

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TURVALLISUUSTIEDON VÄLITYSVERKOSTO

Haaste vai mahdollisuus?

Sari Mansikkamäki

Opinnäytetyö
Toukokuu 2016
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

MANSIKKAMÄKI SARI:
Turvallisuustiedon välitysverkosto
Haaste vai mahdollisuus?

Opinnäytetyö 94 sivua, joista liitteitä 28 sivua
Toukokuu 2016

Tampereella käynnistyi vuonna 2012 yksityisen sektorin ja turvallisuusviranomaisten yhteistyö kaupanalan turvallisuuden parantamiseksi. Pirkanmaan Turvallisuusklusterin osaamisverkoston hankkeessa kokeillaan yhteistyötä, jossa toimijat tasavertaisina kumppaneina vaihtavat tietoa yleisen edun periaatteella. Turvallisuustiedon välitysverkoston (TTVV) tavoitteena on torjua rikoksia ja häiriöitä, vähentää kaupan alan hävikkiä sekä lisätä kiinnijäämisriskiä erityisesti ammattirikollisuuden torjumiseksi. Verkoston pilottihankkeesta tehtiin opinnäytetyössä toimintakuvaus ja tutkittiin, voidaanko kaupan alan turvallisuustilanteeseen vaikuttaa välittämällä alueellista, reaaliaikaista tilannekuvaa julkisen ja yksityisen sektorin välillä? Tutkimuksessa selvitettiin kumppaneiden toimintatapoja, toimipisteiden määrää ja verkoston alueellisia rajoja sekä mahdollisuuksia levittää toiminta valtakunnalliseksi. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla turvallisuustietoa tuottavia ja välittäviä kumppaneita. Toimintatutkimukseen yhdistettiin toiminnallisen ja laadullisen työn menetelmiä.

Tutkimuksessa saatiin lupaavia viitteitä siitä, että reaaliaikaista ja koottua tilannekuvaa välittämällä parannetaan kaupan alan alueellista turvallisuutta ja vaikutetaan kiinnijäämisriskiin. Toiminta ei vaikuta vain paikallisesti vaan tuottaa turvallisuutta monella muullakin tavalla, ilman erityisiä kustannuksia. Verkoston menestystekijöitä ovat; asennepäristö, verkostoyhteistyö, turvallisuustiedon määrittely, teknisesti turvallinen toiminta-alusta sekä tiedonvälityksen toimintatavat. Onnistumisia saatiin aikaan yllättävän vähäisillä panostuksilla. Hankkeen haasteena oli välitettyjen tapahtumien vähäinen määrä. Tämä kytkeytyi verkoston ulkoisiin ongelmiin. Pilottihankkeelle poikkeuksellista oli tiedonvälitykseen kehitetyn teknisen alustan moitteeton toiminta.

Turvallisuustiedon välitysverkoston laajentamiseen on edellytykset turvaamalla ensisijaisesti riittävät viranomaisresurssit toiminnan kehittämiseen, jotta tiedonvälityksestä opitaan lisää. Turvallisuuden parantamiseen näyttää liittyvän erilaisia yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia vastavoimia sekä lainsäädännöllisiä haasteita. Verkostossa valmisteltu Tietosuojalautakunnan poikkeuslupa henkilörekisterin perustamista varten odottaa toimintaa tukevia ratkaisuja. Yhteistyötä ja tiedonvälitystoimintaa varten suositellaan koulutukseen, sitouttamiseen, viestintään ja vaikuttavuuden arviointiin esitettyjä kehittämistoimia.

Asiasanat: turvallisuus, tiedonvälitys, yhteistyö, yksityinen sektori, julkinen sektori

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Program in Business Administration
Legal Expertise

SARI MANSIKKAMÄKI:
Safety Data Exchange Network
A Challenge or an Opportunity?

Bachelor's thesis 94 pages, appendices 28 pages
May 2016

The network called Safety Data Exchange Network exchanges safety data between the private sector and the security authorities to improve the retail security. The network has been operating in Tampere since 2012. The network makes it possible to exchange real-time and regional information related to professional crimes. The cooperative goal of this program was to prevent crimes and disturbance as well as reduce pilferage and increase the risk of getting caught. The network is part of the Pirkanmaa Security Cluster, which was established to find solutions to improve the security in the region. The users of the network are equal partners with each other. In this thesis a functional description was made of the pilot project to investigate if it is possible to affect the security in the retail sector by exchanging local and real-time snapshots between private and public sectors. The study found out how partners operate, what the number of offices and regional boundaries of the network are, and what the opportunities to expand this activity are. The study combined various research methods. The data for this thesis were obtained by interviewing the partners.

Safety Data Exchange Network obtained promising results on the possibilities of improving the security in the retail sector. This project did not affect only locally, but also produced security in different other ways. The results were obtained without any specific costs. The strengths of the project were the positive attitude to the environment, the cooperation in the network, the defining of security information, the technical solutions, as well as the successful communication policies. It was surprising that with minor investments success was achieved. Exceptional was the proper functioning of the communication channel that was developed for the technical platform. The challenge of the pilot project was the limited number of the data exchanges, which was partly related to the external network problems.

Opportunities for expanding the data exchange operations are promising, but it also requires the improvement of the functionality. The authorities' resources must be safeguarded and the awareness of communicating and data exchange must be increased. Improving safety seems to be linked with a variety of problems and legal challenges. As for continuing the operation of the network, the thesis recommends the development of training, commitment, communication as well as the evaluation of effectiveness.

Key words: security, data exchange, cooperative, private sector, public sector

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	TUTKIMUSTEHTÄVÄ	9
2.1	Tutkimuksen lähtökohdat	9
2.2	Tutkimuksen toteutus.....	10
2.3	Tutkimuksen rakenne ja lähdeaineisto.....	13
3	HANKKEEN TAUSTA-ASETELMA	14
3.1	Sanoman merkitys tiedonkulussa ja tiedonvälityksessä	14
3.2	Pirkanmaan Turvallisuusklusteri	15
3.3	Osaamisverkostot käytännön työkaluna	16
4	TURVALLISUUDEN YHTEISKUNNALLINEN VIITEKEHYS.....	17
4.1	Sisäisen turvallisuuden ohjelma.....	17
4.2	Selvitys ohjelman vaikuttavuudesta.....	19
4.3	Katsaus rikostorjuntaan ja asiantuntijanäkemyksiä	20
5	YRITYSTURVALLISUUDEN YMPÄRISTÖTEKIJÄT	22
5.1	Yritysturvallisuus.....	22
5.2	Selvitys yritysten sitouttamisesta turvallisuusjohtamiseen.....	24
5.3	Kauppaan kohdistuvan varkausrikollisuuden laatu	26
5.4	Kauppan hävikillä monta tekijää	27
6	ENNALTA ESTÄVÄ KANSALAISSYHTEISTYÖ POLIISISSA	29
6.1	Lakisääteinen tehtävä.....	29
6.2	Tutkimustietoa verkostomaisen rakenteen toiminnasta	32
6.3	Havaintoja poliisitoiminnasta	33
7	LYHYESTI LAINSÄÄDÄNNÖSTÄ.....	35
7.1	Tietosuoja ja valokuva henkilötietona	35
7.2	Havaintoja oikeuksien soveltamisesta	36
8	TUTKIMUSTULOKSET.....	38
8.1	Haastattelujärjestelyt ja tulokset	38
8.2	Tuloksia HUOVI-portaalin aineistosta	49
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	52
9.1	Turvallisuustiedon välitysverkoston mahdollisuudet ja haasteet.....	52
9.2	Ympäristötekijöiden merkitys.....	56
9.3	Ideat arviointityöhön ja tavoitteiden määrittämiseen.....	58
10	POHDINTA.....	60
10.1	Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys.....	60
10.2	Jatkokysymykset.....	61
10.3	Oma arviointi	62

LÄHTEET	63
LIITTEET	67
Liite 1. Haastattelulomakkeet	67
Liite 2. Toimintakuvaus	71
Liite 3. Kehittämisehdotukset.....	90

ERITYISSANASTO

HetiL	Henkilötietolaki (523/1999)
HUOVI	Huoltovarmuuskeskuksen sähköinen portaali
Kyberrikollisuus	Viestintäverkkoihin tai palveluihin kohdistuva rikollisuus
PolL	Poliisilaki (872/2011)
PTR	Poliisin Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminta
RTA	Poliisin rikostiedustelu- ja analyysitoiminta
STO	Sisäisen turvallisuuden ohjelma
TTVV	Turvallisuustiedon välitysverkosto
VaVM	valtiovarainvaliokunnan mietintö
VITJA	Poliisiasiain toiminnanohjausjärjestelmän kokonaisuudistus- hanke, VITJA-Järjestelmä
vp	valtiopäivät
VESA	Verkkosanasto
YSO	Yleinen suomalainen ontologia

1 JOHDANTO

Kun sympaattinen perheenisä kiertelee kaupoissa lastenvaunujen kanssa, ei välttämättä tule ajatelleeksi, että isä saattaa puuhailla hämärähommissa ja vaunuissa onkin foliovauva. Ihmisten hyväuskoisuutta osaavat käyttää hyväksi eritoten hyötymistarkoituksessa maahan tulevat ulkomaalaisryhmät. Fyysiseen paikkaan kohdistuva varkaus on merkittävä hävikin aiheuttaja kaupan alalla huolimatta siitä, että sähköisille verkoille ja tietojärjestelmille ominainen kyberrikollisuus on lisääntynyt.

Vähittäiskaupalle aiheutuu myymälävarkauksista arviolta noin 460 miljoonan taloudelliset menetykset vuosittain. Kun hävikin torjuntaan tarkoitettut laitteet, järjestelmät ja niiden ylläpito sekä vartiointipalvelut lasketaan mukaan, kokonaiskustannukset nousevat noin 560 miljoonaan euroon.¹ Hävikin arvon hahmottamiseksi, summaa voidaan verrata poliisihallinnon henkilöstömenoihin, sillä ne ovat vuosittain samaa suuruusluokkaa². Lisäksi kauppaliikkeille tulee vahinkoa erilaisista häiriötilanteista. Esimerkiksi säätilan aiheuttamista häiriötapahtumista on satunnaisten vahinkojen sijaan tullut joka-vuotinen ilmiö.

Vuosi vuodelta ulkomailta johdettu, rajat ylittävä ammattirikollisuus on lisääntynyt. Tämän seurauksena muun muassa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen (PTR) keskinäistä yhteistyötä, erityisesti tietojohdoisen analyysityön osalta on lisätty ja kehitetään edelleen. Rikollisuuden torjumiseksi on vuosikymmeniä laadittu strategioita ja toimenpideohjelmia, annettu määräyksiä sekä suosituksia. Nyttemmin turvallisuus- ja pelastusalan viranomaistoiminnassa hallinnon keskittämisestä, erilaisista rakennemuutoksista ja johtamisjärjestelmien tehostamisesta on haettu yleisesti keinoja parantaa vaikuttavuutta. Tuottavuuden parantaminen julkisella sektorilla on käytännössä tarkoittanut sitä, että operatiiviseen toimintaan on vähintäänkin tullut erityisosaamista vaativia lisäteki-jöitä. Olosuhdemuutosten seurauksena myös yksityinen turvallisuusala on kasvanut ja palvelutarjonta lisääntynyt. Samaan aikaan, kun kansallisia resursseja on sovitettu yhteen toimintaympäristön muutosten kanssa, toimintatavat rikollisin keinoin saavutetun hyödyn tavoittelemiseksi kuitenkin muuttuvat ja leviävät globaalisti aiempaa nopeammin.

¹ Kaupan liitto. Tietoa kaupasta.

² Poliisi 2013, 27–30.

Rikostorjunta, ennalta estävä toiminta ja häiriötilanteisiin varautuminen edellyttävät yhä täsmällisempää turvallisuussuunnittelua ja keskeisten vaikuttavuustekijöiden tunnistamista. Kokeilevan, asenteita haastavan ja rajoja rikkovan yhteistyön tarve on alkanut kasvaa. Kun turvallisuudesta tulee käytännössäkin yhteinen asia, yksilötason osaaminen ja hyvät verkostot korostuvat. Näistä lähtökohdista oli kiinnostavaa ja ajankohtaista tarkastella, voidaanko tehokkuutta saavuttaa ilman erityisiä säästötoimia? Vaikuttavuutta ei kenties synny hetkessä, eikä se ole välittömästi tai edes helposti mitattavissa, ainakaan rahassa. Kokeilemalla kuitenkin uutta tai erilaista voidaan yrittää olla osa tulevaisuutta ja vaikuttaa kehityksen suuntaan. Arvostettu Turun yliopiston tulevaisuuden tutkimuskeskuksen kehitysjohtaja Olli Hietanen on todennut, että ”paras tapa ennustaa tulevaisuutta on keksiä se, koska tulevaisuus riippuu siitä, kuinka pitkälle me osataan innostua nyt”³.

Kaupan alan turvallisuuden parantamiseksi päätettiin Tampereella 2012 ryhtyä toimeen. Pirkanmaan Turvallisuusklusteriin perustettiin yksityisen sektorin ja turvallisuusviranomaisten yhteinen turvallisuustiedon välittämiseen keskittyvä osaamisverkosto (TTVV). Verkoston osallistujat valikoituivat päivittäistavarakaupan rikosten ja häiriöiden torjunta – teeman mukaisesti. Verkoston toimijat vaihtavat keskenään reaaliaikaista ja alueellista turvallisuustietoa. Tavoitteena on torjua rikoksia ja häiriöitä, vähentää kaupan alan hävikkiä ja lisätä kiinnijäämisriskiä. Pilottihankkeena alkanut toiminta on kokeilu moniammatillisesta yhteistyöstä, jossa tietoa vaihdetaan kumppaneina yleisen edun periaatteella.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa verkostosta toimintakuvaus (liite 2) ja tutkia hankkeen toimintaa. Kuvauksen ja aineistolähtöisen tutkimuksen avulla on mahdollista arvioida turvallisuustiedon välitysverkostoa sekä edellytyksiä laajentaa toimintaa valtakunnalliseksi. Aihetta on käsitelty ammatillisesti, jotta tuotos palvelee hankkeen tavoitteita ja verkostosta kiinnostuneita tahoja. Teemaan kytkeytyvä virallinen tieto on taustoitettu niin, että lukijalle muodostuu ymmärrys opinnäytetyön aiheeseen liittyvistä tekijöistä.

³ Hietanen 2013.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Turvallisuustiedon välitysverkoston koskevan tutkimuksen kohteena olivat pilottihankkeessa turvallisuustietoa tuottavat ja välittävät kumppanit: Pirkanmaan Osuuskauppa, Kesko Oyj, Suomen Lähikauppa Oy, Pirkanmaan Yrittäjät ry, Securitas Oy, Tampereen pelastuslaitos ja Sisä-Suomen poliisilaitos. Pirkanmaan Turvallisuusklusteria tutkimuksessa edusti klusterin koordinaattorina toiminut, nykyinen Sisä-Suomen poliisilaitoksen turvallisuuspäällikkö, Jouni Perttula.

Kiinnostuin verkostosta syksyllä 2012, kun komisario Kristiina Haraholma esitteli pilottihankkeen käynnistämistä Poliisiammattikorkeakoululla, poliisin valtakunnallisessa ennalta estävän toiminnan seminaarissa. Verkoston aloitustapaamisissa oli ehditty pohdita toiminnan raportointi- ja kuvaustarvetta samanaikaisesti, kun viestitin yhteistyötoiveistani. Niinpä sain hankkeen yhteyshenkilöiltä: komisario Jouni Perttulalta, silloisen Tampereen poliisilaitoksen komisario Ahti-Jussi Servolta, sekä Haraholmalta kutsun liittyä mukaan pilottiin opinnäytetyön tekijänä.

Aihevalintani oli ammatillisesti luonteva, sillä olen ollut 20 vuotta poliisihallinnon palveluksessa. Tilaisuus liittyy toiminnallinen aihe kokemukseräiseen tietoon ja uuteen oppimiseen oli houkutteleva. Aloittelijan on parasta kirjoittaa ja tutkia itselle läheistä aihetta, siten käytetty teoria ja tuotos eivät niin helposti jää irrallisiksi tai vaille merkitystä⁴. Työni on osittain jatkanut Lari Lindénin Laurea ammattikorkeakoulussa (2011) tekemää opinnäytetyötä. Lindén on ansiokkaasti selvittänyt, voitaisiinko kaupan alan toimijoiden kesken vaihtaa tietoja ammattimaisiin varkauksiin ja petoksiin liittyen. Hän on tehnyt päätelmiä tietojen vaihdon edellytyksistä ja tarpeesta asiantuntijahaastattelujen, kyselytutkimuksen ja lähdeaineiston avulla.⁵ Lindénin raportti käsitteli tavallaan tarvekartoitusta, koska tuolloin ei ollut olemassa konkreettista järjestelyä tai välinettä tietojen systemaattiseen vaihtamiseen. Tietoa on toki vaihdettu aina, mutta se on perustunut tästä tutkimushankkeesta eriäviin toimintatapoihin ja ammatillisiin tai satunnaisiin henkilökontakteihin.

⁴ Eskola & Suoranta 2003, 35.

⁵ Lindén 2011.

Lindénin tulkinnan mukaan, kaupan alalle oli tarvetta ja halua perustaa henkilörekisterijärjestelmä ammattirikollisuuden torjumiseksi. Vaihtamalla tietoa olisi mahdollista ehkäistä rikoksia ja vaikuttaa kiinnijäämisriskiin. Lainsäädännölliset edellytykset rekistereille toteutuisi Tietosuojalautakunnan myöntämällä poikkeusluvalla. Lindén mielestä viranomaisten ja elinkeinoelämän välistä tiedonvaihtoa tulee kehittää ja lisätä aktiivisesti. Lindénin ammatillisista lähtökohdista toteutetulla työllä ei ollut varsinaista tilaajaa. Työn kummina toimi Kaupan liiton turvallisuusvaliokunta.⁶

2.2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimusongelman ytimessä oli kysymys siitä, voidaanko kaupan alan turvallisuustilanteeseen vaikuttaa välittämällä alueellista, reaaliaikaista tilannekuvaa julkisen ja yksityisen sektorin välillä? Ongelman ratkaisemiseksi tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa merkityksellistä tietoa tähän mennessä saavutetuista tuloksista ja antaa näkökulmia verkoston toimintaympäristöstä sekä tietoa osallistujien toimintatavoista. Tutkimustulokset kytkeytyvät olennaisesti vaikuttavuuteen. Hankkeessa on ollut kysymys toimintamuodosta, jossa halutaan oppia ja kokeilla.

Tutkimusongelman ratkaisemiseksi käytettiin seuraavia tutkimuskysymyksiä:

- Miten kukin hankkeessa mukana oleva toimija soveltaa toimintamallia tai on järjestänyt tiedonvälityksen?
 - Montako toimipistettä tai kauppapaikkaa toiminnassa on mukana ja miten ne sijoittuvat Tampereen talousalueelle?
 - Millaisia odotuksia ja tavoitteita toimijoilla on ollut ja on hankkeen suhteen?
 - Kuinka toiminta on tähän mennessä onnistunut?

Tutkimus toteutettiin henkilökohtaisen haastattelun, sitä täydentävän kyselytutkimuksen ja tutkijan osallistuvan havainnoinnin avulla. Haastateltavien tahojen valintaperusteena oli klusterin edustajaa lukuun ottamatta se, että toimija on turvallisuustietoa tuottava ja välittävä taho. Tutkimusmenetelmänä käytettiin osin toimintatutkimusta, koska tutkimus tehtiin verkoston toiminnan selvittämiseksi ja kehittämiseksi⁷. Tiedonkeräämiseen valitut keinot lähtevät tavallisesti tutkimusongelmasta ja toimintatutkimuksen periaatteisiin

⁶ Linden 2011.

⁷ Kananen 2010, 157–158.

sopii osallistujien tuntemusten selvittäminen⁸. Turun ammattikorkeakoulun yhteiskuntatieteiden tohtori Kari Salosen tarkempien määrittelyjen perusteella työssä on myös toiminnallisen opinnäytetyön tunnuspiirteet. Sillä opinnäytetyö käsittelee reaali maailmassa olevaa käytännön hanketta, joka kytkeytyy kehittämistoimintaan ja hankkeesta on tehty myös kuvaus⁹. Osallisuus verkoston toiminnassa muuttaa työn luonnetta. Salosen mukaan tutkimukselliseen työhön verrattuna opiskelija on toiminnallisessa opinnäytetyössä verkostomainen moniottelija, jolloin työn rakenteessa on muun muassa prosessikuvaus sekä suositukset. Opinnäytetyö, jonka lähteiksi soveltuvat aiheen kannalta olennaiset tiedot, on toteutettu monimuotoista menetelmää käyttäen. Lisäksi raportissa tekstin osa-alueiden tasapaino on tyyppillisesti hankekohtainen.¹⁰

Tutkimustietoa kerättiin kaksiosaisen tutkimuslomakkeen avulla (liite 1). Haastattelulomakkeen ensimmäinen osa sisälsi avoimia kysymyksiä ja väittämiä. Lomakkeen toisen osan avulla selvitettiin haastateltavien kokemukseen perustuvia mielipiteitä turvallisuustiedon välityshankkeen osatekijöistä. Vastajat arvioivat ensin eri tekijöiden tärkeyttä ja sen jälkeen tyytyväisyyttä samoihin tekijöihin. Onnistumisten ja merkitysten kautta selvisi, mihin kannattaa panostaa ja mitkä osa-alueet vaativat tehostamista. Tulokinnan kannalta oli tarkoituksenmukaista vertailla eri tulosten välistä kuilua. Koska, mitä suurempi kuilu on tärkeäksi havaittujen tekijöiden ja tyytyväisyyden välillä, sitä merkittävämpää on kiinnittää huomiota esille nouseviin tekijöihin. Kehittämishankkeessa ei ole järkevää keskittyä onnistuneena pidettyyn osatekijään, joka ei ole osallistujien mielestä tärkeä, ellei ole erityistä syytä tehdä näin. Sen sijaan tyytymättömyyttä aiheuttavaan tekijään kannattaa paneutua erityisesti silloin, jos se koetaan tärkeäksi.

Tutkimustuloksia analysoitiin laadulliseen tutkimukseen liittyen ymmärtämisen keinoin, vastaten kysymyksiin mitä ja miten. Määrällisellä aineistolla vastattiin kysymyksiin paljonko ja miksi. Tulosten rinnalla käytettiin kyselytutkimuksella saadun aineiston tilastollisia tuloksia, jotta voitiin selittää tutkittavia tekijöitä. Sillä määrällisten tulosten vertailu on helpompaa, kun ymmärretään millaiseen teoriaan ne liittyvät.¹¹ Teoriaa puolestaan käytetään tavallisesti osoituksena tekijän perehtymisestä aiheeseen ja kirjallisuuteen¹². Tässä työssä teoriaa käytettiin avaamaan rikosentorjuntatyötä sekä verkostoa ja

⁸ Kananen 2010, 157–158.

⁹ Salonen 2013, 5.

¹⁰ Salonen 2013, 40.

¹¹ Hirsjärvi & Liikanen & Remes & Sajavaara 1995, 56.

¹² Kananen 2010, 28.

hanketta koskehtavan turvallisuuden osa-alueita, jotta hankkeen sijoittuminen reaali-maailmaan tulisi paremmin ymmärretyksi. Käytetystä aineistosta on siten helpompi tehdä tulkintoja ja toisaalta välittää se ymmärrys, jolla aineistoa tutkimuksessa käsiteltiin¹³. Kirjoitusprosessia ja tulosten yhteenvetoa varten tutkimustuloksia peilattiin myös HUOVI-portaaliin välitetyjen tietojen kanssa. Yhteenveto portaalin tuloksista tehtiin sähköisen järjestelmän välitystietoja ja tilannekuvaraportteja analyoimalla.

Tutkimus rajattiin viranomaisnäkökulmasta poliisitoimintaan, koska hankkeen idea oli lähtöisin poliisista ja poliisi on ollut verkostossa aktiivinen toimija. Tutkimuksesta jätettiin pois poliisin järjestelmiin kirjattujen rikosperusteisten tapahtumatietojen osalta asu-kas pohjaan liittyvä maantieteellinen vertailutieto, sillä aineistosta ilmeni, ettei tiedolle ole tarvetta. Tiedonvälitystä koskevan oikeudellisen teeman käsittely on rajattu yleiselle tasolle, sillä hankkeen kaltainen tietojenvaihto poliisin ja yksityisen sektorin välillä sekä henkilörekisteriä koskevat normit edellyttävät syvää asiantuntemusta ja laajaa selvitystyötä. Vaikka tiedonvälityksen kohteena on turvallisuustieto, tutkimuksessa ei perehdyt-ty tehokkaan viestinnän edellyttämiin kriteereihin tai datatiedon turvaamiseen. Tiedonvälitystapaan liittyen tutkimuksessa ei myöskään paneuduttu siihen, voidaanko tietoa välittää organisaatioiden aliverkostoissa. Tutkimuksessa oletettiin niin tapahtuvan, koska onnistunut sisäinen viestintä palvelee kunkin toimijan intressiä.

Työn raportoinnissa keskityttiin pääosin hankkeen käynnistämivuoden tietoihin (2013), jotta tulosten vertailu ja mittaaminen palvelee tarvittaessa jatkotutkimuksia. Avovasta-uksista poimituilla sitaateilla on yleisesti suositeltavaa vahvistaa esiteltävää teemaa ja näkökulmia, siitä syystä niitä on käytetty elävöittämään tutkimustuloksia. Sitaatit eivät liity tutkijan omiin mielipiteisiin, eikä niitä voida pitää itsenäisinä tuloksina¹⁴. Kaupan alan toimijoita ja toimintaympäristöä käsiteltiin tutkimuksessa yleisellä tasolla, vaikka verkostossa on mukana eri toimialoja tai erikokoisia ja eri aikaan avoinna olevia toimi-paikkoja. Vartiointiliike rinnastettiin kumppanina ensisijaisesti yksityiseen sektoriin ja luonnollisessa asiayhteydessä turvallisuusalan toimijoihin. Tutkimuksessa on otettu huomioon liikesalaisuudet ja luottamuksellisuus erityisesti yksityisen sektorin osalta. Tutkimustuloksia on käsitelty mahdollisimman anonymisti.

¹³ Eskola & Suoranta 2003, 83.

¹⁴ Kananen 2010, 26–27.

2.3 Tutkimuksen rakenne ja lähdeaineisto

Pilottihankkeen toimintaa ja yhteiskunnallista merkitystä on avattu työn alkupuolella ja sidottu eri lukuihin, lukijan oman ajattelun aktivoimiseksi. Teoriaosuudessa on esitelty tiedonvälitysverkoston rajapinnassa oleva ammatillinen merkityskokonaisuus. Tutkimukseen kytkeytyvässä toimintakuvauksessa on kerrottu verkoston syntymisestä, hankkeen toimintamallista ja henkilörekisterihakemuksen valmistelusta. Verkoston ajankohittaiset kuulumiset on selvitetty lopuksi toimintakuvauksen yhteenvedossa. Opinnäytetyön johtopäätökset ovat muodostuneet tutkimustuloksista ja toimintakuvauksesta. Opinnäyteprosessissa syntyneet ja tutkimuksesta esiin nousseet hankkeen kehittämistoimenpiteet on esitelty opinnäytetyön liitteenä (liite 3).

Lähdeaineiston keräämistä on ohjannut työn tarkoitus. Tutkimukseen valikoitui merkittävien ja tarkoituksenmukaisin tieto. Teoria muodostui pitkälti opinnäytetöiden, artikkeleiden, strategisten linjausten ja toimenpideohjelmien avulla. Turvallisuusklusteria ja hanketta koskevan aineiston kokoamista on edesauttanut yhteistyö verkoston sekä Jouni Perttulan kanssa. Hankkeesta tehdyt havainnot perustuvat tekijän omiin kokemuksiin ja muistiinpanoihin. Raportointia ja tutkimusta käsittelevän kirjallisuuden otantaan on vaikuttanut se, että niiden anti on eniten hyödyttänyt ammattikorkeakouluopiskelijaa.

3 HANKKEEN TAUSTA-ASETELMA

3.1 Sanoman merkitys tiedonkulussa ja tiedonvälityksessä

Turvallisuustiedon välitysverkoston toiminta on määriteltävissä niin, että se on yksityisen- ja julkisen sektorin välistä kaksisuuntaista kaupan alaan liittyvää viestintää, jossa sähköisen palvelukanavan avulla vaihdetaan rikoksiin ja häiriöiden torjuntaan keskittyvää turvallisuustietoa rajatun käyttäjäjoukon kesken. Kiinnostavaa on, että organisaatioviestinnän emeritusprofessori Leif Åbergin mukaan sanoman eli tiedon merkitys on riippuvainen siitä, millaista informaatiota se pitää sisällään. Hänen mielestään informaation laatuun vaikuttaa se, väheneekö vastaanottajan epätietoisuus sanoman sisältämän kohteen osalta. Se, paljonko vastaanottaja saa tiedosta irti, riippuu sanoman luonteesta, vastaanottajan aiemmista tiedoista ja tilanteesta.¹⁵

Tiedonkulku on rinnakkaistermi tietojen vaihtamiselle, tietojen luovutukselle tai tietojensaannille henkilöltä toiselle. Tiedonvälitys puolestaan on enemmän viestintää.¹⁶ Åbergin mielestä viestintä ei kuitenkaan ole informaation välitystä. Tiedotustilaisuudessa saattavat jopa tiedottajat kokea informoineensa paikalle tulleita toimittajia, koska ovat antaneet epätietoisuutta vähentäviä informatiivisia tietoja. Käytännössä näin ei kuitenkaan koskaan käy, sillä vastaanottajat saavat samasta sanomasta irti eri määrän informaatiota. Eli tiedonvälitys voi onnistua, mutta tiedonkulku ei aina onnistu tai se voi olla heikkoa.¹⁷ Tiedonkulkuun vaikuttaa myös se, jos tieto menee väärään osoitteeseen tai ei saavuta ketään. Tiedonkulun esteet voivat johtua henkilöstä, mutta yhtä hyvin välineestä, toimintaympäristöstä tai tilanteesta. Välineen osalta korostuu osaaminen tai toimintavarmuus ja toimintaympäristön suhteen esimerkiksi asenne ja toimintakulttuuri. Tilanteen kannalta tärkeitä tekijöitä ovat ajankäyttö, tehtävä ja yksilön motivaatio. Tiedon saaminen lähettäjältä vastaanottajalle nopeasti ja mahdollisimman virheettömästi on tiedonsiirtämistä¹⁸.

¹⁵ Åberg 1996, 16.

¹⁶ VESA.

¹⁷ Åberg 1996, 18.

¹⁸ Ala-Mutka & Rintala & Savikko & Palviainen 1996–2002, 19.1.

3.2 Pirkanmaan Turvallisuusklusteri

Paitsi tieto, myös tiedonjakaminen oli kenties ajatuksissa, kun Pirkanmaan maakunta-johtaja Esa Halme kutsui elokuussa 2011 koolle keskeisiä Pirkanmaan turvallisuustoimijoita. Tarkoitus oli selvittää, voitaisiinko yhteistyön tiivistämisestä ja toimintojen kokoamisesta saada enemmän hyötyä? Turvallisuusklusterin koordinaattoriksi nimetty Jouni Perttula Poliisiammattikorkeakoulusta teki esiselvityksen mahdollisen turvallisuusklusterin kokoonpanosta ja toimintamahdollisuuksista. Tulosten perusteella pääteltiin, että laajapohjainen yhteistyö ja turvallisuustoimijoiden osaamisen tarkoitushakui- nen suuntaaminen tuottaisi parhaimmillaan parempaa turvallisuutta. Lisääntyviin turval- lisuuden haasteisiin pystytään vastaamaan verkostomaisen ja poikkihallinnollisen yh- teistyön avulla.¹⁹

Klusteriin perustettiin ajankohtaisia asioita ja ongelmia käsittelevä ohjausryhmä, jossa on edustajia 16:sta eri organisaatiosta. Ohjausryhmän vahvuutena on Perttulan mukaan yksittäistä toimijaa korkeampi osaaminen ja ongelmanratkaisukyky. Jotta tutkimus, koulutus ja käytännön osaaminen olisi muutettavissa turvallisuutta edistäväksi voimak- si, ohjausryhmän alle päätettiin koota puheenjohtajavetoiset osaamisverkostot.²⁰ Varsi- nainen klusteritoiminta polkaistiin käyntiin Poliisiammattikorkeakoulussa toukokuussa 2012 järjestetyllä turvallisuusseminaarilla²¹. Osallistujat jakoivat innostuksen siitä, että Pirkanmaa on turvallisuusalan osaamisen, yrittämisen, tutkimuksen ja koulutuksen edel- läkävijä. Uudenlaiselle osaamiselle ja toiminnalle ajateltiin olevan hyvät edellytykset verkostoitumalla. Turvallisuusklusterin kunnianhimoinen tavoite on toimia turvallisuus- ongelmien ratkaisukeskuksena. Klusterin avulla Pirkanmaa profiloituu turvallisena sekä vetovoimaisena ympäristönä asua ja yrittää. Osallistujien kotimaiset ja kansainväliset suhteet luovat mahdollisuuden levittäytyä Pirkanmaan ulkopuolelle ja saada toiminnasta myös taloudellista hyötyä.²²

¹⁹ Perttula 2013.

²⁰ Perttula 2013.

²¹ Seminaarikutsu 2012.

²² Turvallisuusklusteri 2012.

3.3 Osaamisverkostot käytännön työkaluna

Klusterin osaamisverkostot ovat keskittyneet seuraaviin toimintoihin: yritysturvallisuus, ikäihmisten asumisen turvallisuuden parantaminen, ennakointi, logistiikka ja myrskyt, turvallisuuden tutkimus ja koulutus, turvallisuustiedon välitysverkosto ja kolmannen sektorin osaamisverkosto. Verkostoissa on mukana yli sata eri alojen ammattilaista. Jälkeenpäin mukaan tulleen kolmannen sektorin odotetaan tuovan toimintaan virkistävää arvopohjaista toisinajattelua ja rakentavaa kritiikkiä. Perttulan mielestä omistautuminen nimetyn päämäärän saavuttamiseen on kaikkia toimijoita yhdistävä tekijä.²³ Osaamisverkostojen kansallisesta vaikuttavuudesta kertoo se, että ikäihmisten asumisen turvallisuus-, yritysturvallisuus- ja turvallisuustiedon välitysverkostat on valittu valtakunnallisen toimenpideohjelman pilottihankkeiksi.²⁴

Turvallisuusosaajien seminaarissa keväällä 2014 osaamisverkostoista todettiin, että ne ovat rakenteellisesti projektijärjestelmänä onnistuneita ja toimivia. Yhteistyö on välitöntä. Kumppaneina toimivat innostuneet ihmiset saavat paljon aikaan, kun taakkana ei ole rakenteita tai byrokratiaa. Tilaisuudessa tutustuttiin ristiin pölytyksen hengessä verkostojen oivalluksiin, liiketoimintaideoihin ja löydettyihin tutkimus- ja osaamistarpeisiin. Samalla kertaa Turvallisuusklusterin vetovastuu siirtyi Poliisiammattikorkeakoululta Tampereen ammattikorkeakoululle. Jouni Perttula sekä hallinto-osaston johtaja, ohjausryhmän puheenjohtaja Timo Rajala luovuttivat tehtävät projektipäällikkö Petri Murto-mäelle ja tutkimus – ja kehitysjohtaja Perttu Heinolle.

²³ Perttula 2013.

²⁴ Perttula 2013.

4 TURVALLISUUDEN YHTEISKUNNALLINEN VIITEKEHYS

4.1 Sisäisen turvallisuuden ohjelma

Ensimmäinen, sektorirajat ylittävä sisäisen turvallisuuden kehittämisohjelma, jolla oli valtioneuvoston tuki, vahvistettiin 23.9.2004. Ohjelmassa sisäinen turvallisuus määriteltiin yhteiskunnan tilaksi, ”jossa jokainen voi nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista taikka suomalaisen yhteiskunnan taikka kansainvälistyvän maailman ilmiöistä ja muutoksista johtuvaa aiheellista pelkoa ja turvattomuutta”²⁵. Tuolloin asetettiin pidemmän aikavälin tavoitetilavuoteen 2015 mennessä. Kirjauksen mukaan ”Suomi on Euroopan turvallisin maa. Turvallisuuden takeena on hyvin toimiva julkinen sektori, jonka toiminta painottuu ennalta estävään työhön. Viranomaisyhteistyöllä sekä sidosryhmien ja yksityisen sektorin kanssa kumppanuuksia solmimalla varmistetaan laadukkaat ja ihmisten turvallisuusodotuksia vastaavat sisäisen turvallisuuden palvelut.”²⁶

Kolmannen sisäisen turvallisuuden ohjelman (STO) toimikausi päättyi 2015. Ohjelma keskittyi arjen turvallisuusongelmien ennaltaehkäisyyn ja ratkaisuihin.²⁷ Turvallisuushaasteeksi oli kirjattu järjestäytyneen rikollisuuden torjunta yritystoiminnassa²⁸. Häiriötön toiminta on yritysten kannalta tärkeää, koska niiden vastuulla on yhteiskunnan keskeisiä toimintoja. Ohjelmassa todettiin poliisin tietoon tulleiden myymälävarkaus- ja näpistysrikosten ja niiden yritysten määrän lisääntyneen, vaikka varkausrikosten määrä oli kokonaisuudessaan laskenut.²⁹ Arjen turvallisuuteen kerrottiin näkyvästi vaikuttaneen viime vuosina lisääntynyt järjestäytynyt ja niin kutsuttu hit and run-rikollisuus³⁰.

Toimenpideohjelma sisälsi myös julkilausutun tavoitteen kauppakeskusten turvallisuuden parantamisesta³¹. Kauppakeskuksista todettiin tulleen vapaa-ajanviettokeskuksia. Joissakin suurissa keskuksissa on ollut jopa 1000 poliisitehtävää vuodessa. Koska tehtävien määrä on rasittanut poliisia ja kauppakeskusten turvallisuusorganisaatioita, ohjel-

²⁵ Sisäministeriö 2007.

²⁶ Sisäministeriö 2007.

²⁷ Sisäministeriö 2012a.

²⁸ Sisäministeriö 2012b, 4.4.6, 26.

²⁹ Sisäministeriö 2012b, 22.

³⁰ Sisäministeriö 2012b, 26.

³¹ Sisäministeriö 2012b, 4.2.7, 19.

massa asetettiin tavoitteeksi ottaa käyttöön 2010 syntyneet kirjalliset ohjeet järjestyshäiriöiden ja rikosten torjuntaan ja ohjeet kauppakeskusten työntekijöille sekä kauppakeskusten turvallisuusopas. Toteutusvastuuseen nimettiin poliisi, pelastustoimi, kauppakeskukset ja niistä vastuussa olevat yhtiöt, kaupungit ja kunnat. Lisäksi haluttiin pysyvästi lisätä poliisiin ja kauppakeskusten vastuuta kehittää yhteistyötä kauppakeskusten turvallisuusmallin avulla.³² Tältä osin arjen haasteina todettiin olevan vakavan väkivallan uhkan varhainen tunnistaminen, ennaltaehkäisy sekä valmiuden ylläpitäminen sellaisten tilanteiden varalta, jossa uhka kohdistuu suureen joukkoon ihmisiä³³.

Nytemmin Sisäisen turvallisuuden ohjelmaa ollaan korvaamassa Sisäisen turvallisuuden strategialla. Muutoksen taustalla on erilaisten ohjelmien ja strategioiden yhdistäminen, koska turvallisuusviranomaisten koko toimintaympäristö muuttuu koko ajan. Sisäministeriö on vuonna 2015 kerännyt strategiaa varten taustatietoa sekä aineistoa. Uudessa strategiassa määritellään sisäisen turvallisuuden toimintakenttä, tehtävät ja vastuut. Lisäksi arvioidaan nykytila ja ennustettavat haasteet sekä ehdotetaan toimenpiteet, joita hallitusohjelmatyössä tulisi hyödyntää. Tavoitteena on ehdotus sisäisen turvallisuuden strategiaksi vuoteen 2020.³⁴

Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoa on tähän saakka sisäisen turvallisuuden ministeriryhmässä johtanut sisäministeri. Ohjelmassa ja toimeenpanossa ovat olleet laajasti mukana eri viranomaiset, järjestöt ja elinkeinoelämä. Yhteistyöryhmien ja aluehallintovirastojen tuottamien alueellisten toimeenpanosuunnitelmien tarkoituksena on ollut varmistaa toimien ulottaminen käytäntöön. Erillinen poikkihallinnollinen ohjausryhmä on puolestaan huolehtinut siitä, että hallitusohjelman linjaukset ja ministeriryhmän päätökset on otettu ohjelman valmistelussa huomioon. Toimenpiteet on toteutettu eri hallinnonalojen toiminta- ja taloussuunnittelun kautta sekä osana tulosoajasta. Tavoitteena on ollut seurata vaikuttavuutta toimenpiteiden ja tunnuslukujen osalta vuosittain. Raportoinnissa on kiinnitetty huomiota sellaisiin toimintaympäristön muutoksiin, jotka ovat vaikuttaneet toteutukseen.³⁵

³² Sisäministeriö 2012b, 5.4.2, 34.

³³ Sisäministeriö 2012b, 4.2.7, 19.

³⁴ Sisäministeriö 2015b.

³⁵ Sisäministeriö 2012a, 57.

4.2 Selvitys ohjelman vaikuttavuudesta

Ulkopuolinen palveluntuottaja Tempo Economics Oy on tehnyt tulevaan strategiaan liittyen sisäisen turvallisuuden ohjelmasta vaikuttavuusarvion (2015). Selvityksessä huomattiin, että ohjelma on keskittynyt sellaisiin sisäisen turvallisuuden alueisiin, jotka ovat jääneet etäisiksi usean turvallisuudesta vastaavan viranomaistahon ydintoiminnasta. Raportin mukaan yhteistä etua ei ole osattu nähdä, jolloin resurssit ovat kohdistuneet ensisijaisesti lakisääteisiin tehtäviin.³⁶ Ongelmaksi on koettu ohjelman sisältöön ja toimintatapoihin liittyvät erityyppiset intressit. Haasteena on ollut yhteisten tavoitteiden löytäminen ja aikaansaattujen kehityssykyäksien jatkuvuus sekä saavutettujen tulosten muuttaminen pysyväksi toiminnaksi.³⁷

Raportin mukaan edistymistä on haitannut viranomaistoimijoiden omien reiviinien suojeleminen, joka on johtanut sitoutumisen puutteeseen. Yhteistyöhön ja uusiin kokeiluihin ei ole haluttu lähteä mukaan silloin, kun asema tai vaikutusvalta on ollut uhattuna. Tämän tyyppisen ilmiön ja kokonaisnäkemyksen puutteen todetaan olevan tunnettu ongelma Suomessa. Kehitys rakenteiden yksinkertaistamiseksi ja poikkihallinnollista toimintatapaa tukevaksi on ollut hidasta.³⁸ Vaikuttavuuden saavuttamiseksi viranomaistoiminnalta vaaditaan resursseja ja osaamista sekä yhteistyötä elinkeinoelämän ja kolmannen sektorin kanssa³⁹. Vaikuttavuusarviossa on viitattu eri tutkimusten perusteella olennaisiin verkostoyhteistyön tekijöihin, joissa korostuvat

- toimijoiden yhteiset intressit ja hyöty
- verkostossa oleva osaaminen
- keskinäinen luottamus sekä
- yhteiset pelisäännöt ja sitoutuminen.⁴⁰

Alue- ja paikallistason toimijoista merkittävä osa on kokenut onnistuneempina asiat, jotka liittyvät avaintoimijoiden mukaan saamiseen, eri toimijoiden samansuuntaisiin pyrkimyksiin sekä uusien toimintamallien käyttöönottoon⁴¹. Arviossa on kerrottu myös, että alueellisten toimeenpanosuunnitelmien toteutus on jäänyt kesken ja osa suunnitel-

³⁶ Sisäministeriö 2015a, 13.

³⁷ Sisäministeriö 2015a, 17.

³⁸ Sisäministeriö 2015a, 26–27.

³⁹ Sisäministeriö 2015a, 18.

⁴⁰ Sisäministeriö 2015a, 20.

⁴¹ Sisäministeriö 2015a, 20.

mista on ollut vaatimattomia. Alueellinen vaihtelu on ollut silmiinpistävä, vaikka koko maata kattavia paikallisia turvallisuussuunnitelmia on laadittu vuodesta 1999 lähtien.⁴² Raportin mukaan toimenpiteiden onnistuminen näyttää edellyttävän yhteiseksi koettuja päämääriä ja resursseja. Lisäksi vaaditaan henkilökohtaista sitoutumista, toimivia henkilösuhteita ja verkostoja sekä poliittishallinnollista voimaa edistää asioita.⁴³

4.3 Katsaus rikostorjuntaan ja asiantuntijanäkemyksiä

Rikosten ehkäisyssä on keskeistä yritys ehkäistä rikoksia sekä vaikuttaa siihen, ettei yksilöistä tule rikollisia tai rikoksen uusijoita. Silloin, kun uusien rikostilaisuuksien syntymä ei voida estää, niiden määrä pyritään pitämään mahdollisimman pienenä. Kun rikostilaisuuksia pyritään vähentämään, puhutaan tilannetorjunnasta.⁴⁴ Rikokset ovat erilaisia ja eri rikollisuuden lajeissa vaikuttavat eri tekijät. Siitä huolimatta rikosten tunnuspiirteet ovat kuitenkin yhdenmukaiset. Tilanteeseen liittyy aina motivoitunut rikosentekijä, tekijän ja otollisen kohteen kohtaaminen sekä valvonnan ulottumattomissa oleva olosuhde. Rikosta ei tapahdu, ellei nämä kolme edellytystä täyty samanaikaisesti. Rikostilaisuuden piirteistä riippuu, tapahtuuko rikosta vai ei ja mitä tilanteesta seuraa.⁴⁵

Oikeusministeriön yhteydessä toimivan rikosentorjuntaneuvoston tavoitteena on suunnittelun ja tiedotuksen avulla vähentää rikoksista aiheutuvia haittoja ja parantaa turvallisuutta. Rikosentorjuntaneuvostosta annetun asetuksen (396/2007) 2 §:n mukaan neuvoston tehtävänä on muun muassa seurata rikollisuutta ja koota siitä tietoa. Neuvosto antaa rikollisuuden torjuntaa koskevia lausuntoja viranomaisten ja yhteisöjen suunnitelmista sekä asiantuntemusta rikosentorjuntahankkeiden suunnitteluun, toteutukseen ja seurantaan. Neuvosto edistää paikallista rikostorjuntatyötä jakamalla ministeriön valtionavustuslain (688/2001) perusteella myöntämiä avustuksia rikosentorjuntahankkeille. Rikosentorjuntaneuvoston periaatteiden (2011) mukaisesti avustuksia myönnetään yhteisölle. Kuntien ja seurakuntien ohella etusijalla ovat luotettavat järjestöt, joilla on organisaatio hankkeiden toteuttamiseen.⁴⁶

⁴² Sisäministeriö 2015a, 23.

⁴³ Sisäministeriö 2015a, 29.

⁴⁴ Rikosentorjuntaneuvosto, Rikosentorjunta.

⁴⁵ Rikosentorjuntaneuvosto, Rikokset ja rikollisuus.

⁴⁶ Rikosentorjuntaneuvosto, Paikallinen toiminta.

Rikoksentorjuntaneuvoston julkaisema aikakauslehti Haaste sisältää asiantuntijakirjoituksia rikoksentorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkija Ville Hinkkasen artikkeli ”Vain osa rikosten kustannuksista valtion budjetissa” haastaa pohtimaan rikoksentorjuntatyön vaikutuksia. Hinkkasen mukaan rikoksia ehkäisevään toimenpiteeseen kannattaa ryhtyä silloin, kun rikollisuuden haittoja voidaan vähentää vähintään yhtä paljon kuin toimenpiteen toteuttamisesta aiheutuu kustannuksia. Hänen mielestään laskelmien tekeminen edellyttää, että kaikki merkittävimmät kustannustekijät on määritelty ja otettu huomioon. Juhlapuheiden ja laatuarvioiden lisäksi on hänen mielestään aika ryhtyä tekemään kustannus-hyötylaskelmia ja edellyttää niitä myös lainvalmistelulta ja rikoksentorjunnan suunnittelulta.⁴⁷

Neuvoston pääsihteeri Jukka-Pekka Takalan mielestä myös hankkeilla voi olla vaikutuksia rikollisuuteen. Takala korostaa kuitenkin, että vaikutukset eivät välttämättä seuraa siitä, mitä hankkeilla on ensisijaisesti haluttu saada aikaan. Hankkeen rikostorjuntaan tähtäävä tulostavoite ei aina toteudu, mutta toiminnalla voi olla vaikutusta johonkin muuhun turvallisuutta edistävään tekijään. Lupaava hanke voi osoittautua yhdentekeväksi ja yhdentekevä hyödylliseksi. Taustalla voi olla arvioinnin puute tai epäkelpo, riittämätön menetelmä. Takalan mukaan toisaalta pätevät menetelmät ja toistetutkin arviointitutkimukset tuottavat toisinaan poikkeavaa tietoa. Tästä syystä vaikutuksia kannattaa hänen mielestään arvioida aina, kun se on mahdollista ja jo varhaisessa vaiheessa suunnitella hankkeen toteutus myös niin.⁴⁸

⁴⁷ Hinkkanen 2013, 9.

⁴⁸ Takala 2013, 34–35.

5 YRITYSTURVALLISUUDEN YMPÄRISTÖTEKIJÄT

5.1 Yritysturvallisuus

Yhteiskunnan rakenteet perustuvat yritysten, julkisen sektorin ja eri toimintaverkostojen häiriönsietokykyyn. Palveluntuottajan toimintakyky voi lamaantua kokonaan, mikäli sähkösaannissa on pitkä katko, tietoliikenneyhteydet ovat poikki, tuotantokiinteistö palaa tai raaka-aine toimittajan toimitukset pysähtyvät onnettomuuden vuoksi. Huoltovarmuuskeskuksen palveluiden avulla yritykset voivat varautua kehittämään toimintakykyään. HUOVI-portaali tukee jatkuvuudenhallintaa.⁴⁹ Huoltovarmuuskeskuksen portaali sisältää välineitä liiketoiminnan hallinnan arviointiin ja kehittämiseen sekä luottamukselliseen tietojenvaihtoon. Portaaliin voidaan luoda rajattujen käyttäjäryhmien työskentelyalueita. Riskianalyysin avulla dokumentoidaan ja luokitellaan jatkuvuusrisikit. Kypsyysanalyysissa arvioidaan nykytila ja määritellään tavoitetaso. Yritys saa tulokseksi jatkuvuudenhallinnan kehittämisraportin. Raportissa tasoerot esitetään havainnollisesti muun muassa henkilöstön osaamisen, johtamisen, palveluiden saatavuuden ja toimintojen riippuvuuksien tunnistamisen osalta. Yritysten kypsyysanalyysivastausten perusteella tuotetaan vuosittain kansallinen huoltovarmuuden tilannekuva.⁵⁰

Huoltovarmuuskeskus tarjoaa tietoa ajankohtaisista tapahtumista, koulutuksista ja harjoituksista. Yritys- ja henkilötietokannan avulla ylläpidetään huoltovarmuuskriittisten yritysten ja toimipaikkojen sekä vastuuhenkilöiden yhteystietoja. Huoltovarmuuskeskus on työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan laitos. Sen tehtävänä on valtakunnallinen huoltovarmuuden suunnittelu, operatiivinen toiminta, kehittäminen ja ylläpitäminen.⁵¹ Yritysturvallisuuteen sisältyy yrityksen kaikkien toimintojen turvallisuusnäkökulmat. Tällöin turvallisuusjohtamista ei voida erottaa yrityksen normaalista johtamisesta. Jotta turvallisuustoimintaa voidaan mitoittaa ja määrittää, tulee tunnistaa mahdollisia uhkia, arvioida eri tekijöitä ja seurata riskien todennäköisyyttä. Toiminnan tasoa voidaan tarkkailla turvallisuustoiminnan standardien, laadun ja mittareiden avulla.⁵²

⁴⁹ Huoltovarmuuskeskuksen esite.

⁵⁰ Huoltovarmuuskeskuksen esite.

⁵¹ Huoltovarmuuskeskuksen esite.

⁵² Elinkeinoelämän keskusliitto, Työelämä.

Yritysturvallisuus muodostuu ulkoisista ja sisäisistä turvallisuustekijöistä (kuvio 1). Yrityksen sisäistä turvallisuustoimintaa kehitetään lisäämällä turvallisuusohjeistusta ja henkilöstön turvallisuustietoutta. Johtamis- ja viestintäjärjestelmää tarvitaan erityisesti yrityksen asioiden hoitamiseen ja toiminnan jatkumiseen häiriö- ja kriisitilanteissa. Tietojen saanti ja tehokas toiminta turvataan tekemällä sidosryhmäyhteistyötä viranomaisten, asiantuntijoiden ja turvallisuustoimijoiden kanssa.⁵³

KUVIO 1. Yritysturvallisuuden osa-alueet (Elinkeinoelämän keskusliitto)

Yritysturvallisuusstrategia on elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteinen ohjelma, joka on syntynyt kumppanuusajattelun pohjalta vuonna 2004, osaksi sisäisen turvallisuuden ohjelmaa. Yhteistyöpyrkimysten ohella, tavoitteena on kehittää toimijoiden välistä tiedonvaihtoa, lisätä yritysten edellytyksiä tunnistaa järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyviä ilmiöitä sekä kohdentaa hankerahoitusta yritysten rikostorjuntavalmiuksien lisäämiseksi. Myös tilastoinnin parantaminen luotettavan tilannekuvan saamiseksi on koettu tärkeäksi.⁵⁴ Strategian toimeenpanoa seuraa yritysturvallisuuden kansallinen yhteistyöryhmä, joka julkaisee kaksi kertaa vuodessa tilannekuvan yrityksiin kohdistuvasta ja niitä hyödyntävästä rikollisuudesta. Tilannekuva valmistellaan Keskusrikospoliisin johdolla yhteistyössä viranomaisten ja elinkeinoelämän edustajien kanssa.⁵⁵

Raportti järjestyksessä toisen yritysturvallisuusstrategian toimeenpanotilanteesta julkaistiin loppuvuonna 2013. Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimenpiteiden toteutusta esittelevän raportin perusteella pysyväksi tarkoitettu kauppakeskusten ja poliisin yhteistyö oli aloitettu. Poliisihallitus on kuitenkin ohjeistanut poliisin yksiköitä toimimaan

⁵³ Elinkeinoelämänkeskusliitto, Yritysturvallisuus.

⁵⁴ Sisäministeriö 2006.

⁵⁵ Sisäministeriö 2012a, Yritysturvallisuus.

aktiivisemmin.⁵⁶ Raportissa on mainittu, että yritysturvallisuusportaalista on tehty paikallinen pilottihanke Pirkanmaan turvallisuustiedon välitysverkostolle. Tavoitteena on ottaa huomioon käyttäjien tarpeet portaalin teknisessä käyttöliittymän kehittämisessä ja vakinaistaa toiminta. Toiminto kohdennetaan ensin huoltovarmuuden piiriin kuuluville ja tulosten perusteella myöhemmässä vaiheessa mahdollisesti kaikille yrityksille.⁵⁷

Toimenpiteenä oli lisäksi vuodelle 2013 kirjattu tilastointijärjestelmän uusiminen siten, että poliisin tietoon tulleita rikoksia koskeva yrityksiin kohdistuva rikollisuus olisi helpommin eroteltavissa. Kaksivaiheinen toteutus käynnistyisi siten, että tilastointijärjestelmää julkaiseva Tilastokeskus ensin erittelee ja tilastoi vuodesta 2012 alkaen poliisin toimittamista rikosilmoitustiedoista oikeushenkilöihin kohdistuneet rikokset. Tämän jälkeen määritellään rikosasioiden oikeushenkilö-kenttä niin, että rikostiedoista on selvitettävissä yrityksiin kohdistuvat rikokset. Kentän määrittely oli suunniteltu tehtäväksi poliisin Vitja-uudistuksen yhteydessä. Raportissa todetaan järjestelmän käyttöönoton etenevän asteittain.⁵⁸

Raportissa kerrotaan lisäksi, että toimenpiteet yritysten rikosturvallisuuteen liittyvien ajankohtaisilmiöiden aktiivisemmasta tiedottamisesta on käynnistetty. Pysyväksi tarkoitettun toiminnan vastuutahoina ovat esitutkintaviranomaiset. Poliisihallituksen rikostorjuntayksikkö ja viestintä kartoittavat yritysten rikosturvallisuutta koskevan tiedottamisen lisäohjaustarpeita ja antavat tarvittaessa ohjeistusta. Raportin mukaan ennalta estävä tiedottaminen on huomioitu poliisin sisäisen ja ulkoisen viestinnän käsikirjassa. Poliisihallitus on vuonna 2013 tarkentanut ohjauskirjeellään kauppojen ryöstöihin liittyvän tiedottamisen periaatteita ja tiedotteiden sisältöä. Tämän toimenpiteen toimeenpanoon liittyy raportin perusteella myös Pirkanmaan Turvallisuusklusterin turvallisuustiedon välitysverkoston pilottihanke.⁵⁹

5.2 Selvitys yritysten sitouttamisesta turvallisuusjohtamiseen

Kauppakeskuksissa yritysturvallisuudella on tärkeä ja huomattavan moniulotteinen rooli. Jenna Oja on opinnäytetyössään Turun ammattikorkeakoululle (2010) kartoittanut

⁵⁶ Sisäministeriö 2013.

⁵⁷ Sisäministeriö 2013, 5.

⁵⁸ Sisäministeriö 2013, 6.

⁵⁹ Sisäministeriö 2013, 7.

yritysten sitoutumista kauppakeskuksen yhteiseen turvallisuuteen ja selvittänyt, millaisilla keinoilla turvallisuusasioihin voidaan sitouttaa.⁶⁰ Ojan mukaan yritysten suhtautuminen kauppakeskuksen sisällä poikkesi toisistaan paljon. Osalla yrityksistä oli käytössä yhteisten turvallisuusohjeiden rinnalla omia tai ketjun sisäisiä ohjeita. Osassa yrityksiä turvallisuusasioita ei ollut mietitty lainkaan. Yli puolet haastatelluista (53 %) ei tunnistanut, mitä ”turvallisuusjohtamisella” tarkoitetaan. Toisaalta turvallisuuden yhteyshenkilöihin toivottiin helpompaa yhteydenottomahdollisuutta. Myös turvallisuusohjeistuksiin odotettiin liikekohtaisempaa lähestymistapaa. Selvityksen perusteella turvallisuusjohtamista kauppakeskuksissa ohjaa yleisellä tasolla ajatus siitä, että oman yritysturvallisuuden kehittäminen on jokaisen oma asia.⁶¹

Oja on todennut, että erityisesti pienyrityksiä yhdistävä tekijä on ratkaisujen helppous ja edullisuus. Turvallisuusasioiden kehittämisessä on tarve luoda kokonaisvaltainen turvallisuuspalvelumalli, jotta toiminta tukee strategisia päämääriä. Tulosten perusteella turvallisuuskäytäntöihin sitouttamisessa onnistutaan, kun toimijoiden välille saadaan luotua psykologinen side. Asenteiden muutos lähtee tunnetasolta. Henkilökohtainen motiivointi ja panostaminen vuorovaikutukseen parantavat sitouttamista.⁶² Ojan työssä on paneuduttu sitouttamisen keinovalikoimaan perusteellisesti ja käytännönläheisesti.

Kauppakeskuksissa toimivien yritysten sitoutumista turvallisuusasioihin ei ole tiettävästi tutkittu vuoden 2010 jälkeen⁶³. Oja haastatteli tutkimustaan varten 15 henkilöä yhdeksästä eri yrityksestä, jotka oli avattu kauppakeskus Myllyssä vuosina 2009 ja 2010⁶⁴. Kauppakeskusyhdistyksen mukaan Mylly oli tutkimushetkellä Suomen 6:nksi suurin kauppakeskus. Sen vuosikävijämäärä oli 4,5 miljoonaa.⁶⁵ Raisiossa toimiva Mylly on yhä Varsinais-Suomen suurin keskus. Kauppakeskusvertailussa se sijoittuu nyttemmin liikepinta-alan perusteella sijaluvulle 10. Vuonna 2014 Suomessa oli 93 kauppakeskusta ja niissä oli 366 miljoonaa kävijää. Keskukset työllistivät 37 600 palveluammattilaista. Kauppakeskukseksi määritellään liikekeskus, jossa on yli 5000 huoneistoneliometriä, pinta-ala sisältää yli kymmenen myymälää ja liikkeet avautuvat sisätilaan.⁶⁶

⁶⁰ Oja 2010, 5.

⁶¹ Oja 2010, 17, 18, 20, 21.

⁶² Oja 2010, 23, 25.

⁶³ Aho 2015.

⁶⁴ Oja 2010, 16.

⁶⁵ Kauppakeskukset 2011.

⁶⁶ Kauppakeskukset 2015.

5.3 Kauppaan kohdistuvan varkausrikollisuuden laatu

Kaupan alan rikollisuus koskee koko yhteiskuntaa. Kauppa huolehtii paikallisesti ja valtakunnallisesti siitä, että rikollisuuden taloudellinen ja yhteiskunnallinen merkitys on viranomaisten ja poliittisten päättäjien tiedossa. Kaupan Liiton mukaan kaupalla tulee olla oikeus saada oikeus- ja poliisihallinnon tukea elinkeinotoiminnan turvaamiseksi. Tätä tukea kauppa on oikeutettu saamaan kauppaan kohdistuvan rikollisuuden tutkimisessa ja syyllisten saattamisessa rikosoikeudellisiin seuraamuksiin ja siviilioikeudellisiin korvauksiin teoistaan.⁶⁷

Myymälöihin kohdistuneet varkaus- ja näpistysrikokset ovat kasvaneet 2000-luvun alusta yli 20 prosenttia. Myymälöiden osuus kaikista poliisin tietoon tulleista varkausrikoksista ja niiden yrityksistä on noussut 40 prosenttiin. Joidenkin arvioiden perusteella osa syynä on ollut seuraamusjärjestelmään vuonna 2008 tehty muutos, jonka mukaan omaisuusrikosten sakkorangaistuksia muunnetaan aiempaa vähemmän vankeusrangaistuksiksi.⁶⁸ Toisaalta Pohjoismaissa toteutetun vähittäiskaupan hävikkitutkimuksen mukaan noin kolmasosa kauppojen hävikistä johtuu epärehellisistä työntekijöistä. Kyselyyn vastanneiden suomalaisten kaupan edustajien (71 %) mukaan juuri henkilökunnan rikollinen toiminta on vähittäiskaupalle ongelma. Vastaajista puolet (52 %) katsoi, että henkilökunta auttaa ystäviään saamaan tuotteita ilmaiseksi tai edullisemmin. Tutkimuksessa on arvioitu, että henkilökunnan osuus kokonaishävikistä Suomessa on noin 28 prosenttia. Tilauksesta tehty tutkimus toteutettiin lokakuussa 2013 vähittäiskaupan turva-alan ratkaisutoimittaja Infratekin toimesta.⁶⁹

Tutkimuksessa todettiin järjestäytyneiden varasliigojen tekemien varkauksien lisääntyneen. Erityisesti ammattirikollisten käyttämät foliolla vuoratut kassit ovat merkittävä huolenaihe jopa puolelle suomalaiskaupoista. Myymälävarkaan saaliin arvo Suomessa on keskimäärin 72,03 euroa ja henkilökunnan jäsenen 289,63 euroa. Kiinnijääneistä myymälävarkaista raportoidaan poliisille aina tai noin 70 prosentissa tapauksia. Henkilökunnan osalta vastaava luku jää 54 prosenttiin. Kyselyyn vastasi viidestä Pohjoismaasta 605 henkilöä, noin 12 000 erikokoisen ja tyyppisen vähittäiskaupan puolesta.⁷⁰

⁶⁷ Kaupan turvallisuustavoite-ohjelma 01/2007.

⁶⁸ Sisäministeriö 2013, 3.

⁶⁹ Yritysturvallisuuden kansallinen yhteistyöryhmä 2013, 15.

⁷⁰ Infratek 2013.

Vuotta myöhemmin The Global Theft Barometer-tutkimuksessa havaittiin, että suomalaiskaupoissa on Euroopan suurin hävikki ja henkilökunnan osuus varkauksista jopa 30 prosenttia. Kokonaishävikin osuus vähittäiskaupan myynnistä on 1,39 prosenttia, kun keskiarvo Euroopassa on 1,13 prosenttia. Varkaat suosivat Euroopassa isoja marketteja, kosmetiikan erikoisliikkeitä, rautakauppoja ja halpahalleja. Halutuimpia ovat helposti jälleen myytävät tuotteet. Sellaisia ovat muun muassa merkkiasusteet, työkalut, kosmetiikka ja matkapuhelinten oheistuotteet. Tutkimus toteutettiin 13. kerran ja siihen osallistui 24 kaupan alan toimijaa eri puolilta maailmaa. Osallistuneista 16 oli Euroopasta.⁷¹

5.4 Kaupan hävikillä monta tekijää

Marko Sjöroos ja Aleksi Tapani tutkivat Laurea ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä myymälävarkauksien torjuntaa (2011). Heidän tavoitteena oli löytää keinoja varkauksien ja hävikin vähentämiseen sekä hallintaan myymäläympäristössä. Tutkimustulosten perusteella myymälävarkaudet muodostavat kyllä huomattavan osan kokonaishävikistä, mutta myymälän omien toimien ja prosessien hallinnoimisestakin löytyi parannettavaa. Hävikin torjuntaa ei ollut toteutettu systemaattisesti tai johdettu järjestelmällisesti ja toimenpiteet vaihtelivat toimipaikoittain. Suurin voimavara hävikintorjunnassa on henkilökunta.⁷²

Selvityksen mukaan kaupan alan hävikki muodostuu neljästä osatekijästä. Sisäinen hävikki aiheutuu henkilökunnasta ja ulkoinen hävikki ulkopuolisten tekemistä näpistyksistä tai varkauksista. Tuotteiden ja tavaroiden rikkoutuminen ja pilaantuminen tuottaa puolestaan hoidollista hävikkiä. Hallinnollista hävikkiä syntyy esimerkiksi virheellisestä laskutuksesta ja silloin, kun saapuva tavara jää tarkastamatta tai hyvitysten saaminen valvomatta.⁷³ Opinnäytetyön mukaan hävikin vertailu on haasteellista, koska hävikki lasketaan tavallisesti ”prosenttia myynnistä”-periaatteella. Tällöin euromääräinen hävikin muutos jää vertailusta pois. Toisaalta hävikki ilmenee inventaarioerona, jolloin aiheuttajina ovat tavarantoimittajat, työntekijät ja ulkopuoliset varkaudet. Varkaushävikin kokonaisarvoa on puolestaan vaikea määritellä, kun vain osa varkaista jää kiinni. Ammattilaisten osuudeksi on arvioitu yli puolet tavarasta ja varkaushävikin arvosta.⁷⁴ Työs-

⁷¹ Maaseudun Tulevaisuus 2014.

⁷² Sjöroos & Tapani 2011, 5, 28, 35.

⁷³ Sjöroos & Tapani 2011, 8.

⁷⁴ Sjöroos & Tapani 2011, 9.

sä on esitetty parannuskeinoja ja tekijöitä hävikin mittaamiseksi sekä varkauksien ja hävikin torjumiseksi. Johtopäätösten perusteella osin jo käytössä olevia keinoja voidaan yhdistää niin, että tarkoituksenmukaisinta keinoa käytetään oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Tutkimusta varten oli haastateltu seitsemää eri organisaatioiden turvallisuusvas-
taavaa.⁷⁵

Sjöroos ja Tapani esittivät jatkotutkimusaiheeksi muun muassa selvitystä osa-aikaisen- ja vuokratyövoiman vaikutuksista sisäiseen hävikkiin⁷⁶. Huomio on aiheellinen viitaten henkilökunnan varkausrikoksista saatuihin tutkimustuloksiin. Turvallisuustiedon välitysverkoston toiminnassa ei ole tähän mennessä käsitelty ollenkaan sisäistä hävikkiä. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2014 myyjistä kuitenkin työskenteli osa-aikaisena yli 45 prosenttia. Heidän työaikansa jäi keskimäärin alle 60 prosenttiin kokoaikaisten työajasta. Palkansaajia oli samaan aikaan kaiken kaikkiaan noin 2,1 miljoonaa. Heistä osa-aikaisia oli 330 000. Tutkimuksen mukaan yli 80 000 ihmistä työskenteli myös niin kutsulla nollatuntisopimuksella. Tällöin työnantaja ei sitoudu antamaan töitä edes kerran kuukaudessa.⁷⁷ Osa-aikaiset työsuhteet ja nollatuntisopimukset ovat erityisesti kaupan alalla yleisiä.

⁷⁵ Sjöroos & Tapani 2011, 7, 34, 35.

⁷⁶ Sjöroos & Tapani 2011, 34.

⁷⁷ Jutila 2015.

6 ENNALTA ESTÄVÄ KANSALAISSYHTEISTYÖ POLIISISSA

6.1 Lakisääteinen tehtävä

Uudistetun poliisilain (PoL 872/2011) 1:1:n mukaan poliisin tehtäviin kuuluu edelleen rikosten ennalta estävä toiminta. Turvallisuustiedon välitysverkoston toimintaa voidaan lain määrittelemän kansalaisyhteistyön vuoksi pitää myös ennalta estävän toiminnan piiriin kuuluvana tehtävänä. Tässä yhteydessä lienee paikallaan määritellä termien ennalta estävä ja ennaltaehkäisevä eroavaisuudet, sillä käsitteiden käyttö on poliisin sisäläkin melko epäjohdonmukaista. Sanalla ”estäminen” tunnetaan rinnakkaistermit: torjunta ja ehkäisy⁷⁸. Sana ”ehkäisy” on eläintieteen termi, jolla tarkoitetaan kontraseptiota eli hedelmöittymistä⁷⁹. Yleiskielessä ”ehkäisy” ymmärretään yleisesti välttämiseksi, kun vastaavasti rikoksen ”torjunta” on poliisitoiminnassa lainsäädännöllisesti vakiintunut käsite. Tästä syystä tässä työssä on käytetty termiä ”ennalta estävä” puhuttaessa poliisin tehtävistä edellä esitetyssä merkityksessä.

Nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä ennakoivaan toimintaan pitää, resursseista riippumatta, olla aiempaa joustavampi valmius. Sisäministeriö julkaisi vuonna 2014 Poliisin ennalta estävän toiminnan strategian vuosille 2014–2018. Asiakirja sisältää julkilausutun vision ”Vähemmän rikollisuutta, enemmän turvallisuutta – yhdessä ennakoivasti toimien”. Poliisi on ennakoitava tuntemansa toimintaympäristön muutoksia ja luotava luottamukselliset suhteet keskeisten kumppaniensa kanssa saadakseen havaintoja ja ratkaistakseen ongelmia.⁸⁰ Strategian tahtotilana on, että turvallisuusilmiöitä tunnistetaan tietojohtoisen analyysitoiminnan avulla. Poliisin tulee tarjota foorumeita vuorovaikutukseen sekä neuvoa ja luoda osallistumismahdollisuuksia ihmisille turvallisuutta parantavien ratkaisujen vaikuttamiseen. Poliisin on aktiivisesti etsittävä uusia yhteistyötahoja. Strategian mukaan erityistoiminta edellyttää erikoistuneita, ammattitaitoisia ja innostuneita osaajia, joilla on motivaatiota löytää muiden viranomaistahojen kanssa uusia toimintatapoja ja kumppaneita.⁸¹

⁷⁸ YSO.

⁷⁹ Kontraseptio.

⁸⁰ Sisäministeriö 2014.

⁸¹ Sisäministeriö 2014.

Antti Hyyryläisen opinnäytetyössä (2012) ”Poliisin ennalta estävän toiminnan kehittäminen” osoitettiin, että turvallisuuden kehittämisen keinot eivät täysin ole riippuvaisia työntekijöiden määrästä tai alueellisista erityispiirteistä. Hänen mukaansa ennalta estävän poliisityön painopiste on siirrettävissä ongelmakeskeisen työmallin soveltamiseen. Ongelmat ja rikokset ovat käsiteltävissä perinteistä poliisitoimintaa laajemmalla tavalla. Sidosryhmätoimijoiden kouluttamisella, ohjauksella ja riskienhallintaosaamisella saatiin aikaan paikallisen toimintaympäristön parempaa hallintaa ja ongelmanratkaisutaitoja. Poliisin resursseja vapautui kiireellisiin hälytystehtäviin samalla, kun saavutettiin pidempikestoista turvallisuuden parantumista. Hyyryläisen mielestä avainsana on laatu, ei määrä.⁸²

Ennalta estävässä toiminnassa tulos on vahvasti sidoksissa kansalaistarpeiden tyydyttämiseen, osaamisen hyödyntämiseen ja poliisin henkilöstön jaksamiseen. Toiminnan mittaaminen on näistä tekijöistä johtuen ollut ongelmallista. Mittaristosta ovat Hyyryläisen mukaan puuttuneet strategiseen tulokseen tähtäävät operatiivisen johtamisen välineet sekä hallinnon keskeiset kilpailutekijät, kuten laatu, käytettävissä oleva aika, henkilöstön työkyky ja osaaminen. Hyyryläisen työn tuloksena syntyi ennalta estävän toiminnan arviointiin soveltuva mittaristo. Kehittämisen haasteiksi Hyyryläinen on maininnut poliisin hierarkkisen ja konservatiivisen organisaation, sillä uusien toimintatapojen ja ideoiden käyttöönotto vaatii ”myymistä” jokaiselle esimiestasolle. Asenneilmas-
ton muuttaminen on puolestaan ”vaikeaa ja työlästä”.⁸³

Ennalta estävä toiminta kytkeytyy poliisissa hyvin usein lähipoliisitoimintaan. Sisäasiainministeriön julkaisu: Linjauksia lähipoliisin toimintamalleista ”Tavoitteena turvallinen lähiympäristö” on kirjoitettu 18 vuotta sitten. On hämmentävää, miten ajankohtainen teos yhä on. Tuolloin lähipoliisitoiminnassa painotettiin turvallisuusodotuksia, ongelmakeskeisyyttä ja yhteistyötavoitetta viranomaisten, yritysten, eri alueiden asukkaiden ja kumppanien kanssa.⁸⁴ Silloinen poliisiylijohtaja Reijo Naulapää muistutti, että poliisin uskottavuus on kiinni siitä, miten ajan haasteisiin vastataan. Hän alleviivasi kirjan esittelemät kehittämishankkeet toteamalla; ”toimintaa voidaan kehittää, jos niin halutaan”. Naulapään mielestä linjaukset velvoittivat päälliköitä ja poliisihallinnon eri

⁸² Hyyryläinen 2012, 2.

⁸³ Hyyryläinen 2012, 27–29, 36.

⁸⁴ Sisäasiainministeriön poliisiosasto 1998.

sektoreiden tuli ponnistella yhdessä tavoitteiden saavuttamiseksi.⁸⁵ Tarkastaja Mika Pasanen totesi kirjassa, että lähipoliisimallin mukainen työskentely ei tuo poliisille lisätehtäviä muiden tehtävien päälle. Kysymys olisi siitä, että poliisi muuttaisi toimintatähtäimensä suhteessa arkirikollisuuteen.⁸⁶ Legendaarisen Tamperelaisen lähipoliisin, jo 80-luvulla korttelipoliisin aloittaneen, Markku Kuoppamäen mukaan paikallinen, tuttu poliisi saa edistettyä turvallisuutta päättäväsyydellä ja toisinaan ”luovaa hulluutta” käyttäen⁸⁷.

Poliisi on haluttu yhteistyökumppani. Se, miten poliisi toimii organisaationa, poliisilaitoksena ja yksittäisenä poliisimiehenä vaikuttaa kansalaisluottamukseen positiivisella tai negatiivisella kertoimella luonnollisten henkilöiden lukumäärän verran. Mielikuvan syntymiseen vaikuttavat kokemus, tieto, asenteet, uskomukset ja tunteet. Siten imago on aina ympäristölle muodostunut käsitys tuotteesta, toimijasta tai yrityskuvasta.⁸⁸ Poliisin sisäisen ja ulkoisen viestinnän käsikirjassa, ulkoinen viestintä on luonteeltaan yksisuuntaista tiedottamista ja asetettujen reunaehtojen mukaista vuorovaikutteista viestintää. Sanoma välittyy lähinnä median tai poliisin julkisten viestintäkanavien kautta. Poliisin tulee tiedottaa tiedossa olevista asioista tai tapahtumista viivytyksettä, koska turvallisuuden vaikuttava reaaliaikainen tiedon tarve on merkittävästi kasvanut.

Ohjeistus määrittelee, että päivittäisestä valvonta- ja hälytystoiminnasta sekä viestinnän järjestämisestä työvuoron aikana vastaa yleisjohtaja yhdessä kenttäjohtajan kanssa. Poliisin on ennalta estävässä tarkoituksessa tiedotettava muun muassa uusista rikosilmiöistä.⁸⁹ Tällöin on tilanteen mukaan kerrottava myös, miten rikoksilta voi suojautua, jotta kansalaiset osaavat varoa.⁹⁰ Esitutkinnasta tiedottamisessa noudatetaan julkisuusperiaatetta ja tutkinnasta tiedottaa harkinnan mukaan tutkinnanjohtaja, hänen esimiehensä tai hänen määräämänsä muu henkilö. Käsikirjassa on todettu, että tiedottamista ei voi yksiselitteisesti ohjeistaa. Periaatteina voidaan käyttää seuraavia linjauksia: juttu on yhteiskunnallisesti merkittävä, julkisuuteen tuominen voi ehkäistä muita rikoksia, asia liittyy laajempaan rikosilmiöön, on ennakkotapauksen luonteinen, poikkeuksellisen laaja tai

⁸⁵ Sisäasiainministeriön poliisiosasto, 7–9.

⁸⁶ Sisäasiainministeriön poliisiosasto, 12.

⁸⁷ Sisäasiainministeriön poliisiosasto, 33–36.

⁸⁸ Rope & Mether 2001, 112.

⁸⁹ Poliisin sisäisen ja ulkoisen viestinnän käsikirja 2011, 21.

⁹⁰ Poliisi sisäisen ja ulkoisen viestinnän käsikirja 2011, 14.

siinä on poikkeuksellisia piirteitä. Poikkeuksellisuus, laajuus tai merkittävyys on harkittava myös alueellisesti.⁹¹

Ohjeistus ei tarjoa näkökulmia aktiivisesta kansalaisyhteistyöstä eikä ota kantaa ennalta estävän poliisityön rajapintoihin. Täsmällisempi merkityssisältö esimerkiksi siitä, mitä kumppanuus poliisille tarkoittaa tai millainen rooli tällöin on yleis- ja kenttäjohtajalla, jää avoimeksi. Samoin kuin se, miten laajasti kansalaisjoukko tulee ennalta estävässä tarkoituksessa ymmärtää. Tietojenvaihtaminen on käsikirjan perusteella virallista poliisin sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa toimintaa. Sosiaalinen media kuitenkin toimintona edustaa poliisin tehtävien kannalta ajankohtaista, mutta melko kapea-alaista julkisuuden kenttää.

6.2 Tutkimustietoa verkostomaisen rakenteen toiminnasta

Tässä työssä on nostettu esiin erilaisten toimintaohjelmien ajallinen sykli samoin kuin kohderyhmälähtöinen toiminta. Kumppanuustoiminnan kannalta on tärkeitä tarkastella poliisin ennalta estävän toiminnan merkitystä johtamisen valossa. Alkuun lyhyt katsaus siitä, kuinka pitkältä ajalta aineistoon on löytynyt dokumentoitua tietoa kansalaisyhteistyöstä ja lopuksi tutkimustietoa verkostomaisen toiminnan onnistumisesta.

Satu Värin Pro Gradu- tutkielmassa Turvallisuussuunnittelu ja verkostomainen toiminta (2015) on todettu, että lähipoliisitoiminnan juuret ovat 70-luvun lopulla. Tuolloin haluttiin parantaa yleisön ja poliisin välisiä suhteita ottamalla käyttöön muun muassa korttelipoliisi-nimitys. Lähipoliisitoiminta käynnistyi 1991 silloisen sisäasiainministeriön annettua toiminnasta viralliset ohjeet. Tavoitteellinen tekeminen osana lähipoliisitoimintaa on Värin mukaan alkanut noin 20 vuotta sitten (1997) paikallisen, kuntakohtaisen turvallisuussuunnittelun myötä.⁹² Tutkielmassa esitetyistä tiedoista poiketen poliisin ennalta estävän toiminnan ja siten myös lähipoliisitoiminnan voidaan, ainakin kansalaisnäkökulmasta, katsoa ulottuneen Suomessa jo 30-luvulle. Tuolloin poliisimiehet alkoivat pitää vapaa-ajallaan liikennevalistustilaisuuksia. Vuonna 1961 Suomen Rikospoliisiliiton yhteistyö Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa aloitti kouluissa laillisuuskasvatustyön, kun vapaa-ajalla olevat poliisit ottivat tehtävän hoitaakseen.

⁹¹ Poliisin sisäisen ja ulkoisen viestinnän käsikirja 2011, 24.

⁹² Värri 2015, 4, 19.

Kolme vuotta myöhemmin Sisäasiainministeriö hyväksyi poliisimiesten irrottamisen valistustoimintaan. Taantunut opetustoiminta virisi 70-luvulla, kun ministeriö määräsi poliisipiirit valitsemaan poliisimiehet tekemään nuorisotyötä viran puolesta.⁹³

Värrin tarkasteli tutkielmassaan paikallisia turvallisuussuunnitelmia ja arvioi verkostomaisen rakenteen toimintaa suunnitelmien laatimisessa. Hänen mukaansa suunnitelmassa on sinällään onnistuttu, mutta verkostoitumisessa tilanne ei ole kehittynyt parempaan suuntaan. Aiemmissa tutkimuksissa esille tulleita puutteita viranomaisien välisessä verkostoitumisessa on edelleen. Toiminnasta puuttuu yhdessä tekeminen. Turvallisuussuunnittelua pidetään poliisityöstä irrallisena toimintana ja toisaalta ohjelmalliset tavoitteet eivät ulotu kunnolla paikallispoliisin tulostavoitteisiin tai eivät ole ainakaan helposti ymmärrettävissä. Tavallinen konstaapeli ei myöskään hänen mukaansa saa tietoa suunnittelun tavoitteista tai painopistealueista. Värriin mukaan paineet ottaa vastuuta kunta-alaisten turvallisuudesta kasvaa kuntasektorilla ja erityisesti haja-asutusalueilla. Taustalla on muutos, jossa poliisin työn painotus siirtyy kasvukeskuksiin samalla kuin poliisilaitosten koko kasvaa.⁹⁴ Värri esittää, että yhteistyöverkosto voitaisiin rakentaa organisaation muotoon ja luoda sille oma toimintakulttuuri yhteisen tavoitteen ympärille. Verkoston toimijoiden tulee voida irrottautua oman taustaorganisaationsa roolista ja kyetä luomaan uusi rooli verkoston tarpeita varten. Vaikka toteutus on vaikeaa, uuden roolin avulla on mahdollista tehdä kenties tiiviimpää ja syvempää yhteistyötä kuin nykyisellään.⁹⁵

6.3 Havainnot poliisitoiminnasta

Värriin päätelmät vahvistavat jo aiemmin esille tuotuja tutkimustuloksia. Hänen esittämä paikallinen toiminta-aktiivisuus on osittain rinnastettavissa Pirkanmaan klusteritoimintaan. Taustalla toki on ollut vapaaehtoinen toiminta. Toisaalta pilottihankkeen syntyidea liittyy juuri haja-asutusalueiden turvallisuustilanteeseen. Yritystä osaamisverkoston toimintaa varten luodulle roolille on ollut nähtävissä, taustaorganisaatioiden rasitteista huolimatta. Tulevaisuudentutkija Olli Hietasen mukaan on hyvin tyypillistä, että ongelman tai haasteen ympärille etsitään alan asiantuntijoita. Jos olisi uskallusta kutsua mu-

⁹³ Veijalainen 1994.

⁹⁴ Värri, 76.

⁹⁵ Värri, 78–81.

kaan vaikkapa sirkusalan ammattilaisia, siitä ei automaattisesti syntyisi parempia tuloksia, mutta keskustelusta tulisi hänen mielestään huomattavasti mielenkiintoisempaa.⁹⁶ Turvallisuusklusterin toiminnassa ja osaamisverkostoissa on oivallettu tämä. Erilaisilla kokoonpanoilla on alusta saakka lähdetty tavoittelemaan yhteistä päämäärää.

Julkisen sektorin tehostamisen liikkeelle panevana voimana ovat nykyään kustannustekijät. Näistä syistä on merkille pantavaa, että valtion talousarvioesityksessä 2015 viitataan valtionvarainvaliokunnan mietintöön (VaVM 37/2014 vp, 12.12.2014). Sen mukaan viranomaisilla tulee olla todelliset mahdollisuudet hoitaa niille kuuluvat tehtävät. Lisäksi todetaan, että linjausten jatkuvuuteen yli vaalikausien on kiinnitettävä huomiota. Valiokunta korostaa havaintojaan siitä, että poliisitoimen erilaisten työryhmien ehdotuksia ei ole toteutettu. Koska samaa asiaa koskevia työryhmiä perustetaan uudelleen, tulee jatkossa hallintoa tältä osin vähentää.⁹⁷

Poliisissa toimintakulttuurin muutostarpeet eivät juurikaan kumpua hallinnon sisältä vaan paine niihin syntyy tavallisesti ulkopuolelta. Poliisi on hierarkkinen organisaatio, jossa menettelytapoja ei ole totuttu kyseenalaistamaan tai arvottamaan. Sellaiseen ei osata suhtautua kannustavasti. Henkilöstön sitouttaminen on edelleen tapana hoitaa käsiin ja määräyksin. Poliisin toimivalta ja tavat toimia ovat olleet aikakaussidonnaisia. Termit yleisö, kansalainen ja asiakas viittaavat ajalliseen käsitykseen viranomaistoiminnassa. Kehitys palveluperiaatteen ja asiakasnäkökulmien suhteen on edistynyt hitaasti siihen nähden, että toimintaympäristön muutos ja sidosryhmäyhteistyö on puhutellut hallintoa vuosikymmeniä. Tarpeista on syntynyt oivalluksia, mutta ne odottavat edelleen laajempaa hyväksyntää ja jalkauttamista arkityöksi. Viittaukset siihen, että toiminnan muuttuminen vaatii ajattelutavan muutosta, ovat monella tapaa ajankohtaisempia kuin koskaan aiemmin. Johtamiskorkeakoulun professori Sirpa Virta Tampereen yliopistosta on väitöskirjassaan ”Poliisi ja turvayhteiskunta”, muotoillut poliisitoimintaa vuonna 1998 hyvin kaukonäköisesti. Hän on todennut, että ”Lähipoliisipolitiikan merkitys poliisille on siinä, että samalla kun se määrittää uudelleen poliisin roolia ja käytäntöjä se myös rationalisoi poliisin jo muuttunutta roolia. Poliisivoimista tulee poliisipalveluja paitsi retorisella myös reaalilla tasolla.”⁹⁸

⁹⁶ Hietanen 2013.

⁹⁷ Valtionvarainministeriö 2015, Yhdistelmä ajantasaisista talousarvioista, Numerotaulu, Määrärahat, Sisäministeriön hallinnonala, Poliisitoimi.

⁹⁸ Virta 1998.

7 LYHYESTI LAINSÄÄDÄNNÖSTÄ

7.1 Tietosuoja ja valokuva henkilötietona

Turvallisuustiedon välitystoiminnan oikeudellisessa piirissä ovat tietosuoja ja tiedon turvaaminen. Teknisesti aikaansaadun turvallisuuden kohteena on yleensä tieto. Tietosuoja muodostaa oikeusturvan, jonka kohteena on ihminen. Tietosuojaan kytkeytyvät läheisesti luottamus, moraali ja etiikka. Yksityisyys on kaikille perustuslain (731/1999) 10 §:n takaama oikeus, josta säännellään tarkemmin henkilötietolaissa (HetiL, 523/1999). Yksityisyyttä suojataan vahingonkorvaussääntelyn ohella myös rikoslaissa (39/1889). Muita verkoston toimintaan liittyviä oikeussuojaa antavia lakeja ovat laki yksityisyyden suojasta työelämässä (759/2004), tietoyhteiskuntakaari (917/2014), laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) ja niin kutsuttu poliisin henkilötietolaki (761/2003). Ellei erityislaissa toisin säädetä, henkilötietolakia sovelletaan aina yleislakina. Lakisääteisiä tietosuojaviranomaisia ovat tietosuojavaltuutettu ja tietosuojalautakunta. Tietosuojalautakunta käsittelee ja ratkaisee tapaukset, joissa on kyseessä yleinen etu eikä niinkään yksittäiseen henkilöön kohdistuva asia. Tietosuoja-asioita koskevasta opastuksesta ja ohjauksesta vastaa tietosuojavaltuutetun toimisto.

Henkilötiedoilla tarkoitetaan luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteita kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä, perhettä tai samassa taloudessa eläviä koskeviksi (HetiL 3.1.1 §). Henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan tietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista ja tuhoamista ja muita henkilötietoihin kohdistuvia toimia (HetiL 3.1.2 §). Henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, joka käyttötarkoituksensa vuoksi muodostuu yhteenkuuluvista merkinnöistä ja jota käsitellään osin tai kokonaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla tai joka on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muutoin niihin verrattavalla tavalla siten, että henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja ilman kohtuuttomia kustannuksia pidetään henkilörekisterinä (HetiL 3.1.3 §). Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus määritellään rekisterinpitäjän tehtävien perusteella. Rekisterinpitäjä vastaa siitä, että tietoja käsitellään lain mukaisesti. Rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn suostumuksella, jolla tarkoitetaan kaikenlaista vapaaehtoista, yksilöityä ja tietoista tahdonilmaisua. (HetiL 3.1.7 §).

Rikollista tekoa tai muuta rikoksen seuraamusta käsittelevä tieto on arkaluonteisena tietona kielletty (HetiL 11.1.3 §). Henkilötietolain 12 §:n perusteella kiellosta voidaan poiketa esimerkiksi henkilön suostumuksella, tietosuojalautakunnan luvalla, lakisääteisen tehtävän perusteella tai jos tietojen käsittely on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi, puolustamiseksi tai ratkaisemiseksi. Henkilötietojen kerääminen on oltava tietoja keräävän rekisterinpitäjän toiminnan kannalta asiallisesti perusteltua. Kerättävien tietojen tulee rajoittua tehtävien hoitamisen kannalta tarpeellisiin tietoihin. Tietojen käsittelyn suhteen on kiinnitetty erityistä huomiota säilytysaikaan. Tiedot on hävitettävä heti, kun niitä ei enää tarvita alkuperäiseen käyttötarkoitukseen. Henkilötietolaissa on lisäksi erikseen säädetty tietojen luovuttamisesta, omia tietoja koskevasta tarkastusoikeudesta ja rekisterinpitäjän tiedonantovelvollisuudesta. Informointia ja tarkastusoikeutta on kuitenkin rajoitettu yleistä järjestystä ja turvallisuutta, rikosten ehkäisemistä tai selvittämistä koskien tietojen käsittelyn osalta (HetiL 27.1.1 §).

Yksityisyyden suoja on voimassa myös julkisilla paikoilla. Turvallisuustiedon välitysverkostossa on jatkossa halu kytkeä välitettävään sanomaan myös valvontakameran taltioimia kuvia. Siksi on tärkeätä huomata, että yksityisyyteen oikeudellisen sääntelyn kohteena liittyy valokuvan oikeussuoja. Valokuva, josta henkilö on tunnistettavissa, on lain tarkoittama henkilötieto. Kuvan kytkeminen kielteiseen asiayhteyteen voi johtaa yksityisyyttä loukkaavaan tilanteeseen, jolla aiheutetaan kuvan kohteelle vahinkoa ja kärsimystä. Verkoston toiminnassa tämä voisi tarkoittaa aiheettomia epäilyjä ja mahdollisten sivullisten joutumista välitettäviin valvontakamerakuviin.

7.2 Havaintoja oikeuksien soveltamisesta

Yleinen tuomioistuin ottaa tarvittaessa kantaa kameravalvontaan liittyviin henkilötietolain edellytyksiin. Näin on todennut Tietosuojalautakunta, Tietosuojavaltuutetun lausunnossa (2772/451/2010). Ratkaisun mukaan merkittävää on kuitenkin se, missä tarkoituksessa ja millä tavoin valvonta toteutetaan ja miten siinä kertyviä henkilötietoja käsitellään yleisten periaatteiden näkökulmasta. Esimerkiksi taksimatrustajien ei voida katsoa antaneen henkilötietolain tarkoittamaa yksiselitteistä suostumusta kameravalvontaan sillä perusteella, että taksissa on ilmoitus asiasta. Sen sijaan kysymykseen voi tulla muukin laissa säädetty oikeuttamisperuste, kuten asiallinen yhteys rekisterinpitäjään. Asunto-osakeyhtiön porraskäytävää kuvattaessa asukkaiden ohella syntyy rekisteri kaikista käytävässä liikkuvista myös ulkopuolisista henkilöistä, joten suostumuksen saami-

nen kaikilta on mahdotonta. Näin ollen omaisuuden suojaamiseksi toteutettu porraskäytävän kameravalvonta ei välttämättä edellytä suostumusta.⁹⁹

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja on kahdessa eri kantelussa ottanut kantaa poliisin tiedottamiseen (2543/4/2012, 1656/4/13). Vaikka kyse on yksittäisistä päätöksistä, niiden perusteella on tehtävissä jonkinlaisia johtopäätöksiä menettelytavoista, joita poliisin on tunnistettava myös turvallisuustiedon välittämiseen liittyen. Ratkaisujen perusteella tutkinnanjohtajan tulee päättää tiedottamisen sisällöstä ja tavasta. Siten tutkinnanjohtajan on valittava asiaa koskevat julkaisukanavat. Julkisuuteen tarkoitettu tiedotteesta, jossa on valvontakameran kuva, ei voi toinen poliisilaitoksen viranhaltija laatia omaa versiota ja valita sille julkaisukanavaa. Pajujon mukaan esitutkinnasta annetun asetuksen lähtökohtana on, että ne viranhaltijat, joilla on oikeus antaa esitutkinnasta tietoja julkisuuteen, määritellään kussakin tapauksessa erikseen. Apulaisoikeusmies on katsonut, että kuvan julkaisemiseen voi olla perusteet epäillyn tavoittamiseksi, sen sijaan tiedotteessa on syytä pidättäytyä kertomasta laajasti rikoksen tekotavasta ja olosuhteista. Näin vältytään leimaamasta mahdollisesti väärää henkilöä yksityiskohtaisesti kuvatun rikoksen tekijäksi.¹⁰⁰

Sähköisen tiedonvälityksen lisääntymisen, tulkinnanvaraisen, alati muuttuvan, mutta osin jopa puutteellisen lainsäädännön ristiaallokossa viranomaisetkaan eivät voi olla varmoja oikeista menettelytavoista. Poliisissa valmisteltiin toimintatapaa, jossa yhden tutkinnanjohtajan päätöksellä olisi voitu välittää kuvia portaaliin. Nyt pelko siitä, että väärät tutkinnanjohtajat ovat päättämässä, lamaannuttaa tiedottamista. Oikeusasiamiehen kannanottoja on tulkittu niin, että kyseisen jutun tutkinnanjohtaja voi päättää kyseisen jutun tiedottamisesta. Oikeusjärjestyksen näkökulmasta turvallisuustiedon välitysverkoston toiminnassa kulminoituu ongelmallisena yksityisen ja julkisen vallan intressipiirien suhde. Yhtälö, jossa yleinen etu koetaan yhteisesti, ei perinteiseen tapaan muodosta oikeuksia tai velvollisuuksia. Käytännössä tämä on ilmennyt henkilörekisterin perustamiseen liittyvinä haasteina, joita on tarkemmin selvitetty kuvausosassa (liite 2). Tulevan EU:n tietosuojauudistuksen tarkoitus on selkeyttää ja harmonisoida tietosuoja koskevaa lainsäädäntöä. Oikeusministeriön työryhmä selvittää EU:n yleisen tietosuojaasetuksen edellyttämien kansallisten lainsäädäntötoimenpiteiden tarvetta ja valmistelee asiaa koskevia lakimuutoksia. Työryhmän toimikausi on 17.2.2016- 16.2.2018.¹⁰¹

⁹⁹ Uutinen 2014.

¹⁰⁰ Tiedote 2013.

¹⁰¹ Uutinen 2016.

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Haastattelujärjestelyt ja tulokset

Tutkimusta varten haastateltiin kahdeksaa verkoston yhteyshenkilöä. Haastattelujen järjestämiseen kului odotettua enemmän aikaa, sillä verkostossa haluttiin toiminnasta ensin riittävästi kokemuksia. Tämän jälkeen haastateltavien kiireiset aikataulut pitkittivät itse haastatteluprosessia. Varsinaiseen haastatteluun käytettiin aikaa tunnin verran. Haastattelutilanteet taltioitiin, jotta tunnelmasta saatiin keskustelunomainen. Tämä selittää ajankäyttöä, mutta tällä tavoin saatiin täydentävää tietoa kysymysten ulkopuolelta. Haastatteluista syntyi sanatarkkaa litteroitua tekstiä yhteensä 74 sivua.

Aineistosta selvisi, että Turvallisuusklusterin koordinaattorin yhteydenotto sai alun perin kaikki yksityisen sektorin toimijat kiinnostumaan hankkeesta. Pelastuslaitos halusi mieluummin osallistua hankkeeseen, kuin jäädä toiminnan ulkopuolelle, sillä he olivat jo mukana klusterissa. Mukaan lähtemisessä nousi esille kaksi tasavertaista kiinnostustekijää; mahdollisuus viranomaisyhteistyöhön ja ainutlaatuinen tilaisuus vaihtaa tietoja. Tietojen vaihtamisessa koettiin tärkeimmiksi varautumismahdollisuudet ja nopea tiedonkulku.

Turvallisuusasiat tuntuvat menevän koko ajan haasteellisempaan suuntaan. Kun tämän tyyppisiä haasteita on, niin kaikki hankkeet, millä koetetaan asioita viedä eteenpäin, kiinnostaa meitä totta kai.

Poliisin suuntaan on oltu yhteydessä, että kiinnostaisiko heitä saada meidän silmät ja korvat käyttöön. Kaupan liiton turvallisuusvaliokunnassa kävi puhumassa KRP:n edustajia ja on yritetty yksittäisen poliisilaitoksen edustajia, se homma ei ole vain lähtenyt. Siinä on ongelmana ollut se, että missä muodossa viranomainen pystyy luovuttamaan tietoa ja kuka sen suodattaa. Kun Pirkanmaan Turvallisuusklusteri lähti liikkeelle, tämä oli meille helppo päätös.

Kysyttäessä odotuksia TTVV-hankkeen hyödyistä, poliisia lukuun ottamatta, kaikki muut pitivät suurimpana hyötynä tiedonsaantia. Viranomaisten mukanaolon odotettiin kasvattavan kiinniottojen määrää ja tuovan käytäntöjä helpottavia neuvoja ja vinkkejä sekä vaikuttavuutta hävikintorjuntaan. Hyödylliseksi koettiin myös pelkästään mukanaolon tuottama turvallisuuden tunteen lisääntyminen. Puolet vastaajista halusi auttaa poliisia tunnistamaan sarjamaista toimintaa. Pelastuslaitosta kiinnostaisi analysoida tietomassaa yhdessä poliisin kanssa, sillä heidän kokemuksensa mukaan tekijät ovat usein

moniongelmaisista. Poliisilla sen sijaan on halu tehostaa tiedonkulkua ja välittää viestiä tekotavoista sekä ajankohtaisista ilmiöistä kaupan suuntaan. Konkreettinen hyöty, joka on jo saavutettu ja toimiva, on verkostossa syntynyt idea tuottaa kaupan alan vakiomuotoista Tilannekuvaraporttia kuukauden anastetuimmista tavaroista ja tekotavoista. Raportista vastaa Sisä-Suomen poliisilaitoksen rikostiedustelu- ja analyysitoimintayksikön niin kutsuttu RTA-ryhmä Tampereella.

Tulosten perusteella verkosto kattaa noin 100–120 liikepaikkaa. Pirkanmaan Osuuskaupalla toimipaikkoja edustavat Prismat, S-marketit, Salet, ja Kodin terra. Toiminta ulottuu myös ABC-liikennemyymäläasemiin. Suomen Lähikaupan (nykyisen Keskon) kauppaketjuja ovat Siwat ja Valintatalot. Mukana olevien pienyritysten kivijalkamyymälöissä toimialoina löytyy kultasepäntoimintaa, vaatekauppaa ja muun muassa lukkoliikettä. Mikäli tiedonvälitystoiminta olisi saatu käyntiin myös Keskon osalta, Pirkanmaan verkostossa olisi lisäksi noin 20 Keskon omaa kauppapaikkaa. Myymälät sijaitsevat noin 7 kilometrin säteellä Tampereen keskustasta.

Haastatteluissa selvisi, että Tampereen sijaan toimipaikkaverkosto kattaa koko Pirkanmaan alueen. Tämä johtuu siitä, että turvallisuustiedon rajaaminen ja erottelu vain Tampereen talousaluetta koskeväksi koettiin kauppaketjuissa vaikeaksi. Syynä ovat ketjujen organisaatio- ja viestintäjärjestelmille tyypilliset rakenteet. Esimerkiksi Pirkanmaan Osuuskaupalla välittyy turvallisuustietoa S-ryhmän sisällä alueosuuskauppojen sekä Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnan (SOK) välillä. Tietomassaa tulisi erotella ensin Tampereen talousalueelle ja sen jälkeen edelleen HUOVI-portaaliin.

Vartiointiliike Securitaksella mukana toimii sekä ajavia partioita että jalkapartioita, yhteensä 12 kappaletta. Ajavilla partioilla on useita kymmeniä kohteita ja päivisin liikkuvilla jalkapartioilla kohteiden määrä lähentelee sataa. Kohteista tavarataloja tai automarketteja on 9 ja ostoskeskuksia 2, Koskikeskus ja Hervannan Duo. Pilottihankkeen aikana Poliisin hallintorakenneuudistuksessa Pirkanmaa ja Keski-Suomen 45 kuntaa yhdistettiin hallinnolliseksi alueeksi. Samassa yhteydessä Tampereen poliisilaitos muuttui Sisä-Suomen poliisilaitokseksi. Poliisissa verkoston tiedonvälityksen operatiivinen toiminta on keskitetty pääpoliisiasemalle, Tampereelle. Pelastuslaitoksen suunnitelmassa tiedonvälitys oli tarkoitus hoitaa yhteistyössä Tampereen keskustan ja johtokeskuksen kanssa. Johtokeskuksen muutto ja uuden viestijohtokeskuksen käynnistyminen ajoittuivat niin ikään hankkeen aikana keskuspalloasemalta Kaupin kaupunginosaan.

Vastausten perusteella tiedonvälitys on käytännössä toteutunut suunnitellulla tavalla, HUOVI-portaalin avulla. Kaupan alan solmuina ovat toimineet joko osallistujat itse tai organisaatiossa olemassa olevat keskuksat. Keskuksissa tietoa ovat vastaanottaneet pääosin turvallisuusammattilaiset. Aliverkostossa tietoa on välitetty sähköpostilla ja puhelimilla. Yhdellä toimijalla saapuva tapahtumatieto välittyy aliverkostolle Intranetin avulla. Tällöin tieto saavuttaa koko henkilöstön. Toimipaikkojen vastuuhenkilöt seuraavat muihin tehtäviin liittyen Intranetin työpöytää vähintään kolme kertaa työvuoron aikana, erikseen määriteltynä ajankohtina. Vartiointiliikkeessä viestintää varten on tehty ohjelma, jossa kohteita on ryhmitelty. Saapuvat viestit tavoittavat noin 28 vartijaa ja tiedot välittyvät palvelukeskuksesta tekstiviestien sekä sähköpostien avulla. Tapahtumätiedot lähtevät samanaikaisesti sähköposteina myös kohde-esimiehille. Poliisissa akuutti tiedonvälitys on hoidettu rikostiedustelu- ja analyysiyksikön toimesta, sillä sen tarkoitus on kerätä ja välittää tietoa. Tiedonkäsittelyprosessia on tarkemmin avattu verkoston toimintakuvauksessa (liite 2). Pelastuslaitoksella aloitettujen järjestelyjen perusteella tiedonvälityksen aliverkostoa edustavat operatiivista toimintaa johtavat päivystävät palomestarit. He ovat kentällä myös viikonloppuisin. Tehtävissä toimii noin 20 palomestaria. Palomestareilta välittyvän tiedon solmuna toimii viestijohtokeskus, jossa työskentelee 5-6 päivystäjää.

Poliisissa ja Pirkanmaan Osuuskaupalla tiedonvälitys käynnistyi tammikuun lopulla 2013, heti verkoston koulutustilaisuuden jälkeen. Muilla toiminta alkoi maaliskuun jälkeen aktivoituen syksyä kohden. Kaksi yksityisen sektorin toimijaa oli järjestänyt koulutustilaisuuden jälkeen erikseen omaa sisäistä koulutusta valitulle kohderyhmälle. Yksi toimija oli tiedottanut sisäisesti toiminnasta ja ohjeistanut, millaisia tietoja aliverkostosta halutaan solmuun sekä laajemmin omiin toimipaikkoihin päin. Heillä tiedon rajaamisessa oli olennaista arvioida, oliko tapahtumalla merkitystä omille muille toimialueille. Tiedonvälityksestä oli käynnistymisen jälkeen yleisesti muistuteltu muutaman kerran tiedotteen tai toimipaikkakäyntien muodossa. Poliisissa hanketta oli esitelty useille tahoille muun muassa poliisipalvelulinjan ohjausryhmälle, jossa vastaanotto sekä tutkinan että kentän puolella oli ollut hyvä. Verkoston kuulumisista on poliisin toimesta säännönmukaisesti kerrottu myös Turvallisuusklusterin ohjausryhmälle.

Välitettyjen tietojen johdosta on, myymäläkonseptista huolimatta, sijoiteltu tuotteita uudelleen sekä ohjeistettu toimintaa kassoilla. Kivijalkamyymälöiden osalta on enem-

män alettu kiinnittämään huomiota turvallisuusasioihin. Kysyttäessä, ovatko työntekijät osallistuneet havaintojen tekemiseen aiempaa aktiivisemmin, oli todettavissa, ettei verkostossa mukana olo ole lisännyt havainnointia. Tämä selittynee sillä, että ellei koko henkilöstöllä ole tietoa oman työyhteisön verkostoyhteistyöstä tai sen tuottamista hyödyistä, ei ole myöskään erityistä herkkyyttä kiinnittää huomiota asiakkaiden epäilyttävään käytökseen. Toisaalta henkilökunnan arkityön nähtiin yleisesti muodostuvan muista tekijöistä kuin asiakkaiden tai hävikin tarkkailusta. Tässä yhteydessä todettiin kuitenkin, että työntekijöillä, joilla on pitkä kokemus, on parempi tuntuma asiakaskuntaan ja siten silmää tehdä huomioita. Tältä osin yhteistyössä tärkeäksi koettu turvallisuuden tunteen lisääminen on selkeästi jäänyt henkilöstön osalta hyödyntämättä. Myöskään asiakasturvallisuuteen ei ole havaintojen perusteella juurikaan kiinnitetty huomiota yritysten kauppapaikka tai verkkoviestinnässä.

Oman organisaation vahvuudeksi kaupan alalla koettiin runsaslukuinen ja erilainen toimialojen sekä kauppapaikkojen edustus. Valtakunnallisilla ketjuilla korostui valmius tiedonvälitykseen tarvittavien kanavien, toimintakulttuurin ja tapojen suhteen. Tässä yhteydessä mainittiin myös kokopäivätoimiset turvallisuusammattilaiset ja reagointinopeus. Mahdollisuus saada samaan aikaan saman sisältöinen tieto leviämään nopeasti on etu. Vahvuustekijänä pidettiin myös isompien ketjujen mahdollisuutta resursoida toimintaa.

Kaupan tuki pystyy valitsemaan joukon kauppoja alueittain. Toki nämä myymäläpäälliköt ovat suhteellisen paljon tekemisissä keskenään, he välittävät äkkinäisessä tilanteessa puhelimella tietoa naapurikauppaan.

Turvallisuusammattilaisten mielestä oman organisaation vahvuutena on tiedonkerääminen ja sen hyödyntäminen. Yksi kauppaketjua edustava toimija jakoi tämän mielipiteen omaan toimintaansa liittyen. Turvallisuusalalla koettiin olevan runsaasti muille verkoston jäsenille hyödyllistä tietoa. Tietojen luonnetta pidettiin sen tyyppisenä, etteivät kumppanit voi vastaavaa muualta kenties saada. Muun muassa pelastuslaitos toi esille, että heillä on runsaasti tietoa liikekiinteistöistä sekä näkemystä niiden parempaan suojaamiseen. Turvallisuusalalla on mahdollisuus koordinoida tietoa erilailta, tehdä siitä johtopäätöksiä ja tunnistaa sarjamaisia elementtejä. Vahvuusalueina pidettiin myös asiantuntemusta sekä mahdollisuutta ympärivuorokautiseen toimintaan.

Kohdattujen haasteiden osalta toiminnan käynnistämistä hidasti tai passivoi joidenkin toimijoiden kohdalla eritoten yhteistyöhön ja tiedonvälitystoiminnan alkuun ajoittuneet

sisäiset järjestelyt ja henkilövaihdokset. Niiden johdosta tukea olisi tarvittu myös järjestelmän kouluttamiseen. Omat sisäiset aktivointitarpeet tunnistettiin hyvin. Siihen, miksi tiedonvälitystä ei ole sittemmin saatu käyntiin tai aktivoitua halutulle tasolle ei saatu selvyyttä.

Meillä oli itse asiassa hyvin pitkäaikainen henkilö ennen sitä, taisi olla ihan turvallisuusjohtajan nimikkeellä. Hän lähti juuri siinä kohtaa organisaatiosta, kun tämä hanke oli lähdössä liikkeelle. Nämä henkilövaihdokset on just tullut vähän tähän sotkemaan.

Pelastuslaitoksen mielestä ongelmallista on näkemys toimialan teknisyydestä. Heidän kokemusten mukaan tämä selittyy heidän monipuolisella kalustolla ja tehtävillä. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta ajatellen pelastusalalla koetaan tärkeäksi suojata materiaalin ohella myös ihmisiä. Tiedonvälitystoiminnan käytännön toteutuksessa heillä ilmeni kaksi haastetta. Koulutusta, jonka kohderyhmänä olisivat olleet päivystäjät ja palomestarit, ei saatu järjestettyä. Toisaalta ongelmia tuotti se, ettei viestikeskukseen saatu yhteistä sähköpostia vaan jokaiselle olisi pitänyt luoda HUOVI-järjestelmään henkilökohtainen osoite. Lopulta toiminta saatiin kuitenkin käyntiin, mutta se koettiin oletettua kankeammaksi. Kehittämiseen ei ollut resursseja ensin sisäisen ja sen jälkeen yllätyksenä tulleen koko pelastustoimen organisaatiomuutoksen vuoksi. Myös poliisin hallintorakenneuudistus ja muutokset yhteistyöhenkilöiden toimenkuviin aiheuttivat kuormitusta verkostoyhteistyöhön. Poliisin ja pelastuslaitoksen vastauksista ilmeni, että muun muassa viranomaisyhteistyön osalta henkilöstön motivointi muihin kuin ydintehtäviksi koettuihin tehtäviin vaikuttaa vaikealta. Asenteelliset toimintaperiaatteet ovat syvälle iskostuneita ja noudattavat omia toimialueita. Tehtäviä ei hahmoteta laajempina kokonaisuuksina. Esimerkkinä mainittiin, että tulipalojen ennalta estävää työtä ei tekijöiden moniongelmaisuudesta huolimatta osata liittää esimerkiksi sosiaalitoimeen.

Sisäisessä viestinnässä tunnistettiin runsaasti kohentamisen varaa. Syynä pidettiin muun muassa erilaisten uusien asioiden kuormittamaa arkea sekä portaalin tuomaa lisäjärjestelmää ennestään monien järjestelmien joukkoon. Pelastuslaitoksella koettiin tärkeäksi löytää jokin sisäisen viestinnän kärki, jolla välitetään toiminnan hyötynäkökulmia. Esimerkkinä mainittiin tuhopolttojen määrän vähentyminen. Poliisissa tilannekuvaraporttia ei ole koettu työllistäväksi, mutta sitä ei ole osattu hyödyntää säännönmukaisesti tai tilannekohtaisesti. Kontakteja lähipoliisiinkin oli avattu ja Poliisipalveluiden ohjausryhmässä oli muun muassa ideoitu kesäaikoihin sijoittuvaa teemaluonteista valvontaa. Sitä, miksi verkostoyhteistyötä ei ollut kyetty valjastamaan työvälineeksi, ei osattu selit-

tää. Havaintojen perusteella verkoston sisäisessä yhteistyössä on aktiivisen vuorovaikutuksen suhteen vielä hiomista, sillä myös kokouksissa on rennosta ilmapiiristä huolimatta herännyt keskustelua yllättävän vähän.

Hankkeessa osallistujia yllätti eniten se, kuinka pienellä panostuksella onnistumisia saatiin aikaan. Tässä yhteydessä hyvä yhteistyö ja toiminnan nopea käynnistyminen olivat keskeisiä tekijöitä. Käynnistämiseen vaikuttivat eniten yhteinen tahtotila ja toimivan teknisen alustan saaminen mukaan hankkeeseen.

Kun tarve, välineet ja sopivat kumppanit on tosta vaan järjestynyt ja kaikki on loksautanut kohdilleen. Homma vaan on lähtenyt pyöriin ja tuottanut jo tulosta, vaikka siihen ei ole vielä kunnolla pystytty panostamaan.

No, se oli yllättävää, kuinka nopeasti me saatiin se toiminta käyntiin. Siinä tuli niitä yhteensattumia niin paljon, että me saatiin se alustakin, missä sitä tietoa on voitu välittää. Sehän tässä onkin ollut kyllä yllättävää, että on tekniset valmiudet näin hyvin kunnossa, vaikka on pilottihanke ja toimiva järjestelmä. Sitten se on tavallisesti turkasen kallista. Sitten, kun me saatiin se näin niin, tähän ei oo todellakaan mennyt eurookaan rahaa ellei laskea työaikaa, mitä ihmiset on käyttäneet päätyönsä ohella.

Osaa vastaajista yllättivät sisäiset organisaatiohaasteet ja toisaalta tiedonvälityksen passiivisuus. Haastateltavat arvelivat itse syyksi sen, että mukana on useita, hyvin erilaisia toimijoita. Ajateltiin, että yhteistyömenetelmät ja toimintatavat vaativat oman aikansa sekä resursointia ja sopeutumista myös oman organisaation sisällä. Yksi vastaaja oli kokenut HUOVI-järjestelmän yllättäväksi, koska sieltä on erikseen haettava ja vastaavasti syötettävä tieto, joka muutoin välittyisi muiden sähköpostien mukana.

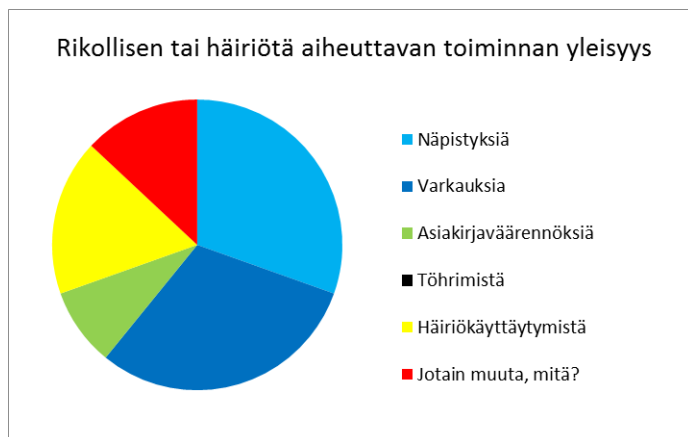
No yllättävää on se, että tää on vielä hengissä (naurua), että pisteet vaan sitkeydestä (naurua). Nyt ei ole vain oltu hetki pöydässä vaan poliisi vie tätä eteenpäin.

Rikollisen toiminnan suhteen ongelmaksi koettiin erityisesti kesäaikaan liikkuvat etniset ryhmät sekä erilaiset petokset.

Me törmätään myös asiakirjaväärennyksiin, liittyy nettikauppaan, valtakirjoihin ja se liittyy maksukorttiväärennösiin. Sitten meillä on ilkivaltaa eli tämmöistä töhrimistä. Myöskin on väkivaltaa. Sitten meillä on sähkökatkoja, vuotovahinkoja, toisinaan jopa tulipalojakin. Sitten on vielä ensiaputapauksia ja sairaskohtauksia. Kaupan turvallisuus on varmaan yksi mielenkiintoisempia turvallisuuden toimialueita. Tässä pääsee kyllä osaamista temmeltämään ja on kenttää, missä temmeltää. (naurua).

Iso ongelma tällä hetkellä on verkkohuijaukset. Laskut, jotka ei ole oikeasti laskuja. Sulle tulee aiheeton lasku ja siinä lukee, että soita tähän numeroon, jos laskussa on jotain epäselvää. Kun soitat numeroon, niin siitä aiheutuukin 70 euron lasku.

Vastaajat olivat yksimielisiä rikollisen tai häiriötä aiheuttavan toiminnan suhteen (kuvio 2). Useimmiten kohdataan näpistyksiä, varkauksia ja seuraavaksi eniten häiriökäyttäytymistä. Kysymystä ei haastattelussa kysytty pelastuslaitoksen ja klusterin edustajilta.

KUVIO 2. Kokemukset rikollisesta tai häiriötä aiheuttavasta toiminnasta

Puolet vastaajista koki turvallisuustilanteen pysyneen ennallaan viimeisen vuoden ajan ja toinen puoli arvioi tilanteen muuttuneen paremmaksi. Kaikkien vastaajien mielestä tiedonvälityksellä ei ole ollut yleiseen tuntumaan vielä vaikutusta. Häiriökäyttäytymiseen liittyen poikkeukselliseksi ilmiöksi on kaupan alalla muodostunut niin kutsuttujen tavallisten ihmisten käyttäytymisen muuttuminen. Kassojen ulkonäköä arvostellaan, henkilökuntaa haukutaan ja asiakkaat voivat käydä jopa kiinni henkilökuntaan. Myös ensihoitajat kohtaavat häiriökäyttäytymistä päivittäin. Yhden vastaajan mielestä Tampereen keskustan kävelykadun tilanne sen sijaan on saatu rauhoittumaan. Se, onko vuosi liian lyhyt aikajänne arvioida turvallisuustilanteen muutoksia, jäi epäselväksi.

Jo kolme vuotta sitten teetin meillä sisäisesti lyhyen kyselyn vasteajoista. Näpistystapauksissa se, kauanko poliisia jouduttiin odottamaan, vaihteli 20 -180 minuuttiin. Vaikka poliisilla on menossa rakenteellisia ja hallinnollisia uudistuksia niin meillä suuri huoli on siinä, että poliisin näkymien ja reagointi kentällä vähenee koko ajan.

Kysyttäessä haastateltavien mielipiteitä tiedonvälitystoiminnan kehittämisestä, keskeiseksi tekijäksi nousi valvontakamerakuvien välittäminen HUOVI-portaalissa. Lupaprosessin eteenpäin viemistä pidettiin ensisijaisena toimenpiteenä, vaikka tietosuojahaas-

teet henkilökisterin suhteen tunnistettiin. Tiedonvälityksen aktivoimisessa pidettiin tärkeänä jo välitettyjen viestien kommentointia sosiaalisen median tapaan. Kehittämiskeinoiksi ehdotettiin solmuhenkilöiden sekä muiden tiedonvälitykseen liittyvien avainhenkilöiden kokoontumisia. Tässä yhteydessä puheena oli vertaiskokemusten jakaminen ja osaamisen tason nostaminen. Verkoston arvokkaiksi kehittämistoimiksi nostettiin sisäinen koulutus ja toiminnan laajempi markkinointi.

Tarvittaisiin henkilöresurssia tätä hoitamaan ja ratkaisemaan avoimia kysymyksiä ja masinoimaan tarvittavia toimia. Poliisissa ei ole resurssia, eikä aikaa.

Saadaanko me lupa siihen, että ihan oikeasti pystyttäis torjumaan ennakolta jo tätä rikollisuutta ja sitä hävikkiä. Kyllä tämä työkaluna olisi sellainen, joka sen mahdollistaisi, jos tekijöistä saatais kuvan muodossa tieto verkkoon. Vois kuvitella, että kynnyks madaltuu sen tiedon lähettämiseen, kun se on konkreettista. Kuin se, että sä rupeet kuvaileen et oli tietynlaiset vaatteet.

Turvallisuusammattilaisten suhteen vartiointialalta toivotaan viestejä paikoista, jonne valvontaa on suunnattu. Poliisilta odotetaan erityisesti aktiivisuutta ja ennalta ehkäiseviä vinkkejä. Toistuvaan ilkivalttaan liittyen esitettiin, että liikkeellä olevien pelastusviranomaisten havainnot voisivat tuoda poliisille lisäarvoa. Poliisin mielestä pelastuslaitoksen mukana olo sekä onnettomuuksien kiireetön ja kiireellinen ennalta estävä viestintä olisi tärkeätä siitä huolimatta, että verkosto on keskittynyt kaupan alaan. Enemmistö kaupan alalla oli tästä samaa mieltä. Myös Huovi-järjestelmän kehittäminen ja uusien viestintätekniikoiden kartoitus mainittiin. Yleisesti toimivan järjestelmän korvaamisen todettiin kuitenkin olevan turhaa, koska omissa organisaatioissa ja verkoston toimintaedellytyksissä nähtiin enemmän kehittämistarpeita.

Kehittämiskysymyksessä tuli erikseen ilmi, että kaupan alaa kiinnostavat anastetun omaisuuden jakelukanavat. Ajatusten taustalla on joidenkin tuotteiden suuri hävikki, sillä varkauden kohteena on voinut olla jopa 38 kiloa naudanlihaa. Kaupalla olisi halua auttaa poliisia, mikäli tällaista yhteistyötä saataisiin kehitettyä. Asian yhteydessä tuli esiin ettei poliisilla ole juurikaan keinoja selvittää varastettujen tavaroiden alkuperäistä paikkaa hintamerkinnoista huolimatta, sillä niin kutsuttu EAN-koodi ei ilmaise kauppa-
paikkatietoja.

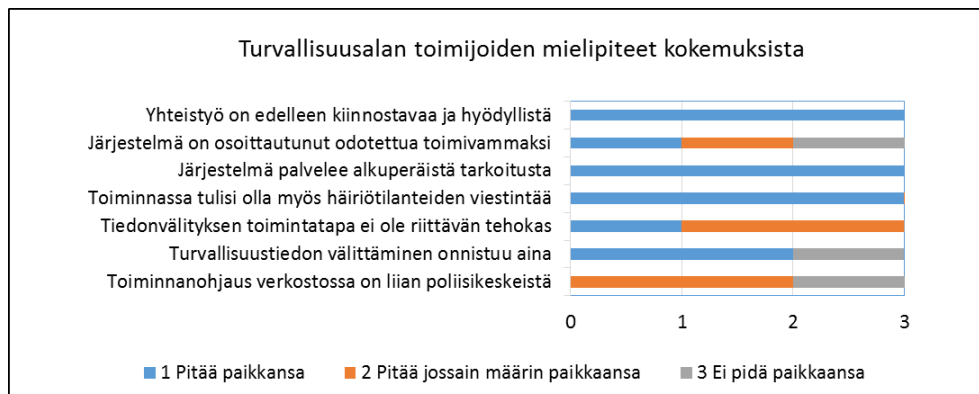
Haastateltaville esitettyjen väittämien suhteen yhteistyöstä ja järjestelmän tarkoituksenmukaisuudesta vallitsi yksimielisyys sekä turvallisuusalan että kaupan alan edustaji-

en joukossa (kuviot 3 ja 4). Järjestelmän alkuperäistä tarkoitusta jouduttiin epätarkan ilmaisen vuoksi vastaajille tarkentamaan. Väittämällä tarkoitettiin verkostoyhteistyötä.

Tässä on vielä totuttu siihen, että poliisi hoitaa turvallisuus ja rikosasiat ihan itse. Eikä siinä muita tarvita. Nyt on kuitenkin nähty, että kyllä tässä muitakin tarvitaan ja jos nyt saavutetaan kohtuullisen hyviä tuloksia yksin, niin mitä sitten saataisiinkaan aikaiseksi yhdessä. Verkosto on näyttänyt sen, että yhdessä saadaan aikaan tuloksia.

KUVIO 3. Kaupan alan toimijoiden mielipiteet väittämistä

KUVIO 4. Turvallisuusalan toimijoiden mielipiteet väittämistä

Vastaajat olivat samoilla linjoilla myös tiedonvälityksen tehottomuudesta. Tässä yhteydessä toimintatapa rinnastettiin aktiivisuuteen ja tietomassan vähäiseen määrään. Tiedonvälittämisen koettiin onnistuneen hieman paremmin turvallisuusalalla kuin kaupan alalla. Mielipiteissä korostui kaupan alan sisäinen toiminta, eritoten aliverkostojen tiedonkulun sujuvuus. Onnistuneisuuteen eivät ottaneet kantaa Kesko ja pelastuslaitos, koska heillä ei ollut asiasta riittävästi kokemusta.

Haasteellisin paikka on tämä kauppa, mitä koetaan sellaiseksi tiedoksi, jota välitetään.

Teknisen järjestelmän toimivuuteen suhtauduttiin kriittisimmin turvallisuusalalla. Vastauksissa painottuivat pelastuslaitoksen tekniset vaikeudet ja vartiointialan osalta se, että heillä tekstiviestit välittyvät kolmessa osassa. Häiriötilanteiden viestintätarve koettiin turvallisuusalan kesken hieman tärkeämmäksi kuin kaupan alalla. Sisäisestä vuorovai-
kutuksesta tehtyjen havaintojen sekä kumppanuustoiminnan näkökulmasta oli tärkeitä selvittää mielipiteitä poliisikeskeisestä toiminnanohjauksesta. Tulosten perusteella poliisit itse, yhtä kaupan alan edustajaa lukuun ottamatta, suhtautuivat asiaan muita kriittisemmin. Poliisin odotettiin toimivan verkoston vetäjänä.

Haastattelun lopuksi selvitettiin vielä mielipiteitä tyytyväisyyttä ja tärkeyttä koskeviin osatekijöihin (11 kpl). Vastajat arvioivat väittämiä asteikolla: ei lainkaan, ei kovin, melko ja erittäin tärkeä. Samoja vaihteluvälejä ja väittämiä käytettiin tyytyväisyyden arviointiin. Yleisesti eri tekijöiden merkitys jakaantui erittäin tärkeänä (68 %) ja melko tärkeänä (27 %) pidettyjen vastausten kesken. Kriittisimmin suhtauduttiin maksuttoman alustan ja vastaanotetun turvallisuustiedon tärkeyteen. Vastausten perusteella näyttää siltä, että ellei tieto tuota merkitystä tai informatiivista arvoa omaan toimintaan, sitä ei koeta tärkeäksi. Tältä osin merkityksellistä on tunnistaa sanoman mahdollisesti sisältämä informaatio tai siinä olevaa potentiaali. Vastausten keskiarvojen perusteella tärkeimmiksi koettiin viranomaisyhteistyö (4,0), oman organisaation johdon tuki (3,9) tekninen järjestelmä (3,8) ja oman toimintaympäristön aktiivisuus (3,8) sekä kaupan alan toimijoiden yhteistyö (3,8). Eniten tärkeitä eri tekijät olivat Securitakselle (81 %).

Aktiivisempi yhteistyö poliisin kanssa olisi erittäin tärkeitä. Meillä on myymäläpäällikköpäivät kerran kuukaudessa esimerkiksi. Yhdessä tilaisuudessa olisi mahdollisuus tavata meidän kaikki 75 ihmistä. Erittäin tärkeitä olisi saada sitä puolta kehitettyä.

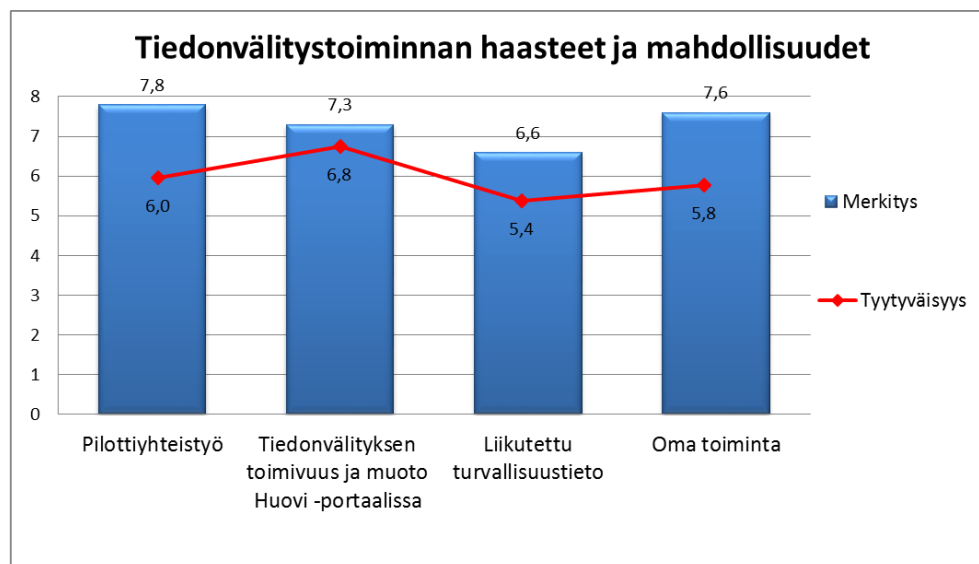
Tutkittaessa tyytyväisyyttä samoihin osatekijöihin, arviot jakaantuivat melko tyytyväisten (51 %) ja erittäin tyytyväisten (30 %) mielipiteiden kesken. Tyytymättömyys painotui kokemuksiin oman toimintaympäristön aktiivisuudesta (2,4). Vähemmän onnistuneiksi koettiin itse välitetty turvallisuustieto (2,7) ja paikallinen kaupan alan toimijoiden yhteistyö (2,8). Tyytyväisimpiä oltiin maksuttomaan portaaliin (3,8) ja sen tekniseen toimivuuteen (3,6). Kumppaneista tyytyväisin oli Pirkanmaan osuuskauppa (3,7) ja ehkä hieman yllättäen toiseksi tyytyväisin oli Kesko (3,4). Vastausten perusteella näyttää siltä, että tyytyväisyys korreloi oman toimintaympäristön aktiivisuuskokemusten kanssa. Toisaalta vastauksissa korostui tyytyväisyys verkoston olemassaoloon, vaikka omassa toiminnassa olisi ollut toivomisen varaa.

Me voitaisiin vähän yhdessäkin miettiä näitä asioita. Tässä tietysti varmaan mietitään liikaa näitä omia toimintatapoja ja liikesalaisuuksia. Toisaalta, kun päästään vain tällaisen asenteen yli ja keskitytään itse asiaan. Niin voidaan puhua valtavan syvällisesti pilottia koskevista asioista, sen estämättä, että mikään liikesalaisuus tai luottamuksellisuus tulee edes pöydälle.

Omalle johdolle ja esimiehille helpompi perustella mukana oloa, kun ei ole maksullista.

Kehittämishankkeissa tietysti leipäänny siihen, että jatkuvaa kehitystä vaan tehdään.

Lopuksi tärkeyttä ja tyytyväisyyttä kuvaavat vastaukset ryhmiteltiin vielä siten, että yhteistyötä käsittelevistä väittämistä muodostettiin pilottiyhteistyötä kuvaava merkityskokonaisuus. Teknistä alustaa ja tapaa koskevista osatekijöistä ryhmiteltiin tiedonvälityksen toimivuutta ja muotoa kuvaava kooste. Vastaanotettu ja välitetty turvallisuustieto muodostivat liikutettua turvallisuustietoa koskevan yhteenvedon ja omaa organisaatiota sekä toimintaympäristöä käsittelevistä väitteistä saatiin kuvaus omasta toiminnasta. Ryhmiteltyjen tekijöiden merkityksestä ja niiden onnistuneisuudesta muodostui avovastauksia täydentävä kokonaiskuva hankkeen mahdollisuuksista ja haasteista (kuvio 5).

KUVIO 5. Yhteenveto keskeisistä vaikuttavuustekijöistä

Kokonaiskuva ei sisällä koulutustilaisuuteen, maksuttomaan alustaan ja toiminnan kehittämiseen liittyviä osatekijöitä. Koulutusta pidettiin hyvin onnistuneena (3,6) ja myös toiminnan kehittämiseen oltiin tyytyväisiä (3,5) ja osaamisen vahvistaminen koettiin verkostossa tärkeäksi (3,1).

8.2 Tuloksia HUOVI-portaalin aineistosta

Varsinaista akuuttia tietoa tuotettiin HUOVI-portaalissa 24.1.2013–12.2.2015 välisenä aikana tapahtumatietoina yhteensä 50 kappaletta. Sanomista valtaosa noin 70 prosenttia välitettiin toiminnan aloittamisvuonna. Aktiivisuudessa näyttäytyy haastattelutulosten perusteella yhteys vuoden 2014 poliisin hallintorakennemuutoksen heijastusvaikutuksiin. Portaalissa välitettiin kuitenkin tapahtumien määrään liittyen lukuisia kommentteja. Niiden merkitys on ollut vähintään yhtä suuri kuin itse tapahtumatietojen. Kommenttien perusteella voitiin päätellä sanomaan liittyviä tekijöitä, kuten alueellisuutta, näköhavaintoja, tekotapoja ja viimekädessä ilmoitustietojen elinkaarta. Kommentit keskittyivät vuoteen 2013. Akuutista tiedosta 52 prosenttia on ollut turvallisuusalan ammattilaisten tuottamaa tapahtumatietoa, josta poliisin osuus on ollut 28 prosenttia. Kaupan alan toimijat ovat tuottaneet 40 prosenttia tapahtumatiedoista ja loput 8 prosenttia ovat olleet muuta, esimerkiksi ilmoituslomakkeita koskevaa tietoa.

Tapahtumien välittäminen käynnistyi 29.1.2013, kun portaaliin kirjattiin poliisin toimesta ensimmäinen sanoma. Kesäkuun alkuun mennessä oli välitetty 14 tapahtumatietoa, niistä neljässä tapauksessa ilmoitettiin kiinniotto. Näistä kolmeen tekoon liittyi havaintotietojen perusteella ulkomaalaisia tekijöitä. On hankala arvioida, miten paljon portaalissa välitetyt tiedot ovat vaikuttaneet kiinniottoihin, olisivatko tekijät jääneet kiinni joka tapauksessa? Toisaalta ajanjaksolta on kommenttien ja uusien sanomien perusteella näyttöä siitä, että tietojen johdosta on varmistuttu kohdehenkilöistä ja yhdistetty tekotapoja. Tilanteissa on myös osattu kohdistaa tarkkailua ja tuotesuojausta niin, että on saatu aikaan onnistumisia. Yleisesti välitetyt tapahtumatiedot ovat liittyneet varkauksiin sekä petoksiin. Anastettu omaisuus on voinut olla esimerkiksi elektroniikkaa, murukahvia tai partakoneen teriä. Tämän tyyppisten tuotteiden varkauksille ovat ominaisia suuret kappalemäärät ja tämän johdosta ammattimainen toiminta.

HUOVI-portaalissa on kuukausittain ennalta estävänä, ei kiireellisenä tietona julkaistu verkoston käyttöön kaupan alan tilannekuvaa maaliskuusta 2013 alkaen. Tarkempaa tietoa siitä, millaisiin toimenpiteisiin raporttien perusteella on yksityisellä sektorilla ryhdytty, ei ole tiedossa. Haastattelutulosten perusteella on pääteltävissä, että tiedot tarjoavat lyhyellä aikavälillä merkitystä ainakin tuotteiden suojaamisessa ja valvonnan kohdentamisessa. Tekotapoihin liittyen raporteista on johdettavissa suuntaa antavia pi-

demmän aikavälin trendejä. Tällaisia päätelmiä on tehtävissä vertailemalla raportteja esimerkiksi touko- ja marraskuulta vuosina 2013 ja 2015.

Tampereen alueelta kerätyistä tiedoista, joissa tekona on ollut myymälävarkaus tai näpistys, löytyi marraskuulta 2015 juttuja 180 kappaletta. Tarkasteltaessa kauppaliikkeeksi tai itsepalvelumyymäläksi luokiteltavia kohteita, tapauksia oli 148. Poliisin tietoon tulleesta anastetusta omaisuudesta olivat määrän suhteen jaetulla ensimmäisellä sijalla alkoholi ja elintarvikkeet/makeiset, seuraavana kosmetiikka ja kolmantena vaatetavara. Tekotavoista kiinnittää huomiota se, että kassalinjan kautta poistuttiin 18 kertaa. Vastaavana ajankohtana vuonna 2013, juttujen ja luokiteltavien kohteiden määrässä ei ollut merkittävää eroa. Tuotteista eniten vietiin alkoholia, toisella sijalla olivat elintarvikkeet ja seuraavana vaatetavara. Tekotapoina korostuivat kätkeminen tai piilottaminen, mutta vain kahdessa tapauksessa tuotteet olivat esillä poistuttaessa liikkeestä.

Toukokuussa 2015 vertailussa olevia tekoja kirjattiin 209, joista kauppaliikkeisiin kohdistuneita tapauksia oli 186. Anastetuimmat tuotteet olivat samantyyppisiä kuin loppuvuodesta marraskuullakin. Kassalinjan tai tuloväylän kautta poistuttiin ilman kätkemistä 22 kertaa. Vuonna 2013 vertailutietoa kirjattujen varkauksien määrästä ei ole riittävän totuudenmukaisesti saatu toukokuun osalta vielä eroteltua. Anastetuin omaisuus oli edellisten kaltainen ja samoilla sijoilla, poikkeuksena kolmannella sijalla ollut polttoaine. Toisaalta raportissa mainitaan erityisesti uistinten nousseen kiinnostuksen kohteiksi.

Lyhyt vertailu osoittaa paitsi tilastollista kehitystä eroteltavien tapahtumatietojen suhteen myös kausivaihtelua anastetuimpien tuotteiden osalta. Tuotteissa pienetkin eroavaisuudet korostuvat. Akuutit tapahtumatiedot näyttävät antavan lisätietoa siitä, mistä on muodostumassa ajankohtainen hittituote. Tekotapakuvausten osalta voidaan päätellä, onko toiminnalle löydettävissä jokin suuntaus. Vertailuesimerkin perusteella vaikuttaisi siltä, että vuonna 2013 kätkeminen ja piilottelu olivat tavanomaisempia keinoja kuljettaa omaisuutta pois kauppaliikkeestä. Sen sijaan nyttemmin tietoon tulleissa tapauksissa 12 prosenttia tapahtui avoimesti, kassan kautta poistumalla. Jatkossa aktiivisempi tiedonvälitystoiminta ja kommentointi saattaisivat tuottaa myös tilannekuvaan jotakin lisäarvoa esimerkiksi juuri tekotapakuvausten ja hittituotteiden suhteen.

Tietojen välittämisessä saatiin näyttöä siitä, että useamman päivän aikajanakin voi tuottaa tulosta silloin, kun tietoa kytkeytyy riittävästi tekotapaan tai tekijähavaintoihin.

Huomioarvoa paransi lisätietojen päivittäminen tekijöiden liikkeistä eri kohteissa. Välitettyjen tietojen perusteella epäilyttävät havainnotkin näyttivät johtaneen valppauteen. Tämän vuoksi on tärkeätä, että solmuissa toimivat ja tapahtumia seuraavat turvallisuudesta vastaavat tai muutoin turvallisuusorientoituneet avainhenkilöt. Välitettyjen tietojen kannalta tärkeintä on, että akuutti tieto tulee nähdäksi.

Portaalin ilmoituslomakkeessa oleva palautetieto (silmäluku) antaa arvokasta tietoa sanoman levinneisyydestä. Akuutin tiedon välittämisessä käytettyjen ilmoituslomakkeiden otsikointi on ollut informatiivista ja osoittautunut toimivaksi. Tapahtumien kuvaustietoja on annettu lähes aina lomakkeen tarjoamiin kohtiin. Koska ilmoituslomake jaksetaan täyttää, tietojenmäärittelyä on käytännössäkin pidettävä onnistuneena. Tällä hetkellä näyttää siltä, että HUOVI-portaalin tiedonvälityslomakkeen silmälukua ei voida kuitenkaan pitää täysin luotettavana. Opinnäytetyötä tehdessäni huomasin, että luku muuttuu joka kerta, kun tieto tulee nähdäksi. Tämän vuoksi sanomien maksimi ja minimi huomioarvot on jätetty raportoimatta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 Turvallisuustiedon välitysverkoston mahdollisuudet ja haasteet

Tämän työn tarkoituksena oli kuvata ja tutkia Pirkanmaan Turvallisuusklusteriin liittyvän Turvallisuustiedon välitysverkoston toimintaa. Tutkimuskysymyksenä selvitettiin, voidaanko kaupan alan turvallisuustilanteeseen vaikuttaa välittämällä alueellista, reaaliaikaista tilannekuvaa julkisen ja yksityisen sektorin välillä? Tavoitteena oli tuottaa uudesta hankkeesta merkityksellistä tietoa myös toiminnan laajentamista ajatellen. Itsenäiseksi osaksi opinnäytetyötä valmistunut toimintakuvaus muodostaa yhdessä tutkimusosan kanssa ymmärrettävän kokonaisuuden. Opinnäytetyössä selvisi hankkeen vahvuudet, riskitekijät ja mahdollisuudet. Lähdeaineistosta löytyi lisätietoa turvallisuuden kehittämisestä ja verkoston toimintaympäristöön kytkeytyvistä tekijöistä. Ehdotukset keinoista, joilla toimintaa voidaan tukea ja tehostaa on kerätty työn liitteeksi. Esitys on laadittu opinnäytetyöstä syntyneiden ideoiden sekä toimijoiden odotusten pohjalta. Kehittämistoimet liittyvät ensisijaisesti koulutukseen, viestintään, sitouttamiseen ja vaikutavuuden arviointiin sekä yhteistyön tiivistämiseen.

Tutkimuksessa saatiin rohkaisevia tuloksia siitä, että kaupan alan turvallisuustilanteeseen voidaan vaikuttaa välittämällä reaaliaikaista ja koottua tilannekuvaa yksityisen ja julkisen sektorin kesken. Turvallisuustiedon välitysverkostolla on omalta osaltaan edellytyksiä kasvattaa Pirkanmaan turvallisuusosaamisesta valtakunnallisesti tunnettu menestystekijä. Välitettyjen tietojen avulla on varmistuttu kohdehenkilöistä, yhdistetty tekotapoja ja osattu kohdistaa tarkkailua niin, että on saatu aikaan konkreettisia onnistumisia. Vuonna 2013 käynnistynyt pilottihanke oli alun perin tarkoitettu Tampereen talousalueelle. Osallistujien toimintakulttuureista johtuen tiedonvälitys on kuitenkin kattanut laajemmin Pirkanmaata ja ulottunut jopa sen ulkopuolelle. Asiakasvirrat ovat varovastikin arvioiden olleet merkittäviä, sillä toiminnassa on ollut mukana noin 100–120 liikepaikkaa myös kauppakeskuksia. Tiedonvälitys on toteutettu Huoltovarmuuskeskuksen HUOVI-portaalin avulla. Portaalin toimintaa on ylläpidetty solmuista, joissa tiedonvälityksestä ovat vastanneet joko osallistujat itse tai organisaatiossa olemassa olevat keskuksat. Aliverkostossa tietoa on välitetty sähköpostilla ja puhelimilla.

Turvallisuustiedon välitysverkoston osallistujista 80 % on ollut toimintaan tyytyväisiä. Erityisen hyödylliseksi on koettu tietojensaanti. Pelkästään toiminnassa mukana olo on

lisännyt turvallisuuden tuntua. Yhteistyön vahvuustekijöinä ovat olleet saadut henkilökontaktit, osaamisverkoston rakenne, toimintatapa sekä innostunut ilmapiiri ja oman organisaation johdon tuki. Osallistujat ovat arvostaneet kokeilevaa viranomaistoimintaa ja henkilökohtaisia kontakteja turvallisuusviranomaisiin. Yksityisellä sektorilla on koettu, ettei viranomaistaholta olla heikentämässä liiketoimintamahdollisuuksia vaan parantamassa niitä. Osallistujien mielestä viranomaisten mukana olo on ollut tärkeätä hankkeen uskottavuuden kannalta. Vahva näkemys yhteisestä tavoitteesta on tarjonnut kaikille toimijoille puolueettoman maaperän. Verkostossa on kohdattu kumppanuksina, riippumatta taustaorganisaatiosta. Yksityiselle sektorille verkosto on tarjonnut keinon tehdä yhteistyötä, yritysten kilpailutekijöistä tai koosta riippumatta. Turvallisuusosalalle tiedonvälitys tuo, etenkin toiminnan tehostuessa, merkittävää lisäarvoa, koska vastaavaa foorumia ei ole aiemmin ollut käytössä. Yhteisestä tavoitteesta huolimatta kenelläkään ei ole ollut valmista näkemystä tai lopullista mallia hankkeen toteutustavasta. Toimintamuotoa on keksitty ja kehitetty yhdessä. Ryhmässä on alusta saakka mielletty, että tekemisessä on lupa epäonnistua. On ymmärretty, että tahtotila tavoitteen suhteen voi tekemisen myötä muuttuakin. Peräänantamattomat ja motivoituneet vetäjät ovat osallistujien mielestä myötävaikuttaneet ryhmän sitoutumiseen. Tulosten perusteella näyttää siltä, että tämän tyyppiseen projektitoimintaan on laajemminkin suositeltavaa lähteä.

Kaupan alan vahvuutena ovat ketjumainen rakenne, liiketoimintamallit ja yrityskulttuuri. Turvallisuusosalalla vahvuusalueita ovat monipuolinen turvallisuusosaaminen ja kyky analysoida sekä hallita tietoa. Varsinaisten tilannetietojen välittäminen on hyvän toimintaperiaatteen vuoksi osoittautunut toimivaksi, joskin aliverkostojen suhteen on suositeltavaa jatkaa kehitystyötä. Verkostossa on onnistuttu tekemään sanoman ja tilannekuvan osalta informatiivinen tiedon määrittely. Poikkeuksellinen ja mielenkiintoinen piirre on ollut se, tiedonvälitystä varten kehitetty tekninen alusta on soveltunut heti tarkoitukseen ja toiminut moitteettomasti. Alueellinen hankealue on tuotettu verkoston käyttöön ilman merkittäviä taloudellisia panostuksia.

Pilottihankkeen huolestuttavin tulos liittyy yhteistyön viranomaistoimintaan. Jatkuvat organisaatiouudistukset, virkajärjestelyt ja niiden seuraukset haastavat kumppanuustoimintaa. On olemassa vaara, että turvallisuustiedon välityskanava lakkaa palvelemasta toimijoita ja kaupan alan turvallisuustilanteesta syntymässä ollut kuva katoaa. Hyvin alkanut yhteistyökin uhkaa päättyä, ellei toimintaan voida osoittaa henkilöresurssia sekä poliisista että pelastuslaitokselta tai erityistä rahoitusta sitä varten. Yleisesti vastuuh-

kilöiden päätoiminen sitouttaminen tehtäviin on ensiarvoista, koska kumppanuustoiminta henkilöityy. Sitoutuminen on myös luottamuksen rakentumiseen vaikuttava tekijä. Varsinaista muutosvastarintaa ei tässä hankkeessa ole esiintynyt, päinvastoin. Toiminta on kiinnostanut eri tahoja ja hankkeessa on nähty olevan runsaasti potentiaalia. Toisaalta passiivisuus toiminnan resursoimiseksi ja turvaamiseksi, on noudatellut ennalta estävälle toiminnalle tyypillistä kaavaa.

Toimintaa ovat vaikeuttaneet myös verkoston akuuttien tietojen liiallinen puskurointi, henkilövaihdokset sekä sovellettava lainsäädäntö. On tärkeätä huomata, että tuloksia on odotettavissa vain niin kauan tai samassa syklissä kuin verkostossa on toimintaakin. Akuutteihin tilanteisiin vaikuttaa parhaiten aktiivinen tiedonvälitys ja vuorovaikutus. Verkoston liikepaikkoihin verrattuna välitetyn tietomassan määrä on ollut vähäinen. Toimijoiden aktiivisuus on kytkeytynyt osin omaa organisaatiota koskeviin henkilö- tai tehtävävaihdoksiin sekä viranomaistoiminnan haasteisiin. Samanaikaisesti välitettävän sanoman kynnyks on ollut liian korkealla. Käytännössä tietoa on vielä arvotettu toimijotain erilailla sekä sisäisissä prosesseissa ja kussakin solmukohdassa vielä eri tavalla. Tällöin tiedonkäsittelyprosessissa jokin vastaanottajalle informaatiota tuottava osatekijä saattaa jäädä välittymättä. Toisaalta voimakkaan tiedon rajaamisen taustalla on ollut lähtötilanteessa tehty arvio siitä, että tietomassaa kertyisi nopeassa tahdissa runsaasti. Tällöin tiedon hallinnointi ja analysointi tuottaisi vaikeuksia. Kokonaiskäsitystä tuotettavan tiedon laadusta ja määrästä on ollut lähes mahdotonta muodostaa ennakkoon.

Verkostoyhteistyössä ja tiedonvälityksessä on runsaasti mahdollisuuksia. Vaikuttavuutta on mahdollista tuottaa viestinnän, yhteistyöhalukkuuden, oman henkilöstön, toimivan teknisen järjestelmän, kustannusmyönteisen toimintatavan ja turvallisuusalan yhteistyön sekä myötämielisen asenneympäristön avulla. Yksinkertaisilla ja pienilläkin toimilla on vaikutusta tilannetorjuntaan, kunhan toimet ovat samansuuntaisia ja samanaikaisia.

Tiedonvälitystoiminnan käynnistämiseen ajoittuneella, kohtuullisen laajalla, uutisoinnilla on hetkellisesti saattanut olla merkitystä paikalliseen hävikin torjuntaan. Vaikuttavuuden suhteen on annettava painoarvoa myös tilannekuvaraporttien osuudelle tilannetorjunnassa. Verkostossa ideoitua, poliisin tuottamaa kuukausiraporttia on pidetty hyödyllisenä, vaikka sen käyttö poliisin sisällä on ollut vähäistä. Viestintäkeinojen huomioarvoa ei ole tarpeen vähätellä, päinvastoin. Henkilöstö on kaikkien toimijoiden merkittävin voimavara. Toisaalta opinnäytetyön aineiston perusteella, henkilökunta muodostaa ennalta estävän erityistekijän kaupan sisäisessä hävikin torjunnassa. Kaupan alan työ-

suhteiden laadun voi ainakin teoreettisesti ajatella kytkeytyvän hävikkiin niin, että motivaation ja olosuhteiden syntymiseen johtavat mekanismit ovat osoitettavissa. Perustellusti voidaan kysyä, kuinka systemaattisesti kaupan alalla annetaan rekrytointiprosesseissa painoarvoa nuhteettomuudelle ja miten tarkasti työsuhteen päättämiseen kiinnitetään huomiota? Entä, pitäisikö tulevaisuudessa olla mahdollisuus välittää tietoa myös kaupan alalle soveltumattomista työntekijöistä?

Verkoston menestyminen on riippuvainen toimintaan suunnattavista panostuksista, yksilöiden tahdosta ja tavasta toimia. Kumppanuustoiminta tarjoaa kustannustehokkaan ja virikkeellisen foorumin. Paikallista kaupan alan yhteistyötä kehittämällä voidaan parantaa turvallisuutta ja vaikuttaa varkaushävikkiin sekä lisätä kiinnijäämisriskiä. Toimijat haluavat auttaa poliisia tunnistamaan sarjamaista toimintaa. Samalla viranomaisten odotetaan kasvattavan kiinniottojen määrää ja tuovan käytäntöjä helpottavia neuvoja, vinkkejä ja vaikuttavuutta hävikintorjuntaan. Turvallisuustiedon välitysverkoston toiminnalla on merkitystä myös siksi, että yksi rikoksen todennäköisyyteen vaikuttava tekijä on se, miten hankalaa tai helppoa rikoksen tekeminen on.

Tiedonvälityksen suhteen on suositeltavaa aktivoida aliverkostot tuottamaan tietoa rohkeammin. Siten tiedonkäsittelyn painotus siirtyy solmuihin, joissa operoivat henkilöt ovat turvallisuudesta vastaavia. Suurempi tietomassa edesauttaa käytännössä verkostoa tunnistamaan tilannetietoa paremmin. Näin tärkeät ja vähemmän tärkeät tiedot ovat eroteltavissa toisistaan. Yhteisen kokemuksen myötä välitettävän turvallisuustiedon tasosta voidaan luotettavammin yhdessä päättää. Tilanteet, joissa erityyppiset turvallisuustiedot kilpailevat aliverkostossa huomioarvosta, eivät tehokkaasti edistä turvallisuuden parantamista. Havaintojen mukaan tällöin turvallisuustietoa koskeva informaatiokuorma edellyttää kohderyhmälähtöistä jaottelua huomioarvon ja tulosten parantamiseksi. Yrityssektorilla turvallisuustyö vaikuttaa yleisesti vaativan laajaa panostusta. Kumppanuustoiminnassa yksistään turvallisuutta koskeva terminologia on toimintakulttuurisidonnaista.

Näistä lähtökohdista johtuen saattaa olla ylimitoitettua ajatella, että tavoitteet kamera-valvontakuvien välittämisestä ovat jatkossa toiminnan kannalta ensisijaisia. Rekisterihakemusta tietosuojalautakunnalle on tärkeätä valmistella, mutta toimintaa on suositeltavaa aktivoida ensin muilla keinoilla ja saada verkoston jatkuvuus turvattu. On vielä huomattava, että poliisinkin tehokas toiminta nojaa varsin usein hyviin tuntomerkkeihin ja tehtyihin havaintoihin. Nykyisessä laajuudessaakin välitettyä tietoa on pidetty arvok-

kaana ja se on tuottanut onnistumisia. Millaisia onnistumisia yksistään suuremmalla tietomassalla ja kaikkien toimijoiden aktiivisella osallistumisella saadaankaan aikaan?

9.2 Ympäristötekijöiden merkitys

Koska Turvallisuustiedon välitysverkoston toiminta linkittyy ympäröivään yhteiskuntaan, on perusteltua koota aineistosta löytyneitä havaintoja yhteen. Verkoston kaltaista toimintaa uhkaavina ympäristötekijöinä ovat erilaisten toimintaohjelmien kautta kertautuva kokonaishallinnan puute, ajankäyttö sekä viranomaisten kyky vastata turvallisuushaasteisiin. Vuoden 2015 jälkeen on syytä tarkastella yli kymmenen vuotta sitten asetetun sisäisen turvallisuuden ohjelman onnistuneisuutta. Meillä pitäisi tällä hetkellä olla ennalta estävään toimintaan painottunut hyvin toimiva turvallisuussektori. Onko meillä? Paikallinen turvallisuussuunnittelu ja sektorikohtaisten rajojen rikkominen tunnistettiin haasteeksi jo aikanaan. Halu kehittää yhteistyötä tai näkemysten muodostaminen omaa hallinnon alaa laajemmasta kokonaisuudesta on ollut vaikeata. Miksi se on sitä edelleen? Aineiston perusteella näyttää siltä, että toimintaympäristön muutoksilla ei voida kestävästi selittää tai arvottaa tehtyjä linjauksia ja asioiden nykytilaa. Koska muutosta tapahtuu aiempaa nopeampaan tahtiin ja samanaikaisesti eri tahoilla, viranomaisten kyky pysyä muutoksessa edes mukana on huolestuttava.

Turvallisuuteen liittyviä haasteita ei näytä olevan, tarjotun tiedon tai toimintaohjelmien suhteen. Niiden tuottamiseen on suorastaan hurmaannuttu. Ammattitaitoa ja osaamistaakin löytyy. Ongelmallista on, että asiat eivät kohtaa. Osaksi erilaisia rakenteellisia kokonaisuuksia integroitavat strategiat, toimenpideohjelmat ja toteutussuunnitelmat muodostavat julkilausutun kehyksen ja jonkinlaisen operatiivisen selkänöjan hajanaisesti asemoituneelle toiminnalle. Erityistoimien kohteeksi valikoituu kussakin ajassa yleiseen yhteiskunnalliseen kehitykseen vaikuttavia teemoja ja turvallisuuden painopistealueita. Toimeenpanoa hidastavat ajalliset syklit, jotka liittyvät poliittiseen päätöksentekoon, rahoituskehyksiin, hallintorakenne- ja organisaatiouudistuksiin tai viime kädessä tulokset ja kehityskeskusteluihin.

Julkisella sektorilla turvallisuuden parantamiseen näyttää liittyvän vastavoimia, jotka eivät tunnu ratkeavan hallinnollisilla rakenneuudistuksilla tai edes rahalla. Esimerkiksi rikostorjuntahankkeiden suhteen oikeusministeriö myöntää avustusta, mutta rikosten torjuntaneuvoston periaatteiden mukaisesti tukea voi saada kuntien ja seurakuntien

ohella vain luotettava yhteisö, jolla on organisaatio. Lakisääteisen neuvoston kokoonpanossa edustettuina ovat muun muassa kauppa ja sisäministeriö. Yritysturvallisuusstrategiaan viitaten tämän olisi voinut ajatella konkreettisesti edistävän enemmän verkoston toimintaa. Oikeusjärjestyksen ja vallankäytön näkökulmasta turvallisuustiedon välitysverkoston kumppanuustoiminnassa kulminoituu yksityisen ja julkisen vallan intressipiirien suhde. Oikeuksien ja velvollisuuksien tuottaminen jää jossain määrin merkityksettömäksi, kun yleisestä edusta muodostuu yhteisen näkemyksen sijaan yksimielinen kokemus. Konkreettisesti lainsäädännölliset haasteet ovat näyttäytyneet tietosuojahakemusta ja rekisterinpitäjää koskevassa valmistelussa.

Verkostoyhteistyö on tuonut esille viranomaisten roolin palvelujen tuottajina. Kansalaisista on tullut asiakkaita jo 2000-luvun alkupuolella, mutta palveluiden saatavuuden tai tarjonnan suhteen asiakaslähtöinen kohderyhmäajattelu on puutteellista ja hidasta. Viranomaistoiminnassa tekemistä yritetään yksilövoimin kuitenkin kehittää ja uudistaa, vaikka innovaatiotoimintaan ei ole mainittavia resursseja. Kun tarpeelliseksi koettujen toimintojen toteutusjänne pitkittyy, eikä kykene rytmittymään reaali maailmaan, syntyy asiakaspinnassa tilaus omaehtoiseen toimintaan. Positiivisena osoituksena tällaisen kehityskulun suunnasta on Pirkanmaan Turvallisuusklusteri ja sen osaamisverkostot.

Poliisin ja pelastuslaitoksen näkökulmasta vaikuttaa, että ennalta estävä toiminta on kaikkea toimintaa poikkileikkaavana käsitteenä jäänyt epämääräiseksi. Ainakin siten, ettei keinovalikoiman vaikutusta operatiiviseen toimintaan ole edelleenkään riittävästi sisäistetty. Poliisissa kestävän perustelun on aina tarjonnut, ”se oikea poliisitoiminta” toisin sanoen tehtävien sisäsyntyinen priorisointi. Käytännössä ennalta estävän toiminnan tehostaminen ja kehittäminen on tavallisesti ymmärretty melko yksipuolisesti toimintakokeiluiksi. Projekteiksi, jotka ovat alkaneet ja päättyneet tai jääneet henkiin sattunaisen poliisilaitoksen alueelle tai nimenomaisen poliisimiehen aktiivisuuden varaan. Mitään toimintaa ei kuitenkaan voi kehittää, ellei ensin ole riittävää toimintaa. Tehostaa puolestaan ei voi toimintaa, jonka merkitys ei hahmotu tai saa toiminnallista arvoa hallinnon kaikilla tasoilla. Turvallisuustyön käytännön haasteisiin tuntuu liittyvän eri tahojen hyvin tunnistama tahtotila; uskallus päättää, halu ryhtyä toimeen, jalkauttaa ja sitouttaa. Yksityisellä sektorilla prosessien tarkkailu on luontaista. Tasapainottelu resursien ja investointien suhteen on arkipäiväistä jo yksistään kilpailun ja liiketoiminnan kausivaihtelujen vuoksi. Olemassaolon edellytys on muuntautua nopeasti ja vastata kysyntään.

9.3 Ideat arviointityöhön ja tavoitteiden määrittämiseen

Kokemusten ja havaintojen johdosta opinnäytetyön sivutuotteena syntyi kaksi ajatusmallia. Ne käsittelevät vaikuttavuuden ja tehokkuuden arviointia. Koska tunnusluvuilla johtamisesta on tullut maan tapa, tämä luku tarjoaa sytykettä ottaa tarkemmin huomioon kokonaisuutta ja johtaa strategialla.

Ennalta estävän toiminnan vaikuttavuustekijät ovat poliisille ongelmallisia sopivien arviointikriteerien vuoksi. Ajatus arviointityökalusta (kuva 1) syntyi poliisitoiminnan lähtökohdista, mutta hahmoteltu malli on sovellettavissa muun muassa varkaushävikin ja häiriöiden torjuntaan.

1. Paljon rikoksia ja häiriöitä – Paljon ennalta estävää toimintaa
• Mikä määrä rikoksia ja häiriöitä olisi ellei ennalta estävän toiminnan volyymi olisi tällä tasolla, vertailu kohtaan 3
2. Vähän rikoksia ja häiriöitä – Paljon ennalta estävää toimintaa
• Millaisia rikoksia ja häiriöitä olisi ellei juuri tällaista ennalta estävää toimintaa olisi, vertailu määrän suhteen kohtaan 1, laadun suhteen kohtaan 4
3. Paljon rikoksia ja häiriöitä – Vähän ennalta estävää toimintaa
• Millaista ennalta estävää toimintaa tarvittaisiin, vertailu kohtaan 1.
4. Vähän rikoksia ja häiriöitä – Vähän ennalta estävää toimintaa
• Millaiset toimintaympäristötekijät, millaisia rikoksia ja häiriöitä, vertailu kohtiin 1 ja 2

KUVA 1. Ennalta estävän toiminnan määrän ja laadun arviointityökalu

Arviointityökalun avulla voidaan käynnistää tekemättömien toimenpiteiden ja kustannusten arviointi. Olemassa olevat toteutuneet tekijät ja tunnusluvut tarjoavat lähtökohdat arviointityöhön. Vaikuttavuuteen ja miksei tehokkuuteenkin saadaan uusi ja realistinen ulottuvuus, kun tekemättömiä toimenpiteitä ja niiden kustannuksia käytetään verrokkeina. Siten tarkoituksenmukaiset toimet pääsevät esiin ja kustannusvaikutukset voidaan esittää myös investointeina. Toisaalta tällä tavalla merkityksettömiä toimia on mahdollista perustellusti karsia. Malli ei välttämättä ole lopullinen. Sen tavoitteena on kuitenkin nostaa ennalta estävien toimien rinnalle rikolliseen toimintaan johtava motivaatio sekä olosuhde- ja ympäristötekijät. Näin turvallisuustilanteen välillisiä vaikutuksia ja toimenpiteiden merkitystä turvallisuushaittojen vähenemiseen voidaan avoimemmin arvioida.

Tulostavoitteita on totuttu julkisella sektorilla vertaamaan suhteessa asetettuun aikaan. Huomiot lyhyen- ja pitkänaikavälin kehittymisestä ja erityisesti kehittymisen tasosta jäävät turhan usein tutkimusten ja erityistoimien varaan. Käytännössä on kuitenkin motivoivaa tavoitella tulosta, joka on mahdollista saavuttaa. Yhtä motivoivaa on tiedostaa, kuinka paljon tavoitteesta jäi saavuttamatta. Tästä syystä tavoiteltava tulos on suositeltavaa jakaa kolmeen osaan (kuva 2). Jaottelussa otetaan huomioon riittävä perustaso, asetettu tavoitetaso ja tavoitetason ylittävä taso. Tavoitteiden erittelyllä saavutetaan asetetulle tulokselle laatutaso.

KUVA 2. Tavoitetasojen kuvaus

Perustaso ilmaisee, että tulos on olosuhteisiin nähden hyväksyttävä. Mikäli muut tekijät eivät muutu toiminnan ja tuloksen suhde ylläpitää toimintaa. Tavoitetasolla toiminta kehittyy ja tulos paranee, mikäli muut tekijät pysyvät ennallaan tai eivät muutu oleellisesti tai ennakoimattomasti. Tuloskehitys voi olla perustasoon nähden neutraali. Tavoitetason ylittävä taso edistää toimintaa niin paljon, että kehitys on odottamatonta. Tällöin muiden tekijöiden samanaikainen tai suhteellinen muutos on epätodennäköistä, vähäistä tai niin kehitykseen sysäävää, että tulostasoa yllättää. Tuloksia ja tehokkuutta voidaan argumentoida ja vertailla uudella tavalla, kun budjetin rinnalle asetetaan eri tasot ja tuloksia tarkastellaan suhteessa saavutettuun tasoon.

10 POHDINTA

10.1 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Tutkimusotteen valintaan vaikutti hankkeen tarpeet. Valintaa toimintatavasta vahvistivat käytännönläheinen pilotti, hankkeessa mukana olo ja tutkijalle läheinen aihe. Asetettujen kysymysten avulla saatiin riittävästi tuloksia tutkimusongelman ratkaisemiseksi. Tutkimuskysymysten laatimisessa tiedostettiin mahdollinen uudelleenkäyttö jatkotutkimuksia varten. Tietoa kerättiin ja mitattiin verkostossa tietoa välittäviltä tahoilta, koska he tunsivat oman organisaationsa ja vastasivat kumppanina pääsolmunsa operoinnista. Tiedonvälityksen osalta passiivisiksi jääneiltä kumppaneilta saatiin lisäarvona erityisesti mielipiteitä yhteistyöstä.

Henkilökohtaisilla haastatteluilla ennakoitiin riittävän aineiston määrää. Haastattelujen ajankohta ajoittui runsaan vuoden päähän toiminnan käynnistämisestä, jolloin käsitysten voitiin ajatella muodostuneen totuudenmukaisiksi. Haastattelukysymykset lähetettiin haastateltaville sähköisesti noin kahta päivää ennen haastattelua. Siten vastauksia oli mahdollisuus valmistella ja pohtia. Haastattelutilanteessa vastaajille annettiin tyytyväisyyttä ja tärkeyttä ilmaisevia arvioita varten vastausvaihtoehtojen asteikko nähtäväksi. Haastatteluissa käytetystä vapaamuotoisesta dialogista huolimatta, haastattelut saatiin rutinoitua, sillä neljässä tapauksessa keskusteluun kului täsmälleen sama aika. Ammatillisesta taustasta huolimatta, rooli tutkijana oli helppo pitää objektiivisena siviilitaustan ja opiskelijastatuksen vuoksi. Tämä saattoi vaikuttaa osaltaan siihen, että haastatteluissa tunnelma oli vapautunut. Tutkimusaineistossa keskityttiin pääosin käyttämään hankkeen käynnistämivuoden 2013 vertailutietoja, vaikka tutkimuksen tekeminen ajoittui noin kahden vuoden ajalle.

Näyttää siltä, että tulokset eivät olisi eriäviä, vaikka olisi käytetty toisenlaisia mittareita. Johtopäätöksen taustalla ovat hyvin käytännönläheiset tulokset. HUOVI-portaalin vertailutiedot tukevat tuloksia. Tutkimuskysymyksiä pidettiin verkostossa hyvinä, koska oppinnäytetyön tuottamia lisätietoja voidaan tarvittaessa hyödyntää henkilörekisterihakemuksessa. Tutkimuksessa ei ole voitu antaa absoluuttisia vastauksia toiminnan onnistumisesta, koska turvallisuuden parantaminen on monitahoinen ilmiö. Toisaalta saatuja tuloksia on järkevää hyödyntää.

Teeman mukainen lähdeaineisto, aiempiin tutkimuksiin nojautuminen ja mielipiteiden sekä havaintojen tarkastelu vaikuttaa tukevan tulosten luotettavuutta. Haastateltavien vähäisen määrän vuoksi tutkimuksen tekemiseen kulunut aika tuntuu vahvistavan päätelmiä. Ottaen kuitenkin huomioon tutkimuksen luonteen ja tavoitteen, tulosten luotettavuus pitää lopullisesti koetella verkostossa, kehittämistoimiin ryhtyminen ja jatkokokemukset vasta aidosti osoittavat tutkimuksen luotettavuuden¹⁰². Arvioitaessa tutkimuksen pätevyyttä näkisin, että tulos on kuitenkin valtaosin validi. Mitä tulee tutkimustulosten uskottavuuteen, olen halukas ajattelemaan, että tässä opinnäytetyössä on kuvattu luotettavasti tapa, jolla tulkinnat on johdettu aineistosta.

10.2 Jatkokysymykset

Tämän tutkimuksen aikana selvisi, että kauppakeskusten turvallisuutta koskevia tai niitä vertailevia opinnäytetöitä ei ole juurikaan tehty. Siksi olisi aiheellista selvittää, kuinka kattavasti tiedonvälitys turvallisuusasioista niissä toimii ja onko viestinnässä parannettavaa?

Samaan teemaan liittyen haastatteluissa nousi esiin mielenkiintoinen ehdotus, jota Kaupan liiton turvallisuusvaliokunta oli esittänyt Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan. Ajatuksena oli asettaa isompiin kauppakeskuksiin poliisimiehen virka niin, että kauppakeskukset velvoitetaan asetusperusteisesti maksamaan järjestelyistä aiheutuneet kustannukset. Ehdotusta perusteltiin sillä, että esimerkiksi Kauppakeskus Sellossa Espoossa käy Vaasan kaupungin verran asiakkaita päivässä. Samaan aikaan Vaasassa on ”ihan oikea kivi-talo, poliisiautoja, päälliköitä ja vaikka mitä”. Esityksessä lähdettiin siitä, että poliisipartio ajaa vuosittain noin 1000 kertaa tehtävälle kauppakeskukseen. Sen sijaan siellä toimiva poliisi voisi hoitaa tapauksista arviolta 70–80 prosenttia, jolloin poliisin resursseja vapautuisi muihin tehtäviin. Paikalla oleva poliisimies voisi arvioida, milloin partiota tarvittaisiin. Tämä esitys ei edennyt toivottavalla tavalla. Olisi kuitenkin perusteltua selvittää, millaisin edellytyksin ehdotus olisi toteutettavissa. Sello on tällä hetkellä Suomen toiseksi suurin kauppakeskus noin 23 miljoonalla vuosikävijällä. Kaikkiaan Suomen kauppakeskuksissa on melkein 400 miljoonaa asiakaskäyntiä vuosittain.¹⁰³ Poliisissa toiminta voisi tarkoittaa lähipoliisitoimintaa ja työturvallisuussyistä partion eli kahden poliisimiehen sijoittamista kauppakeskukseen. Poliisipalveluiden saatavuuden

¹⁰² Eskola & Suoranta 2003, 224.

¹⁰³ Kauppakeskukset 2015.

näkökulmasta kauppakeskuksiin voisi sijoittaa myös liikkuvat tai päivystysluonteiset lupapalvelupisteet.

Niin ikään voisi tutkia ja antaa suosituksia siitä, miten poliisilain (872/2011) 1 §:n edellyttämä kansalaisyhteistyö ja erityisesti kumppanuudet tulisi ottaa huomioon poliisin viestinnässä, perinteisen tiedottamiskulttuurin rinnalla. Lisäksi erilaisten turvallisuus-hankkeiden ja yhteistyötavoitteiden näkökulmasta olisi tärkeätä selvittää yksityisen var-tiointialan mahdollisuuksia olla mukana kumppanina tämän tyyppisissä hankkeissa. Muodostuuko joiltakin osin haasteita vai edistääkö jokin alalle ominainen piirre yhteis-työtä. Vastaavan selvityksen kohteena voisi olla myös pelastustoimi.

10.3 Oma arviointi

Keskityin opinnäytetyössäni aiheen kannalta olennaiseen tietoon siitä huolimatta, että työn pituus on ylittynyt suositeltavasta mitasta. Koin tärkeäksi tuoda esille löytämäni teemat. Rajaukset olivat vaikein osa koko prosessia, vaikka tutkimustyölle ominainen piirre oli ennakoitavissa. Toinen haastava asia oli työn rakenne, miten yhdistää kuvaus ja tutkimus. Perusteellista otettani voidaan toki pitää heikkoutenakin. Kuten myös sitä, että en valinnut lainopillista toteutustapaa. Opinnäytetyöni otteella olen kuitenkin osoit-tanut, että turvallisuustiedon välittäminen rikollisuuden torjumiseksi on yhteiskunnalli-esti tärkeä aihe, johon kiistatta liittyy muun muassa oikeuspoliittisia rajapintoja.

Käytännönläheisen tarkoituksen vuoksi työtä oli miellyttävä tehdä. Aineiston keräämi-nen ja yhteistyö kaikkien toimijoiden kanssa verkostossa sujui hyvin. Opintoni antoivat hyvät valmiudet toteuttaa tutkimustyön, jota työkokemukseni sopivalla tavalla tuki. Analyyttinen luonteeni innosti minua kehittämään konkreettisia tekijöitä toiminnan jat-kamiseksi. Arviointia ja tehokkuutta mittaavat mallit syntyivät johtopäätöksenä koke-muksista. Harmillista oli, että työn valmistuminen pitkittyi ensin minusta johtumatto-mista syistä ja sen jälkeen perhettäni kohdanneiden terveysongelmien vuoksi. Inhimil-listä on kuitenkin se, että elämässä harvoin käy niin kuin olemme suunnitelleet. Ammat-tikorkeakouluopiskelijan on opinnäytetyössään tärkeätä käyttää energiaa työelämän tarpeisiin. Tätä tarvetta olen kaikesta huolimatta yrittänyt alusta saakka palvella.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aho, J. 2015. Suomen Kauppakeskusyhdistys ry. Puhelintiedonanto 16.4.2015.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Hietanen, O. 2013. Miten tulevaisuus tehdään. Kuinka rohkeimmat visiot maalataan. MarVi-Tampereen Markkinointiviestinnän seminaari. Esitys 30.10.2013. Tampereen Työväen Teatteri. Tampere.

Hinkkanen, V. 2013. Vain osa rikosten kustannuksista valtion budjetissa. Haaste-lehti 3/2013. Rikksentorjuntaneuvosto. Oikeusministeriö. 13. vuosikerta. Porvoo.

Hirsjärvi, S., Liikanen, P., Remes, P. & Sajavaara, P. 1995. Tutkimus ja sen raportointi. 4-6. painos 1991. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Huoltovarmuuskeskus. Esite. Tekijän hallussa.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print.

Perttula, J. 2013. Pirkanmaan turvallisuusklusteri. Haaste-lehti 4/2013. Artikkelit.

Rope, T. & Mether, J. 2001. Tavoitteena menestysbrandi – onnistu mielikuvamarkkinoinnilla. Helsinki: WSOY.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Suomen yliopistopaino–Juvenes Print Oy. Tampere.

Seminaarikutsu. 2012. Pirkanmaan Turvallisuusklusteri. Turvallisuusseminaari. Poliisiammattikorkeakoulu. Tekijän hallussa.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto. 1998. Linjauksia lähipoliisin toimintamalleista. Tavoitteena turvallinen lähiympäristö. Poliisiosaston julkaisusarja 5/1998.

Takala, J-P. 2013. Kustannusten ja vaikutusten arviointi mukaan rikksentorjuntahankkeisiin. Haaste-lehti 3/2013. Rikksentorjuntaneuvosto. Oikeusministeriö. 13. vuosikerta. Porvoo.

Turvallisuusklusteri. 2012. Esite. Tekijän hallussa.

Veijalainen, T. 1994. Poliisin oikeuskasvatustoiminta. laillisuuskasvatusseminaari. Heureka. Poliisijohtajan esitelmä. Tekijän hallussa.

Virta, S. 1998. Poliisi ja turvayhteiskunta. Lähipoliisi turvallisuusstrategiana. Valtio-oppi. väitöskirja. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 1/1998. Helsinki: Oy Edita Ab.

Yritysturvallisuuden kansallinen yhteistyöryhmä. 2013. Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden tilannekatsaus nro 14. Tietomurrot, liikkuvien ulkomaalaisten ryhmien yrityksiin kohdistamat rikokset ja yritysten sisäinen rikollisuus. KRP 2400/2013/2121. Tekijän hallussa.

Åberg, L. 1996. Viestintä–tuloksen tekijä. 5. painos 1989. Helsinki: Tammer-Paino Oy.

Sähköiset lähteet

Ala-Mutka, K., Rintala, M., Savikko, V. & Palviainen, J. 1996–2000. Tietotekniikan peruskurssi. Tampereen Yliopisto. Luettu 2.3.2015.
<http://www.cs.tut.fi/etaopetus/titepk/luku19/peruskasitteet.html>.

Elinkeinoelämän keskusliitto. Yritysturvallisuus. Luettu 20.3.2014.
<http://ek.fi>.

Hyyryläinen, A. 2012. Poliisin ennalta estävän toiminnan kehittäminen. Laurea-ammattikorkeakoulu. Turvallisuusalan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Luettu 20.3.2014. <https://www.theseus.fi>.

Infratec. 2013. Varasliigat foliokasseineen merkittävä ja kasvava uhka vähittäiskaupalle. Uutinen 23.10.2013. Luettu 1.8.2014. <http://www.infratek.fi>.

Jutila, M. 2015. Palkat joustavat ammatin ja palvelussuhteen mukaan. Tieto & Trendit hyvinvointikatsaus. Artikkelit 1/2015. Luettu 15.5.2015. <http://tietotrendit.stat.fi>.

Kaupan turvallisuustavoite-ohjelma 2007. Ohjelma 01/2007. Kaupan liitto. Luettu 13.3.2013. <http://www.kauppa.fi>.

Kaupan liitto. Tietoa kaupasta. Turvallisuus. Luettu 1.8.2014. <http://www.kauppa.fi>.

Kauppakeskukset. 2011 & 2015. Vuosijulkaisu. Suomen Kauppakeskusyhdistys ry. Luettu 1.9. 2015. <http://www.kauppakeskusyhdistys.fi>.

Kontraseptio. 2014. Eläintiede. Tieteen termipankki. Luettu 1.2.2016.
<http://www.tieteentermipankki.fi>.

Linden, L. 2011. Selvitys tietojen vaihdosta ammattirikollisuuden torjumiseksi kaupan alalla. Turvallisuusalan koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Luettu 20.11.2012. <https://www.theseus.fi>.

Maaseudun Tulevaisuus. 2014. Suomalaiskaupoissa Euroopan suurin hävikki. Uutinen 6.11.2014. Luettu 1.3.2015. <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi>.

Oja, J. 2010. Liikeyritysten sitouttaminen kauppakeskuksen turvallisuusjohtamiseen. Turun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Luettu 13.3.2013. <https://www.theseus.fi>.

Poliisi. 2013. Vuosikertomus. Luettu 1.3.2015. <https://www.poliisi.fi>.

- Poliisi. 2011. Sisäisen ja ulkoisen viestinnän käsikirja. Poliisihallitus. Luettu 13.3.2013. <https://www.poliisi.fi>.
- Rikoksentorjuntaneuvosto. Luettu 1.8.2014. <http://www.rikoksentorjunta.fi>.
- Sisäministeriö. 2006. Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteinen strategia yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten torjumiseksi, Julkaisut 15/2006. Luettu 8.11.2014. <https://www.intermin.fi>.
- Sisäministeriö. 2007. Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpano ja tulokset 2004–2007. Julkaisut 29/2007. Luettu 13.3.2013. <https://www.intermin.fi>.
- Sisäministeriö.2012a. Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2012 - 2015. Luettu 13.3.2013 <http://www.intermin.fi/sisainturvallisuus>.
- Sisäministeriö.2012b. Turvallisempi huomoinen – Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Julkaisu 26/2012. Luettu 20.1.2013. <http://www.intermin.fi/sisainturvallisuus>.
- Sisäministeriö. 2013. Liiketoimintaa turvallisesti – Kansallinen strategia yritystoiminnan turvallisuuden parantamiseksi. Julkaisut 30/2012. Sisäisen turvallisuuden sihteeristö. Luettu 20.3.2013. <http://www.intermin.fi>.
- Sisäministeriö. 2014. Poliisin ennalta estävän toiminnan strategia 2014–2018. Julkaisut 2/2014. Luettu 30.7.2014. <https://www.intermin.fi>.
- Sisäministeriö. 2015a. Sisäisen turvallisuuden ohjelman ja siihen liittyvän poikkihallinnollisen toimintatavan vaikuttavuusarviointi. Vantaa: Tempo Economics Oy. Luettu 13.5.2015. <http://www.intermin.fi/sisainturvallisuus>.
- Sisäministeriö. 2015b. Sisäisen turvallisuuden strategian valmistelun ensimmäinen vaihe päättymässä. Uutiset 28.4.2015. Luettu 29.4.2015. <http://www.intermin.fi>.
- Sjöroos, M. & Tapani, A. 2011. Varkauksien torjunta myymäläympäristössä. Turvallisuusalan koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Luettu 20.11.2012. <https://www.theseus.fi/>.
- Tiedote. 2013. Tutkinnanjohtajan tulee päättää tiedottamisesta. Tiedote 23.5.2013. Luettu 30.7.2014. www.edilex.fi. Ajantasainen lainsäädäntö.
- Uutinen. 2014. Kerrostalon porraskäytävässä tapahtuvan kameravalvonnan laillisuus. Uutinen 27.1.2014. Luettu 30.7.2014. www.tietosuoja.fi.
- Uutinen. 2016. Työryhmä selvittämään EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen edellyttämiä lainmuutoksia. Uutinen 18.2.2016. Luettu 20.3.2016. www.tietosuoja.fi.
- Valtionvarainministeriö. 2015. Valtionvarainvaliokunnan mietintö VaVM 37/2014 vp (12.12.2014). Valtion talousarvioesitykset 2015. Luettu 20.4.2015. <http://budjetti.vm.fi/indox/index.jsp>.
- VESA-verkkosanasto. Yleinen suomalainen asiasanasto. Helsingin yliopiston kirjasto. Luettu 20.3.2013. <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa/>.

Värri, S. 2015. Turvallisuussuunnittelu ja verkostomainen toiminta. Johtamiskorkeakoulu. Tampereen yliopisto. Pro gradu – tutkielma. Luettu 15.5.2015. <https://tampub.uta.fi>.

YSO-yleinen suomalainen ontologia. Finto. Suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu. Kansalliskirjasto. Luettu 3.3.2016. <https://finto.fi/ysa/fi/>.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelulomakkeet

1 (4)

Haastateltavan taustatiedot

Haastateltavan nimi:

Toimipaikka:

Tehtävä/toimenkuva/asema organisaatiossa:

Kysymykset

Kuvaillkaa lyhyesti

1. Mikä turvallisuustiedon välitysverkosto –hankkeessa (jäljempänä TTVV) oli sellaista, joka erityisesti sai teidät kiinnostumaan ja lähtemään mukaan toimintaan?

2. Millaista hyötyä toivotte saavanne TTVV –hankkeesta?

3. Kuinka monta toimipistettä Teillä on mukana toiminnassa ja miltä alueelta ne ovat?

Tarvittaessa tarkentavina kysymyksinä;
-vastuuhenkilöt, solut / per toimipiste?

4. Miten olette käytännössä toteuttaneet tiedonvälityksen?

Tarvittaessa tarkentavina kysymyksinä;
- milloin käynnistitte toiminnan?
- oletteko sisäisesti tiedottaneet toiminnasta?
- millaisiin toimenpiteisiin Huovi portaalin kautta välitetyt tiedot ovat johtaneet?

5. Ovatko työntekijät yleisesti ottaen osallistuneet havaintojen tekemiseen aiempaa aktiivisemmin?

6. Mitkä ovat tiedonvälityksessä oman organisaationne vahvuudet?

Tarvittaessa tarkentavina kysymyksinä;
- oletteko kohdanneet haasteita?
- onko hankkeessa ollut jotakin yllättävää?

(jatkuu)

Liite 1.

2 (4)

7. Millaista rikollista tai häiriötä aiheuttavaa toimintaa tavallisimmin kohtaatte?

Haastateltavan vastausvaihtoehto ympyröidään

- a) näpistyksiä
- b) varkauksia
- c) asiakirjaväärennöksiä
- d) töhrimistä
- e) häiriökäyttäytymistä
- f) jotain muuta, mitä?

8. Jos vertaatte turvallisuustilannettanne vuoden takaiseen, onko se yleisesti ottaen mielestänne nyt?

Haastateltavan vastaus ympyröidään

- 1. paljon parempi kuin vuosi sitten
- 2. jonkin verran parempi
- 3. suunnilleen samanlainen
- 4. jonkin verran huonompi
- 5. paljon huonompi kuin vuosi sitten

9. Miten kehittäisitte tiedonvälitystoimintaa?

10. Arvioikaa vielä omien kokemustenne perusteella, kuinka usein seuraavat väittämät pitävät paikkansa? Haastateltavan vastausvaihtoehto rastitetaan

1=pitää paikkansa, 2=pitää jossain määrin paikkaansa, 3=ei pidä paikkaansa

	1	2	3
a)			
b)			
c)			
d)			
e)			
f)			
g)			

a) toiminnanohjaus verkostossa on liian poliisikeskeistä

b) turvallisuustiedon välittäminen onnistuu aina

c) tiedonvälityksen toimintatapa ei ole nykyisellään riittävän tehokas

d) toiminnassa tulisi olla mukana myös häiriötilanteiden viestintää

e) järjestelmä palvelee alkuperäistä tarkoitusta

f) järjestelmä on osoittautunut odotettua toimivammaksi

g) yhteistyö on edelleen kiinnostavaa ja hyödyllistä

Haluatteko kommentoida edellä esitettyjä väitteitä?

Tärkeys

Seuraavaksi selvitetään tyytyväisyyttänne turvallisuustiedon välityshankkeen eri tekijöihin. Luettelen TTVV -hanketta koskevia asioita, pohtikaa niitä oman kokemuksenne sekä organisaationne kannalta. Toivon, että vastaatte esitettyihin kysymyksiin huolellisesti ja totuudenmukaisesti. Kysymyksiin ei luonnollisesti ole oikeata tai väärää vastausta.

Miettikää ensin, miten tärkeäksi koette hankkeessa seuraavat tekijät ja vastatkaa asteikolla; Ei lainkaan tärkeä, Ei kovin tärkeä, Melko tärkeä tai Erittäin tärkeä.

Valitkaa vaihtoehto, joka parhaiten vastaa totuudenmukaista kuvaa.

	1 Ei lainkaan tärkeä	2 Ei kovin tärkeä	3 Melko tärkeä	4 Erittäin tärkeä
a) Yhteistyö viranomaisten kanssa	☐	☐	☐	☐
b) Paikallinen yhteistyö kaupanalan toimijoiden kanssa	☐	☐	☐	☐
c) Koulutustilaisuuden antamat valmiudet	☐	☐	☐	☐
d) HUOVI –portaalin tekninen toimivuus	☐	☐	☐	☐
e) Maksuton alusta HUOVI –portaalissa	☐	☐	☐	☐
f) Tiedonvälityksen tapa, käytössä olevan muoto HUOVI:ssa	☐	☐	☐	☐
g) Vastaanottamanne turvallisuustieto	☐	☐	☐	☐
h) Välittämänne turvallisuustieto	☐	☐	☐	☐
i) Oman organisaation johdon tuki	☐	☐	☐	☐
j) Oman toimintaympäristön aktiivisuus	☐	☐	☐	☐
k) Verkoston toiminnan kehittäminen	☐	☐	☐	☐

Tyytyväisyys

Miettikää nyt miten tyytyväinen olette olleet seuraaviin tekijöihin?

Vastatkaa asteikolla;

En lainkaan tyytyväinen, En kovin tyytyväinen, Melko tyytyväinen tai Erittäin tyytyväinen.

Valitkaa edelleen vaihtoehto, joka parhaiten vastaa totuudenmukaista kuvaa.

	1 En lainkaan tyytyväinen	2 En kovin tyytyväinen	3 Melko tyytyväinen	4 Erittäin tyytyväinen
a) Yhteistyöhön viranomaisten kanssa	☐	☐	☐	☐
b) Paikalliseen yhteistyöhön kaupanalan toimijoiden kanssa	☐	☐	☐	☐
c) Koulutustilaisuuden antamiin valmiuksiin	☐	☐	☐	☐
d) HUOVI –portaalin tekniseen toimivuuteen	☐	☐	☐	☐
e) Maksuttomaan alustaan HUOVI –portaalissa	☐	☐	☐	☐
f) Tiedonvälityksen tapaan, käytössä olevaan muotoon HUOVI:ssa	☐	☐	☐	☐
g) Vastaanottamaanne turvallisuustietoon	☐	☐	☐	☐
h) Välittämääne turvallisuustietoon	☐	☐	☐	☐
i) Oman organisaation johdon tukeen	☐	☐	☐	☐
j) Oman toimintaympäristön aktiivisuuteen	☐	☐	☐	☐
k) Verkoston toiminnan kehittämiseen	☐	☐	☐	☐

TURVALLISUUSTIEDON VÄLITYSVERKOSTO TOIMINTAKUVAUS

Sari Mansikkamäki

2016

(jatkuu)

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	3
2	PIRKANMAAN TURVALLISUUSKLUSTERIN OSAAMISVERKOSTO	4
2.1	Toimintaidea ja verkoston tavoite	4
3	VERKOSTON TOIMINTAMALLI	6
3.1	Tiedon määrittely	6
3.2	Toimintaperiaate	7
3.3	HUOVI-portaali	8
3.4	Tiedonvälityksen tekninen toteutus ja tiedonkäsittelyprosessi	9
3.5	Solmujen ja aliverkostojen toiminta käytännössä	10
3.6	Viestintäyhteistyö	13
4	HENKILÖREKISTERIN VALMISTELU	15
4.1	Lähtötilanne ja edellytykset henkilötietojen välittämiseksi	15
4.2	Hakemus tietosuojalautakunnalle	16
5	HANKKEEN YHTEENVETO	17
5.1	Turvallisuustiedon välitysverkoston vaiheet ja toimintakatsaus	17
	LÄHTEET	19

1 JOHDANTO

Pirkanmaan Turvallisuusklusterissa halutaan tunnistaa ja koota yhteen kaikki alueelliset turvallisuusalan osaajat, myös yritykset ja yhteisöt. Poikkihallinnollisen yhteistyön avulla on tarkoitus parantaa Pirkanmaalaisten turvallisuutta. Konkreettisia tuloksia tavoittelevat klusteriin perustetut osaamisverkostot, jotka ovat keskittyneet eri turvallisuusteemoihin. Turvallisuusklusterin toiminta alkoi Tampereella vuonna 2012 paikallisista tarpeista, mutta strategisesti osaamisverkostojen toiminta on kuitenkin linjassa myös valtakunnallisten turvallisuustavoitteiden kanssa.

Yksi verkostoista on Turvallisuustiedon välittämiseen keskittyvä osaamisverkosto (TTVV), joka käynnisti yksityisen sektorin ja turvallisuusviranomaisten yhteistyön. Kaupan alan toimintaympäristöön keskittyvässä verkostossa vaihdetaan reaaliaikaista, alueellista turvallisuustietoa. Tavoitteena on torjua rikoksia ja häiriöitä, vähentää kaupan alan hävikkiä ja lisätä kiinnijäämisriskiä erityisesti ammattirikollisuuden suhteen. Pilottihankkeena alkanut toiminta on kokeilu rajoja rikkovasta ja moniammatillisesta yhteistyöstä. Toimijat vaihtavat tietoa tasavertaisina kumppaneina yleisen edun periaatteella.

Turvallisuustiedon välitysverkoston toimintakuvaus kertoo verkoston syntymisestä, hankkeen toimintamallista ja toimintaedellytyksistä sekä lopuksi verkoston ajankohtaisista kuulumisista. Kuvaus on itsenäinen tuotos, joka on syntynyt osaksi Tampereen ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä (Turvallisuustiedon välitysverkosto, Haaste vai mahdollisuus?). Opinnäytetyössä on lisäksi tutkittu verkoston toimintaa ja selvitetty, voidaanko kaupan alan turvallisuustilanteeseen vaikuttaa välittämällä alueellista, reaaliaikaista tilannekuvaa julkisen ja yksityisen sektorin välillä? Opinnäytetyön tekijänä olen ollut mukana verkoston toiminnassa 5.11.2012 alkaen. Tutkimustulokset ja lisätiedot verkoston ympäristötekijöistä sekä suositeltavista kehittämistoimista on esitetty varsinaisessa opinnäytetyössä.

2 PIRKANMAAN TURVALLISUUSKLUSTERIN OSAAMISVERKOSTO

2.1 Toimintaaide ja verkoston tavoite

Vuonna 2012 komisario Ahti-Jussi Servo ja ylikonstaapeli Kristiina Haraholma pohtivat, miten vartiointialan, yksityisen turvallisuusalan ja poliisin yhteistyöstä saataisiin synergiaetua etenkin harvaan asutuille alueille. Samanaikaisesti Turvallisuusklusterin koordinaattori komisario Jouni Perttula Poliisiammattikorkeakoululta selvitteli, olisiko poliisissa hankeideoita ja tarpeita, joita voisi edistää klusteritoiminnassa. Intressit kohtasivat ja ajatusta vahvisti tieto, jonka mukaan poliisin ja kaupan alan välinen yhteistyö koettiin kaupan toimijoiden mielestä heikoksi. Osaamisverkoston perustaminen päivittäistavarakaupan rikosten ja häiriöiden torjunta -teeman ympärille vahvistui lopullisesti, kun esitys kaupan alan turvallisuusteemasta herätti kiinnostusta ja innostusta myös Turvallisuusklusterin ohjausryhmässä.

Turvallisuustiedon välitysverkoston (TTVV) kokoamista ohjasi kaksi periaatetta. Mukaan kutsuttu toimija edustaa

- itse potentiaalisen turvallisuusuhan kohdetta tai
- turvallisuusuhan torjuntaan osallistuvaa julkisen tai yksityisen sektorin toimijaa¹.

Verkoston yhteistyö käynnistyi 10.9.2012. Mukaan lähtivät kutsusta seuraavat tahot: Pirkanmaan Osuuskauppa (POK), Kesko Oyj, Suomen Lähikauppa Oy (nykyinen Kesko Oyj), Pirkanmaan Yrittäjät ry, Securitas Oy, Tampereen aluepelastuslaitos (nykyinen Pirkanmaan pelastuslaitos) Tampereen kauppakamari, Pirkanmaan poliisilaitos (nykyinen Sisä-Suomen poliisilaitos) ja Pirkanmaan Häätäkeskus. Poliisiammattikorkeakoulu oli aluksi verkostossa mukana, koska se linkittyi taustaorganisaationa Pirkanmaan Turvallisuusklusteriin. Poliisihallitus ja Tietosuojavaltuutetun toimisto kutsuttiin myös toimintaan mukaan, mutta osallistumisen sijaan kumpikin ilmoitti antavansa verkostolle tarvittaessa asiantuntija-apua. Sitten Tampereen kauppakamarin edustaja jättäytyi pois toiminnasta tammikuussa 2013. Saman vuoden syksyllä myös Pirkanmaan Häätäkeskus vetäytyi yhteistyöstä, koska toiminta siirtyi Poriin.

¹ Servo 2013.

Verkoston yhteistyö on kumppanuuslähtöistä siitä huolimatta, että poliisit puheenjohtaja Ahti-Jussi Servon johdolla ovat toimineet hankkeen vetäjinä. Turvallisuutta parantavaa toimintamallia on kehitelty yhdessä yhteisten hyötyjen saavuttamiseksi. Yhteistyötä on haluttu oppia tekemällä, koska verkoston jäsenillä on erilaiset roolit ja mahdollisuudet välittää tietoa. Verkoston moottorina toimii yhteisten turvallisuusongelmien ratkaisumalli, viranomaisten ja elinkeinoelämän välisen tiedonkulun parantaminen, turvallisuuden tunteen lisääminen sekä taloudellisten säästöjen tavoittelu. Kumppanuustoiminnan kannalta on pidetty tärkeänä, että jokainen toimija voi antaa verkostolle tietoa, mutta myös saada sitä. Hankkeen osanottajat ovat kirjoittaneet salassapitosopimukset, jotta toiminnassa mahdollisesti esille tulevien yrityssalaisuuksien tai luottamuksellisten tietojen suhteen ei synny keskinäistä luottamuspulaa.

Turvallisuustiedon välitysverkon tiedonvälitystoiminta käynnistyi pilottihankkeena. Pilotilla koettiin yleisesti olevan yhteiskunnallista merkitystä, joten se kytkettiin yhteistyössä sisäministeriön kanssa sisäisen turvallisuuden ohjelmaan². Turvallisuusviranomaiset haluavat yhteistyön ja ennalta estävän toiminnan ohella, edistää verkoston avulla tietojohdoista toimintaa. Verkoston kunnianhimoisena tarkoituksena on laajentaa toimintamalli lopulta valtakunnalliseksi.

² Kokouspöytäkirja 2012/2.

3 VERKOSTON TOIMINTAMALLI

3.1 Tiedon määrittely

Verkostossa pidettiin tarpeellisena poliisin asiantuntijuutta, erityisesti sanoman tason ja tiedon määrittämiseksi. Tiedonvälittämiseen liittyvien haasteiden vuoksi myös poliisin mukanaolo viestiketjussa koettiin välttämättömäksi. Useampiin tapahtumiin oletettiin kuitenkin liittyvän rikos tai sen epäily.³ Tiedonvälityskanavaksi harkittiin ensin sähköposteja, koska väline oli valtaosalle toimijoita ennestään tuttu. Niiden käyttöönottoa harkittiin samalla, kun etsittiin korvaavia ratkaisuja tiedonjakamiseen. Pohdinnoissa oli korostetusti esillä tiedon suodattamisen tärkeys.

Onnekkaiden sattumien ja poliisin hyvän sidosryhmäyhteistyön johdosta sähköisen tiedonvälitysalustan kehittäminen lähti käyntiin, kun Huoltovarmuuskeskus kiinnostui hankkeesta. Yhteistyö verkoston kanssa alkoi 5.11.2012 sisäministeriössä käytyjen neuvottelujen jälkeen. Ratkaisuun vaikutti se, että sähköinen niin kutsuttu HUOVI-portaali täyttää tietoturvan suhteen henkilötietojen käsittelyn ja tallentamisen edellyttämät tekniset vaatimukset. Näin verkostolle tarjoutui mahdollisuus saada räätälöity, alueellinen TTVV-hankealue valtakunnalliseen portaaliin. Samalla uusi alusta oli Huoltovarmuuskeskukselle ensimmäinen alueellinen osa portaalia. Hankealueen tuottaminen ja tekninen ylläpito järjestyi verkoston käyttöön maksutta.

Verkostossa paneuduttiin tiedon määrittelyyn huolellisesti. Valmistelussa harkittiin erilaisia värikoodeja ja merkkiyhdistelmiä tapahtuman vakavuusasteen tunnistamiseksi⁴. Sanoman suhteen haluttiin pitäytyä hyvin yleisellä tasolla, jottei tiedoista muodostuisi henkilörekisteriä. Tiedon laadun ja luotettavuuden osalta päätettiin vastata kysymyksiin: mitä? missä? milloin? kuka/ketkä? ja miksi? Ajatuksena oli välitettävän tiedon nopea hahmottuminen ja kohtuullinen rajaus. Lopulta tekniselle alustalle kehitettiin sementoitu tiedonvälityslomake. Lomakkeessa on valmiina täydennettävät kentät kuten

- tapahtuma-aika ja paikka
- anastettu tuote tai tuoteryhmä

³ Kokouspöytäkirja 2012/1.

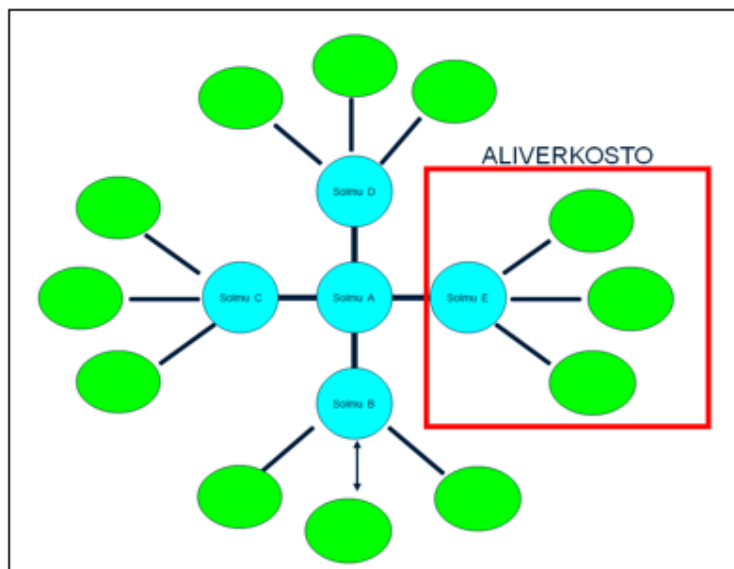
⁴ Haraholma 2012.

- sanallinen kuvaus tekijästä; käytös, vaatetus, pituus, ulkonäkö, sukupuoli, erityistuntomerkit
- tekotapa
- muut havainnot.⁵

Tiedonvaihto päätettiin keskittää merkitykselliseen, alueelliseen turvallisuustietoon, jota välitettäisiin reaaliaikaisesti. Välitettävä ennalta estävä tieto jaettiin kiireettömään ja kiireelliseen, akuuttiin tietoon. Tiedonvälityslomakkeessa haluttiin erikseen muistuttaa hätäilmoituksen tekemisestä, sillä tiedonvälitykseen eivät liity hälytystoimintaan kuuluvat tilanteet. Tällä tavoin ei edes vahingossa synny mielikuvaa siitä, että välitetty viesti olisi hätäilmoitus.

3.2 Toimintaperiaate

Verkostossa tiedonvaihto suunniteltiin alun alkaen tapahtuvaksi sähköisen järjestelmän avulla yhdellä jakelulla, yhteisesti sovitulla tavalla. Varsinainen sanoma välittyy toimijoiden verkostossa, joka muodostuu solmuista ja aliverkostoista (kuvio 1).⁶

KUVIO 1. Tiedonvälitysverkosto (Hankesuunnitelma)

Solmu puolestaan on kunkin toimijan oma tiedonanalyysikeskus, josta tietoa voidaan yhteisen portaalin avulla välittää toisen toimijan solmuun. Siten tiedonvaihto on mah-

⁵ Haraholma 2013.

⁶ Servo & Perttula & Haraholma 2012.

Liite 2.

8 (19)

dollista myös kauppaliikkeiden välillä. Solmun aliverkosto on toimijan sisäinen tiedonvälitysverkosto, joka muodostaa organisaation toimipisteiden välille yhteyden ja etälinkit omaan pääsolmuun. Näin esimerkiksi varoitus epämääräisellä asialla liikkuvista kasakaappihuoltajista saadaan levitettyä omien toimipaikkojen ohella nopeasti kaupparyhmittymästä toiseen sekä turvallisuusalan ammattilaisille. Vastaavasti tietoa saadaan tuotettua toisinpäin.

3.3 HUOVI-portaali

HUOVI-järjestelmässä on olemassa kolmenlaisia käyttäjäryhmiä. Solmuina olevat tahot edustavat *ylläpitäjätasoa*, jotta niissä voidaan tuottaa ja muokata tietoa uutisryhmään luoduille tiedonvälityslomakkeille. *Käyttäjätasolla* on tietojen luku- ja kommentointioikeus. *Pääkäyttäjöikeudet* ovat Huoltovarmuuskeskuksella. Käyttäjöikeuksien valvontatehtävää hoitaa poliisi, jolle on keskitetty uusien käyttäjöikeuksien hakeminen Huoltovarmuuskeskukselta. Poliisi seuraa ja poistaa vanhentunutta tai tarpeetonta tietoa portaalista ja voi tarvittaessa muokata tietoja ymmärrettävämpään muotoon.⁷

Käyttöoikeus on henkilökohtainen. HUOVI-järjestelmässä sähköpostiosoite on liitettävissä vain yhteen henkilöön. Käytännössä tämä tarkoittaa, että järjestelmästä lähtevät herätteet saapuvat esimerkiksi solmun yhteiseenkin sähköpostiin. Viestin tarkempi sisältö avautuu kuitenkin vain henkilölle, jolla on HUOVI-portaalin käyttöoikeudet. Saapunut viesti ilmaisee ainoastaan otsikkotasolla, mistä on kysymys ja yksilöi tietoryhmän uutiseen tai dokumenttiin. Välitettävä sanoma on määritelty kuvaamaan tiedon laatua selkeän otsikoinnin avulla.

Sähköpostin tarkoittaman sanoman tarkempaan sisältöön pääsee tutustumaan järjestelmän tarjoaman linkin kautta. Linkki johdattaa HUOVI-portaalin verkkosivulle, jonne kirjaudutaan käyttäjätunnuksella ja salasanalla. Tämän jälkeen järjestelmä edellyttää vahvaa tunnustautumista. Käytännössä järjestelmä antaa käyttäjöikeuden perusteella tunnistetun henkilön matkapuhelimeen kertakäyttöisen merkkijonon. Syöttämällä merkkijonon asianmukaiseen kenttään, hanke-alue tunnistaa käyttäjän ja avautuu.

⁷ Kokkinen & Perttula & Servo 2012.

3.4 Tiedonvälityksen tekninen toteutus ja tiedonkäsittelyprosessi

Huoltovarmuuskeskuksen portaalissa lähdettiin aluksi liikkeelle järjestelmän olemassa olevilla tietoryhmillä. Kiireellistä, akuuttia tietoa välitetään Uutiset-tietoryhmässä ja ennalta estävä tieto, ei kiireellinen tieto välityy Dokumentit-tietoryhmässä. Kun välitettäväksi halutun tapahtuman tiedot on saatu portaalissa kirjattua TTVV-hankealueen uutisryhmän tiedonvälityslomakkeelle, sanoma voidaan lähettää verkostolle tiedoksi. Tällöin henkilöt, joilla on käyttöoikeus, saavat reaaliaikaisen tiedon uutisesta otsikkotasolla sähköpostiin ja tekstiviestin matkapuhelimiinsa. Tilannetiedon lukeminen onnistuu kirjautumalla järjestelmään edellä kuvatulla tavalla.

HUOVI-portaalissa välitetty sanoma on tiedon määrittelyn johdosta ymmärrettävä ja muodoltaan helposti silmälaitava (kuva 1). Tiedonvälityslomakkeeseen on liitetty palautekenttä, johon sanoman vastaanottajat voivat kirjoittaa erilaisia kommentteja tai havaintotietoja. Nämä lisätiedot eivät aiheuta uutta viestiketjua. Lomakkeen yläreunassa on puhekupla, joka ilmaisee palautteiden määrän. Silmätunniste ilmoittaa sanoman nähtävien lukumäärän. Sen tarkoitus on näyttää myös sisällöntuottajalle, kuinka moni on havainnut tapahtumatiedon. Puhekupla ja silmätunniste ovat elementtejä, joita on lisätty hanke-alueelle pilottitoiminnan aikana.

12.02.2015 Kalastustarvikkeiden anastajaporukka 11 (harjoitus) (1) (11)

ANASTETTU TUOTE / TUOTERYHMÄ

- Pilkkuistimia suuri määrä

TEKIJÄ 1

- hermostunut
- pilkkuhaalari, uistin silmäkuimassa
- pituus noin 180 cm
- kalju, pitkä tumma parta ponihännällä
- ruuminrakenne hoikka
- sukupuoli mies
- erityistuntemerkit

MUITA HAVAINTOJA

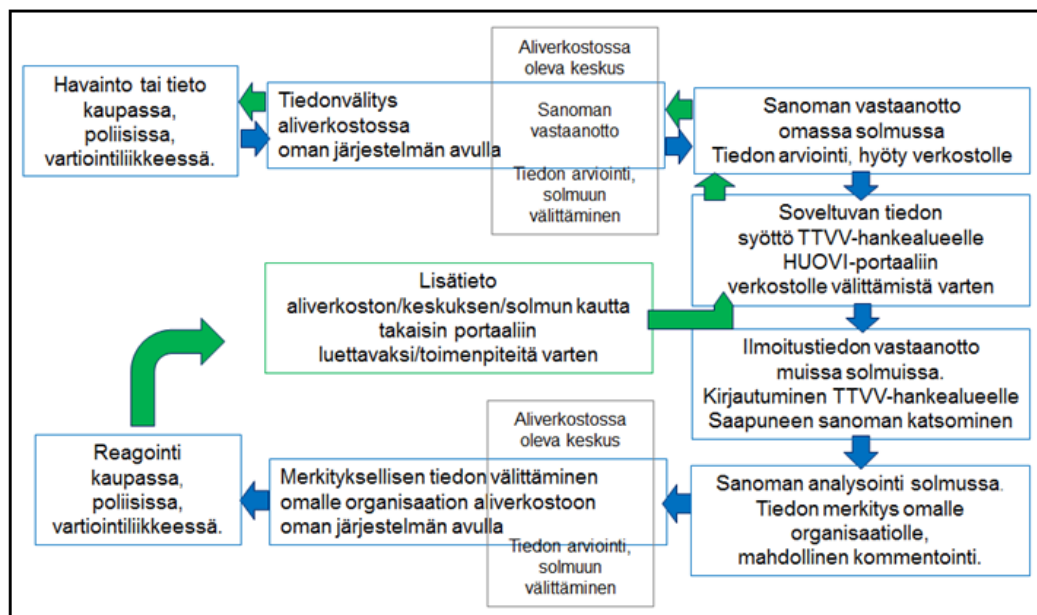
- Liikkeellä venäjän kiviässä olevalla ruskealla Ladalla. Rikkinäinen pakoputki. Tuullasi rikki.

PALAUTE

KUVA 1. Esimerkki tiedonvälityslomakkeesta (HUOVI-portaali)

Tiedonvälitystarve syntyy, kun henkilötasolla tunnistetaan merkityksellinen tapahtuma tai tieto, joka halutaan jakaa verkostolle. Tiedonkäsittely alkaa toimipaikasta, jossa ta-

pahtuma tunnistetaan (kuvio 2). Välitettäväksi tarkoitettu tieto etenee aliverkostosta mahdollisen tuki- ja palvelukeskuksen kautta toimijan solmuun. Toisinaan tieto voi syntyä solmussa tai palvelukeskuksessakin. Tähän saakka tapahtumatieto on käyttöoikeuksista johtuen syötetty portaaliin pääosin solmuissa. Solmua voivat kuitenkin edustaa myös palvelukeskuksessa toimivat henkilöt edellämainituin edellytyksin. Pilotissa oikeudet on haluttu pitää melko rajattuina.

KUVIO 2. Tiedonkäsittelyprosessi

Sanoma välittyy TTVV-hankealueen kautta kaikkien toimijoiden käyttöön ja eteenpäin välitettäväksi kunkin toimijan aliverkostoon tai verkostoihin. Tiedonkäsittelyn kannalta on tärkeää huomata, että tapahtumaan syötetty jälkikommentti tai lisätieto ei enää välity automaattisesti. Tieto kytkeytyy tapahtumaan hyvin havaittavaksi, mutta tullakseen nähtyksi edellyttää käyttäjiltä aktiivista ja omaehtoista portaalin tarkkailua.

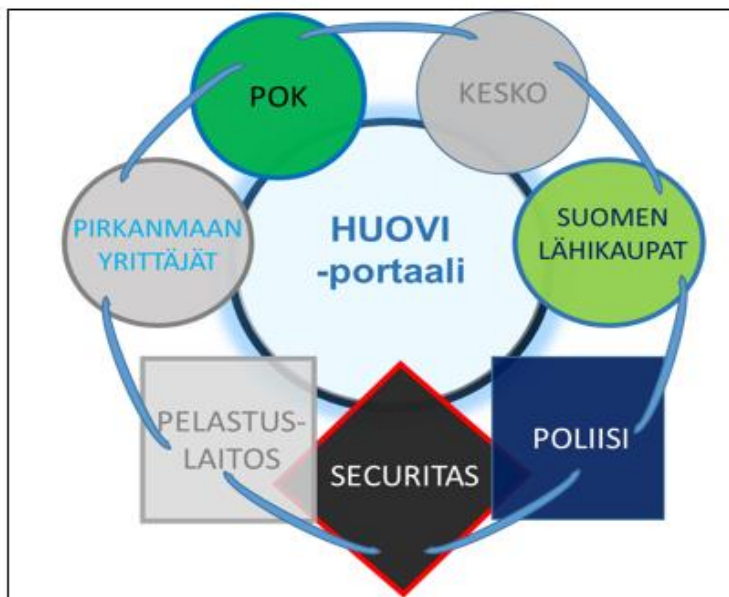
3.5 Solmujen ja aliverkostojen toiminta käytännössä

Solmujen toiminta on toteutunut lähes hankesuunnitelmassa kuvatulla tavalla. Poikkeuksena ainoastaan se, että HUOVI-portaali kokoaa toimijat ja kerää solmujen tiedot, mutta ei ole itseohjautuva ja aktiivinen tiedonanalyysikeskus. Solmuja edustavat toimijat operoivat portaalissa ylläpitäjä tasolla. Verkoston jäsenet itse ovat solmuissa vastaan-

Liite 2.

11 (19)

neet välitettävien sanomien sisällöntuotannosta, poliisia lukuun ottamatta. Aktiivisimmin tietoa ovat välittäneet Pirkanmaan Osuuskauppa, Suomen Lähikaupat, Securitas sekä poliisi (kuvio 3). Pelastuslaitos ei ole kyennyt osallistumaan tiedonvälitykseen haluamallaan tavalla, koska erilaiset toiminta- ja organisaatiomuutokset ovat vieneet resursseja kehittämistoimilta. Keskon ja Pirkanmaan Yrittäjien osallistuminen tiedontuotamiseen ei ole myöskään käynnistynyt toivotulla tavalla tai ollut kovin aktiivista.

KUVIO 3. Solmujen toiminta

Poliisissa välitettäviä sanomia on tuottanut rikostiedustelu- ja analyysiyksikkö, sillä sitä on hallinnon sisällä pidetty keskeisenä toimijana tilannekeskuksen ohella. Tilannekeskus toimii ympäri vuorokauden, mutta tehtävien painotus on suuntautunut enemmän operatiiviseen toimintaan. Sen sijaan rikostiedusteluyksikkö seuraa, kerää ja analysoi erilaista rikostietoa sekä nostaa esiin rikosilmiöitä ja vakavan rikollisuuden torjuntakohteita. Tiedonhallinnan avulla koordinoidaan alueellista rikostiedustelutoimintaa ja tuetaan esitutkintaa sekä rikosten sarjoittamista.⁸

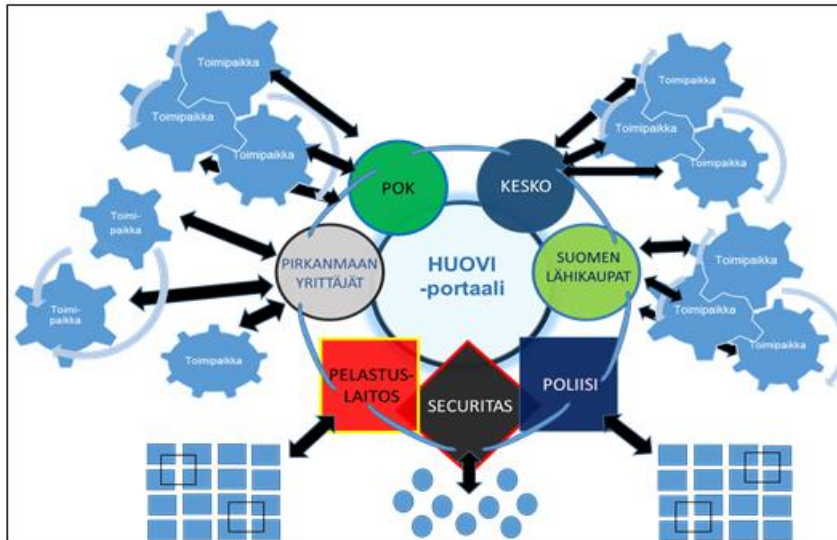
Verkoston tiedonvälityksen toimintakulttuuri on syntynyt varsin erilaisista lähtökohdista (kuvio 4). Turvallisuusviranomaisille tunnusomaista on suoraviivainen, organisoitu viesti- ja johtamisjärjestelmä, jossa aliverkosto muodostuu esimerkiksi partioista tai yksiköistä. Viestintävälineiden ohella toimintaympäristön vahvuutena ovat hierarkia ja

⁸ Luoto 2013.

Liite 2.

12 (19)

tehtäväalueet. Samat tekijät toisaalta kangistavat toimintaa, mutta tarvittaessa luovat edellytykset tehokkaalle tiedonvälitystoiminnalle. Vartiointiliikkeen tiedonvälityksessä ei ole tunnistettavissa vastaavia mekanismeja vaan tieto aliverkostossa henkilöityy voimakkaammin yksittäisille vartioille tai partioille. Kaikkia turvallisuusalan ammattilaisia yhdistää turvallisuuden asiantuntijuus. Kullakin on mahdollisuus keskittää tiedonkeruu ja ottaa käyttöön myös ympärivuorokautinen tiedonvälitystoiminta.

KUVIO 4. Tiedonvälityksen toimintakulttuuri

Yksittäisiä kivijalkamyymälöitä lukuun ottamatta, kaupan alan vahvuutena on ketju-mainen toiminta. Tiedonvälityksen muodot ja tavat ovat yrityskulttuuriin sisäänrakennettuja. Hyvin toimivan koneiston haasteena on erilaisten turvallisuustietojen samanaikainen liikenne, informaatiokuorma sekä tietoa käsittelevien tahojen ajankäyttö. Tämä heijastelee solmujen toimintaan. Tiedonvälitys tapahtuu tavallisimmin erityyppisten palvelu- tai tukikeskusten kautta. Tällöin sanomalle on tyypillistä, että se suodattuu moneen kertaan. Turvallisuustietoa koskevien tapahtumien suhteen on merkityksellistä, että turvallisuusalan ammattilaisilla on mahdollisuus analysoida sanomien vaikuttavuutta kaikkien heillä käytettävissä olevien tietojen valossa. Yksittäisille yrityksille vähäenkin tieto tuottaa merkityksellistä arvoa, mutta haasteena on saada tieto leviämään systemaattisesti. Kivijalkamyymälöiden suhteen on tärkeätä tunnistaa toimijat, jotka hyötyvät tiedonvälityksestä eniten ja joilla vastaavasti on mahdollisuus panostaa tiedon tuottamiseen.

3.6 Viestintäyhteistyö

Tapaamiset ovat verkostossa tärkeä yhteistyömuoto. Ensimmäisissä kokouksissa tutustuttiin lyhyesti vuorollaan isäntänä toimineen kumppanin ydintoimintaan. Yhteistyön kuluessa toimijoiden organisaatiot ovat kokeneet omistukseen tai rakenteeseen liittyviä muutoksia, avainhenkilöt ovat vaihtuneet tai osallisuus verkostossa on supistunut. Seuraavat henkilöt ovat edustaneet verkostossa vakiintuneemmin alun alkaen osallistuneita kumppaneita:

- Carita Savikko, sisäisen tarkastuksen päällikkö, Pirkanmaan Osuuskaupasta
- Petri Käyhkö, turvallisuuspäällikkö, Kaupan liiton turvallisuusvaliokunnan pj, Keskosta
- Timo Kauppila, myyntipäällikkö, Suomen Lähikaupasta
- Juha Turunen, turvallisuusalan yrittäjä, turvallisuustoimikunnan pj, Pirkanmaan Yrittäjistä
- Jani Sormunen, myyntipäällikkö, Securitakselta
- Veijo Kajan, tiedotuspäällikkö, Pirkanmaan pelastuslaitokselta
- Atte Kokkinen, järjestelmäpäällikkö, Huoltovarmuuskeskuksesta
- Ahti-Jussi Servo, rikosylitarkastaja, Sisä-Suomen poliisilaitokselta
- Jouni Perttula, turvallisuuspäällikkö, Sisä-Suomen poliisilaitokselta (Pirkanmaan turvallisuusklusterin aiempi koordinaattori).

Verkoston kokouksista on laadittu sisäistä viestintää varten pöytäkirjat, jotka on taltioitu HUOVI-portaalin hankealueen Dokumentit-ryhmään. Verkoston vetäjät ovat tuottaneet hanke-alueelle toimintakatsauksia, erilaisia harjoituksia ja tiedonvälitystä aktivoivia kommentteja. Poliisissa on tehty verkoston toimintaa koskevia asiakirjoja ja suunnitelmia sekä sähköisiä esityksiä, joita on käytetty sisäiseen ja ulkoiseen viestintään.

Verkostossa syntyneen idean johdosta portaalissa on välitetty ennalta estävänä, ei kii-reellisenä tietona Tampereen kauppaliikkeiden myymälävarkauksista ja – näpistyksistä koottua niin kutsuttua Tilannekuvaraporttia. Raportissa kuvataan kuukausittain poliisin tietoon tulleiden tapahtumien määrä, yleisimmät tekopaikat, tekotavat ja anastetuimmat tuotteet sekä tekijäprofiilit. Säännöllisesti hankealueen Dokumentit-ryhmään tuotetun raportin kokoamisesta vastaa Poliisin paikallinen RTA-ryhmä. Raporttia on turvalli-

Liite 2.

14 (19)

suusalan ammattilaisten keskuudessa pidetty hyödyllisenä ja sitä on jonkun verran käytetty⁹.

Verkostossa sovittiin yhteisesti, että toiminnan käynnistämiseen liittyvän ulkoisen viestintävastuun hoitaa poliisi. Tiedonvälitystoiminta aloitettiin toimijoiden yhteisellä koulutustilaisuudella. Osallistujamääräksi odotettiin jokaisesta organisaatioista vähintään kymmentä henkilöä. Koulutustilaisuus solmujen pääkäyttäjille ja aliverkostojen edustajille järjestettiin 23.1.2013 poliisilaitoksen auditoriossa Tampereella. Tuolloin esiteltiin verkostossa mukana olevat toimijatahot, viestinnän tasot ja selvitettiin välitettävän tiedon laatua. HUOVI-portaaliin perehdyttäminen tehtiin tiedonvälitystapahtumasta tehdyn Casen avulla, jolloin osallistujat saivat konkreettista tuntumaa järjestelmän toimintaan. Koulutuspäivää varten laadittiin tietopaketti, jota jokainen toimija on voinut hyödyntää oman henkilöstön kouluttamisessa. Muutoin organisaatioiden sisäinen ja ulkoinen viestintä on ollut kunkin kumppanin oman harkinnan ja tarpeiden varassa.

Koulutuksen yhteyteen kytkettiin medialle järjestetty tiedotustilaisuus. Paikalle saapuneille toimittajille kerrottiin turvallisuustiedon välitysverkoston toiminnan alkamisesta Tampereen talousalueella. Verkoston toiminta herätti kiinnostusta ja sai runsaasti mediaosumia. Hankkeesta uutisoivat muun muassa YLE Tampere, Aamulehti, Turun Sanomat, Talouselämä, Pirkanmaan Yrittäjät sekä Poliisi.

Pilottihankkeen toimintasuunnitelma perustui alun alkaen kolmeen vaiheeseen, ajatuksena oli päättää toiminnan pilotointi 30.6.2013 mennessä. Kolmannessa vaiheessa kesäkuun jälkeen oli tarkoitus tehdä hankkeen arviointi ja raportointi sekä vakiinnuttaa verkosto, toiminnan laajentamista varten. Käytännössä tiedonvälitystoiminta ei kuitenkaan käynnistynyt organisaatioissa niin järjestelmällisesti ja nopeasti kuin poliisissa suunnitelmaa laadittaessa ajateltiin. Muun muassa kaupan alan sisäiset koulutukset alkoivat vasta verkoston koulutustilaisuuden jälkeen. Siten toimintaprosessien kehittäminen ja tiedonvälitys käynnistyivät eri toimijoilla eri aikaan.

⁹ Kokouspöytäkirja 2014/10.

4 HENKILÖREKISTERIN VALMISTELU

4.1 Lähtötilanne ja edellytykset henkilötietojen välittämiseksi

Tiedonvälityksen vastuukysymysten osalta on koko ajan ollut selvää, että välitettävä sanoma ei saa yksilöidä ketään säännöksiä rikkovalla tavalla. Poliisihallituksen rekisterinpitopäällikkö Jari Råman ja poliisin tietoturvapäällikkö Samuli Bergström totesivat toimintaa käynnistettäessä, että poliisin henkilökäytösrekistereissä oleva tieto ja sen välittäminen on selkeästi säädeltyä. He esittivät, että perustettavan henkilökäytösrekisterin ylläpito kannattaa olla muualla kuin poliisilla, jos rekisterinä toimii portaali. He suosittelivat käyttämään juridisia kysymyksiä varten suunnitteluapuna ulkopuolista asiantuntijaa. Tiedon julkisuustulkinta oli mielellään tehtävä varman päälle.¹⁰

Kumppanuustoiminnassa lähdettiin liikkeelle mahdollisimman julkisen tiedon välittämisellä, etteivät tietosuojakysymykset heti halvaannuttaisi yhteistyötä. Näin voitiin yhdessä ideoida ja hakea parasta toimintamallia. Tuntomerkkejä voidaan välittää yleisellä tasolla ja tällöin jaettavan tiedon mahdollisuudet ovat julkisella sektorillakin varsin laajat.¹¹ Verkostossa on kuitenkin myös tehty tiedonvälityksen lainsäädäntöön liittyvää selvitystä muun muassa vakuutusyhtiöiden väärinkäytösrekisterin ja konevuokraamoiden vastaavaa rekisteriä koskien. Ajatuksena on ollut tarve jossain vaiheessa alkaa välittämään myös henkilötietoja, kuten valvontakameran kuvaa, tunnistettuja rikoksentehtäjäiden nimiä sekä tekijöihin liitettyjen ajoneuvojen rekisteritunnuksia.¹²

Henkilökäytösrekisteriä varten on konsultoitu tietosuojavaltuutetun toimistoa, koska on haluttu tietää, miten arkaluontoista tai yksilöivää, tunnistettavaa henkilötietoa voitaisiin välittää verkostossa. Toimiston edustajan Heikki Huhtiniemen mielestä tiedonvälitys on mahdollista, mikäli tietosuojalautakunta antaa tarkoitusta varten poikkeusluvan. Huhtiniemen mukaan lupaprosessin valmistelussa on olennaista pohtia seuraavia tekijöitä:

- keinon hyödyllisyyttä
- tehokkuuden osoittamista
- rinnakkaiskeinojen olemassaoloa

¹⁰ Servo & Perttula 2013.

¹¹ Kokouspöytäkirja 2012/2.

¹² Servo & Perttula 2013.

- keinon tarkoituksenmukaisuutta
- käytettävän tiedon valvontaa
- tiedon säilytysaikaa
- tiedon omistajaa
- rekisterinpitäjää
- tiedon käytön ja rajoitusten ohjeistusta.¹³

4.2 Hakemus tietosuojalautakunnalle

Verkostossa on sittemmin valmisteltu tietosuojalautakunnalta haettavaa poikkeuslupaa sekä rekisteriselostetta. Lupaa ei ole vielä anottu. Haasteellisimmaksi on koettu rekisterinpitäjän määrittelemisen. Asiaa ei ole pystytty ratkaisemaan, huolimatta siitä, että rekisterinpitäjiä voi olla useita. Verkoston näkemyksen mukaan rekisterinpitäjän tulee olla joku sisällöntuottajista, jos portaalista tehdään henkilörekisteri. Portaali täyttää henkilötietojen käsittelyn ja tallentamisen vaatimukset, mutta Huoltovarmuuskeskus ei voi olla rekisterinpitäjä. Se tarjoaa ainoastaan teknisesti turvallisen alustan.¹⁴

Valmistelussa on toistaiseksi linjattu, että henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena on tehostaa osaamisverkoston toimintaa. Tärkeänä tavoitteena on koota eri toimijoilla hajallaan olevaa turvallisuustietoa järjestelmään, joka on turvallinen. Tietosuojalautakunnalta haettavan luvan perusteella lähetettäväksi suunnitellut rekisterin tietosisällöt kohdistuvat ensisijaisesti valvontakamerakuviin ja tapahtumaan liittyvien ajoneuvojen rekisteritunnuksiin. Henkilörekisterin avulla voidaan paremmin varmistaa tiedon eheys sekä tarkoituksenmukainen käyttö. Rekisteri tarjoaa mahdollisuuden rajata arkaluontoisten henkilötietojen aiheutonta käsittelyä tai huolimattonta leviämistä kaupan sisällä. Tietoja ei pyydetä luovutettavaksi, vaan tietoja syötetään tapahtumaperusteisesti HUOVI-portaaliin verkostoon kuuluvien henkilöiden ja toimijoiden käyttöön. Kaikki tieto välittyy portaalissa ja tietoja ei luovuteta ulkopuolisten käyttöön. Valvontakamerakuvia on suunniteltu poistettavaksi rekisteristä heti, kun käyttötarkoitus päättyy tai automaattisesti kuukauden kuluttua tiedon syöttämisestä. Verkostossa on tiedostettu, että lupaa kannattaa hakea valtakunnallisesti eikä vain Pirkanmaan alueelle.¹⁵

¹³ Perttula 2013.

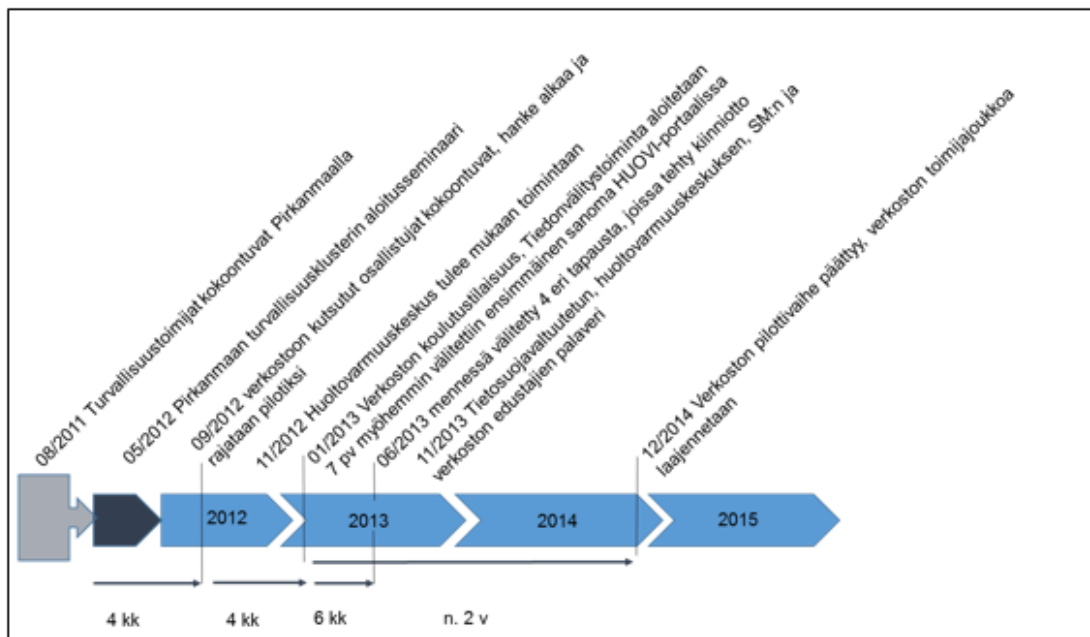
¹⁴ Kokkinen & Perttula & Servo 2012.

¹⁵ Perttula 2013.

5 HANKKEEN YHTEENVETO

5.1 Turvallisuustiedon välitysverkoston vaiheet ja toimintakatsaus.

Osaamisverkoston historia on vielä lyhyt, mutta sitäkin vaikuttavampi (kuvio 5). Verkoston kumppanit koottiin neljässä kuukaudessa. Huoltovarmuuskeskus saatiin yhteistyöhön mukaan kahden kuukauden toiminnan jälkeen. Tiedonvälittäminen sähköisessä portaalissa käynnistyi vain neljän kuukauden kuluttua siitä hetkestä, kun verkoston toimijat tapasivat ensimmäisen kerran. Verkostossa saatiin aikaan tuloksia jo ensimmäisen puolen vuoden aikana. Tiedonvälityksen pilottitoiminta kesti kaikkiaan noin kaksi vuotta.

KUVIO 5. Turvallisuustiedon välitysverkoston historia

Verkosto on kokoontunut olemassa olonsa aikana 11 kertaa. Vakiintuneet toimijat ovat olleet yhteistyön suhteen aktiivisia, sillä kumppaneita on jokaisessa palaverissa ollut edustettuna vähintään noin 70 prosenttia. Pilottivaiheen päättymisen jälkeen verkoston kokoontumiset ovat harventuneet. Kokonaisuutena verkoston aktiivisuus ja yhteistyöhön sitoutuminen näyttävät rinnastuvan poliisin mahdollisuuksiin panostaa toimintaan. Poliisi toiminnan vetäjänä on tärkeässä roolissa joko yksin tai yhdessä pelastuslaitoksen kanssa. Kumppanuustoiminnassa viranomaisten tuki vaikuttaa korostuvan ja sille on ainakin toistaiseksi ollut kysyntää.

Verkoston toiminta on herättänyt runsaasti erilaista kiinnostusta. Uusista halukkaista organisaatioista on toimintaan mukaan kutsuttu 2014 vuoden lopulla Motonet, jolla on 21 tavarataloa Suomessa sekä ISS vartiointi. Poliisin sisällä vastuuta verkostoyhteistyöstä on sittemmin yritetty siirtää operatiivisten toimintojen suuntaan, päällystötason vastuuhenkilölle. Turvallisuusalan osalta on esitetty ajatus panostaa vartiointiliikkeiden väliseen tiedonvälitykseen. Kaupan alalla on ollut toiveena kehittää sisäisiä prosesseja niin, että portaaliin tuotettaisiin enemmän tietoa. Verkoston yhteisenä tahtotilana on jatkaa toimintaa Pirkanmaan alueella pilottivaiheen päättämisen jälkeen sekä laajentaa verkostoa ottamalla mukaan uusia toimijoita.¹⁶

Tietosuojalautakunnan hakemusta ja rekisteriselostetta on päivitetty sisäministeriön kommenttien ja tarkennusten pohjalta, hakemus on ollut myös Kaupan liiton lakimiesten käsittelyssä. Keskeisiä haasteita ovat tiedon käsittelyyn ja levittämiseen liittyvät oikeuskysymykset sekä edelleen rekisterinpitäjä ja tehtävään kytkeytyvät vastuukysymykset. Verkostossa toiminta halutaan kuitenkin jatkossakin kytkeä kaupan alaan. Toiminnan jatkuessa tulee harkittavaksi verkoston hallitumpi organisointi esimerkiksi yhdistystoiminnan suuntaan.¹⁷

Positiivisena on yleisesti koettu se, ettei hanketta ole millään taholla tyrmätty. Osaamisverkostolle on nähty tarvetta ja toiminnan kehittämisessä paljon mahdollisuuksia. Kaupan liiton turvallisuusvaliokunta pitää verkostoa merkittävänä valtakunnallisena kehittämiskohteena ja sillä on halua edistää ja laajentaa verkoston toimintaa. Pirkanmaan Turvallisuusklusteri on esittänyt Turvallisuustiedon välitysverkostoa yhdeksi valtakunnalliseksi kärjeksi yritysturvallisuuden osa-alueelle sisäministeriön valmistelemaan sisäisen turvallisuuden strategiaan. Lähtitulevaisuudessa on ratkaistava, mitkä tahot ottavat vastuun verkoston jatkokehittämisestä. Rahoitus- ja hankekartoitukset eivät ole toistaiseksi tuottaneet tulosta. Myös turvallisuustiedon jakamiseen liittyen tarvitaan soveltavia keinoja, koska toiminnan jarruna on kankea lainsäädäntö.¹⁸ Huoltovarmuuskeskuksen teknisten järjestelmärakenteiden tuki päättyy 2018. Tarvittaessa osaamisverkoston on varmistettava tiedonvälitysalustan käytön jatkuvuus. Siirtymistä uuteen järjestelmään tavoitellaan alustavien suunnitelmien mukaan vuoden 2017 lopulla.¹⁹

¹⁶ Kokouspöytäkirja 2014/10.

¹⁷ Kokouspöytäkirja 10.

¹⁸ Kokouspöytäkirja 2015/11.

¹⁹ Kokkinen 2015.

LÄHTEET

Haraholma, K. 2012. Turvallisuustiedon välitysverkosto. Välitettävän tiedon määrittelyä. Esitysmateriaali 4.10.2012.

Haraholma, K. 2013. Turvallisuustiedon välitysverkosto. Koulutus 23.1.2013. Esitysmateriaali.

Kokkinen, A. 2015. Kommentti 21.12.2015. HUOVI-portaali.

<https://huovi.huoltovarmuus.fi>

Kokkinen, A., Perttula, J & Servo, A-J. 2012. Palaverimuistio 30.11.2012. Tekijän hallussa.

Kokouspöytäkirjat 2012–2015. Turvallisuustiedon välitysverkosto. Tampere. Tekijän hallussa.

Luoto, A. 2013. RTP rikostietopalvelu. Tehtävänä paikallispoliisin poliisitehtävien tukeminen PoLL 1 §. Koulutus 23.1.2013. Esitysmateriaali.

Perttula, J. 2013. TTVV. sähköposti. Tekijän hallussa.

Servo, A-J, Perttula, J. & Haraholma, K. 2012. Hankesuunnitelma. Luonnos 23.10.2012.

Servo, A-J. 2013. Turvallisuustiedon välitysverkosto. Verkoston rakenne ja toimintaperiaatteet. Koulutus 23.1.2013. Esitysmateriaali.

Servo, A-J & Perttula, J. 2013. Turvallisuustiedon välitysverkosto-henkilötietojen käsittely. Kokouspöytäkirja 2013/8. Liite. Tekijän hallussa.

KOULUTUS

Koulutuksesta vastaavat turvallisuusviranomaiset ja verkostossa toimiva organisaation edustaja. **Kullekin toimijalle järjestetään säännönmukaisesti tilaisuuksia.**

- **Tilaisuus 1.**
 - Kohderyhmänä ovat **solmujen avainhenkilöt**
 - Aiheina ovat **tekninen osaaminen**, lisätiedot turvallisuustiedonvälitysverkoston toiminnasta, tarkoituksesta ja merkityksestä
- **Tilaisuus 2.**
 - Kohderyhmänä ovat **solmujen avainhenkilöt ja tarkoituksenmukaisin henkilöstö.**
 - Aiheina ovat **verkoston toiminta, tarkoitus ja merkitys.**
- **Tilaisuus 3.**
 - Kohderyhmänä **tarkoituksenmukaisin henkilöstö**
 - Aiheina ovat toteutuneiden Huovi-ilmoitusten vaikuttavuus ja hyödyt omalle yhteisölle.

Tilaisuuksia **täydentävät omat sisäiset koulutukset**, joissa markkinoidaan ja levitetään tietoa verkoston toiminnasta ja tehdään tunnetuksi sitä, että oma työyhteisö on mukana toiminnassa. Koulutuksen **sisällöntuotannossa** on **suositeltavaa** käyttää esimerkiksi hanketta varten tuotettua Suomen Lähikauppa Oy:n koulutusmateriaalia sekä pilotti-hankkeen koulutustilaisuuden aineistoa. Niiden avulla voidaan soveltuvin osin **suunnitella toteutettava tiedonvälityskonsepti**. Peruskonseptia räätälöidään kunkin organisaation erityispiirteiden mukaisesti.

Koulutukset ovat ensisijaisesti oppimisprosessi. Niissä paneudutaan teknisen osaamisen ohella kunkin toimijan tiedonvälitysprosessin vahvuuksiin ja haasteisiin sekä kannustetaan osallistumaan toimintaan. Erilaisten tietopakettien ohella sisäisiin tai ulkoisiin prosesseihin voidaan tuottaa merkittävää lisäarvoa tutkimusaineistoilla. Tilaisuuksilla saadaan arvokasta kokemusta siitä, miten koulutusten sisältö ja kohdeorganisaatio on otettava huomioon toiminnan laajentuessa.

(jatkuu)

Koulutusten **onnistuneisuutta voidaan mitata** tilaisuuksissa välittömästi. Tulokset osoittavat, mihin suuntaan koulutusta on ohjattava tai muutettava. **Odotettuja muita koulutusteemoina** ovat henkilöturvallisuus, toimintamallit, varautumisvinkit, häiriötilanteet ja sähköiseen tietoturvaan sekä asiointiin liittyvät riskitekijät.

MARKKINOINTI JA VIESTINTÄ

Viestinnällä voidaan vaikuttaa positiivisesti **henkilöstön ja asiakkaiden** turvallisuuden tunteeseen. Sisäisen viestinnän avulla **herkkyys havainnointiin** nousee. Mitä pienempi kaupan yksikkö on, sitä paremmin oma asiakaskunta tunnetaan. Näin tietoa ei jää kenties katveeseen myöskään pienten kauppiasvetoisten yksiköiden tai yritysten osalta. Sisäisellä viestinnällä voidaan painottaa toiminnan hyötyjä ja **nostaa** myös **henkilöstön** varkausrikoksiin **syyllystymisen kynnyistä** tai **puskuroida sitä**. Alla esitys viestintään liittyvistä kehittämiskohteista:

1. Mikäli toiminta vakiintuu, on suositeltavaa suunnitella **symboli tai logo** kertoamaan verkostosta. Sen tehtävänä on viestiä ymmärrettävästi asiakkaille, että toimija välittää turvallisuustietoa. Viestintäkeinoiksi sopii ainakin alkuun **kampanjointi**. Kampanjaviestinnän etuna on se, että **viestinnän vaikuttavuutta hävikin määrään** voidaan kenties **mitata**. Tällöin Kampanja-aika tulee olla riittävän pitkä, jotta kirjanpidollinen tieto hävikin osalta on todennettavissa.
2. Tietoisuutta verkoston toiminnasta voidaan lisätä **henkilöstölehtien ja Intranetin** välityksellä. Ulkoisessa viestinnässä voidaan käyttää toimijoiden **Internet sivustoja ja sosiaalista mediaa**.
3. Toiminnan markkinointi on hyvä sisällyttää organisaatioissa myös **henkilökunnan perehdyttämiseen**. Eritoten tulee huomiota kiinnittää varasto- ja kassahenkilöiden ja kausityöntekijöiden tiedottamiseen. Vilpillinen asiakaskunta kykenee valitsemaan henkilökunnasta vähäistä kokemusta omaavat, jolloin oletettava kiinnijäämisriski on pienempi.

VAIKUTTAVUUDEN MITTAAMINEN

Opinnäytetyössä on esitetty vaikuttavuusarvioinnin lähtökohtia. Ne koskevat soveltuvin osin yksityisen ja julkisen sektorin toimintaa. Lähdemateriaalissa on paneuduttu hävikin torjunnan ja ennalta estävän toiminnan mittaamisen keinovalikoimaan tarkemmin. Alla esitys vaikuttavuuteen liittyvistä kehittämiskohteista:

1. Verkoston ja Sisä-Suomen poliisilaitoksen yhteistyöstä syntyneitä niin kutsuttua **Tilannekuvaraporttia** on julkaistu sähköisenä dokumenttina. Kirjallisen tuotoksen laajuus on ollut yksi sivu. Raportti on **suositeltavaa muuttaa graafisempaan esitysmuotoon**, jolloin dokumentin silmäiltävyys ja informatiivisen tiedon ymmärtäminen paranee. Esitystä on **alustavasti kehitelty** opinnäytetyön sivutuotteena.
2. Rikostorjunnan vaikuttavuutta tulee vertailla paikallisesti. Jatkossa **vaikuttavuustekijöiden mittaamista** on **suositeltavaa kehitellä yhteistyössä** turvallisuusammattilaisten ja kaupanalan toimijoiden kesken. Tavoitteiden ja tulosten mittaamiseksi voidaan **asettaa tavoitetasot. Tekemättömien toimenpiteiden ja niistä aiheutuneiden kustannusten mittaamista ja vertailua** on suositeltavaa alkaa kehittämään ja arvioimaan. **Opinnäytetyössä on esitetty alustava malli** mittaamisesta.
3. Tämän kehittämissesityksen **kohtia voidaan myös käyttää vaikuttavuuden arvioinnissa.**

SITOUTTAMINEN

Mukana olevien, mutta tiedonvälityksen kannalta **passiivisten toimijoiden aktivointiin** panostetaan **koulutuksen keinoin**. Uudet toimijat perehdytetään ja koulutetaan toimintaan. Opinnäytetyössä on yleisesti tuotu esiin lähdemateriaalia, joissa on paneuduttu sitouttamisen keinovalikoimaan tarkemmin. Alla esitys sitouttamiseen liittyvistä kehittämiskohteista:

1. **Pirkanmaan Yrittäjien** tarkoitus on laajentaa alueellisten yritysten mukaantuloa. Tätä tavoitetta **turvallisuusviranomaiset voivat tukea**. Yhteistyönä voidaan kartoittaa turvallisuusriskeille alttiimpien yritysten ensisijaista mukaantuloa. Yrityksiä voi asemoida myös toimialan ja liikepaikan suhteen.
2. **Poliisissa** sitouttamisen erityiskohderyhmänä ovat esimerkiksi niin kutsutun RTA-ryhmän ohella lähipoliisit, kenttäjohtajat ja tutkinnanjohtajat.
3. **Pelastuslaitoksella** toimintaan tulee sitouttaa mukaan erityisesti pelastuspäälliköt, viestijohtokeskus, sekä muut avainryhmät.

Poliisin ja pelastuslaitoksen keskinäiselle yhteistyölle ja tiedonvälittämiselle on turvallisuuden parantamisen suhteen paljon tilausta. Tiedonvälitysyhteistyön liikkeelle panevana voimana toimii toivottavasti tämä hanke. Yhteistyön tiivistämisestä esittelevässä kohdassa on kerrottu keskeisimmät yhteistyöideat.

4. **Kaupan alalla** tulee sitouttaa ainakin myymäläpäälliköt, osastovastaavat, kassa- ja varastohenkilökunta sekä laskujen käsittelijät. Sisäisen tiedonvälityksen prosesseihin kannattaa panostaa yhdessä henkilöstön kanssa.
5. **Vartiointiliikkeellä** vartijatehtävissä oleva potentiaali tulee saada tehokkaammin käyttöön. Aliverkoston prosesseihin tulee kehittää selkeä toimintamalli. Onnistumisia voidaan markkinoida henkilöstölle, jotta kokemus toiminnan hyödyistä vahvistuu.

YHTEISTYÖN TIIVISTÄMINEN JA LAAJENTAMINEN

Volyyymikeinoina voidaan harkita seuraavia toimia:

- **rekrytoida mukaan** toimintaan **muita** paikallisia **vartiointiliikkeitä**
- tiivistää **poliisin ja paikallisten majoitusliikkeiden yhteistyötä**, mahdollinen rekrytointi mukaan toimintaan
- **ottaa** erityiskohderyhmänä **huomioon ABC – liikennemyymälät**, > viestintä ja koulutusyhteistyö
 - liikenteen solmukohdat, kauttakulkupaikka, kohtaamispaikka ja tankkauspiste
 - lisäarvoa turvallisuuden parantamiseen ja toisaalta poliisin tietojohdoiseen työhön
- ottaa erityistoimenpiteiden kohteeksi **haja-asutusalueiden kaupanturvallisuus**
- ottaa tietojenvaihtamisen näkökulmasta tarkasteluun **poliisin ja lukko- sekä kulunvalvontayritysten henkilöstön yhteistyö**
- **tiivistää poliisin ja pelastuslaitoksen yhteistyötä** ja tehdä sektorirajat ylittävää toimintaa turvallisuuden edistämiseksi
 - pelastuslaitoksen **kohdekortit**, käyttämätön **tietovaranto poliisille?**
 - **lakisääteisten tarkastusten** tuottaman tiedon **hyödyntäminen**, kuten ilotulitteen toimitusajankohdat myymälöihin tai pohjakuivat QR-koodeihin tms.
 - **ensihoidon havaintotietojen hyödyntäminen** ennalta estävässä toiminnassa, eritoten lupapalvelun osalta
 - erilaisten **häiriötietojen** parempi **hyödyntäminen**
 - **pelastusyksiköiden** tekemien **havaintojen** parempi **hyödyntäminen**
- kartoittaa, **missä määrin vartiointiliikkeet voivat** yhteistyön johdosta **tuottaa** turvallisuutta parantavaa **lisäarvoa**
- vahvistaa **kaupanalan toimijoiden keskinäistä, konkreettista turvallisuusyhteistyötä** > yhteinen kilpailutekijä, samaa henkilökuntaa vrt. osa-aikaiset työsuhteet, yhteisiä tavarantoimittajia?
- Selvittää, miten **hinta- tai tuotemerkintöihin** voidaan yksilöidä **kauppaliikkeen tiedot**, jotta on paremmat **edellytykset löytää varastetun tavaran lähdetaho.**